

İLKOKUL 5. SINIFLAR İÇİN

TÜRKÇE DİLBİLGİSİ

KKTC

Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı

Yazı ve Araştırma Kurulu

Başkan

Yard. Doç. Güner Konedralı

Üyeler

Hüseyin Rakibet

Arkın Başat

İbrahim Taşkan

Grafik Tasarım

Ajans Yay Ltd.

Kapak Tasarımı

Ajans Yay Ltd.

Baskı

Selen Ofset Ltd.

Baskı Tesisleri

Baskı Tarihi ve Yılı

Haziran 2010 / 3. Basım

©KKTC

MİLLİ EĞİTİM, GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI YAYINIDIR

Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi, bu kitabın ilkokul 5. sınıflarında ders kitabı olarak denenip geliştirilmesini uygun bulmuştur.

Her hakkı saklıdır ve KKTC Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı'na aittir.
Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var!
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan, İlâhi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır rûh-ı mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

ANDIMIZ

**Türk'üm,
Doğruyum, çalışkanım**

**İlkem,
Küçüklerimi korumak,
Büyüklerimi saymak,
Yurdumu, milletimi,
Özümden çok sevmektir.**

**Ülküm,
Yükselmek, ileri gitmektir.**

**Ey Büyük Atatürk!
Açtığın yolda, gösterdiğin hedefe
Durmadan yürüyeceğime and içerim.
Varlığım,
Türk varlığına armağan olsun.**

"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

ÖNSÖZ

Dili etkili kullanmanın bir gereksinim olduğu günümüzde, etrafımızdaki kişilerle iletişim kurmamızın en bilinen yolu anadilimizden geçmektedir, diyebiliriz.

Anadilimizin kurallarını iyi bilmek ve bu kuralları iletişim anında yerli yerinde kullanabilmek için almış olduğumuz dil eğitimi “dilbilgisi öğretimi” adı altında şekillenmektedir.

“İlkokul V. Sınıflar için Türkçe Dilbilgisi” adı altında hazırlamış olduğumuz bu kitap, beşinci sınıfların öğretim programı gereği, Türkçe okuma parçaları ve dilbilgisi konularıyla tam bir uyum içindedir.

Kitap içindeki konu anlatımlı bölümler, örnek soru çözümleri ve her konu sonunda yer alan “Konu Değerlendirme Çalışmaları”, daha farklı bir anlayışla hazırlanmıştır. Çeşitli aşamalarda yapılan uyarılar, dikkat edilmesi gereken bölümler ve özgün etkinlikleriyle bu kitabın anadili eğitimine gerekli katkıları yapacağı inancındayız.

Kitaptaki konu akışı, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı’nın ortaya koyduğu dilbilgisi konu akışıyla bire bir uyumludur. Bu nedenle, dilbilgisi kitabımız, Türkçe okuma ve etkinlik kitabımız ile paralel bir takvimde ilerlemelidir.

Her bölümün farklı renklerdeki sayfalarla gruplanmış olduğu bu kitapta, konuları yoklayan testler, çoklu zeka kuramına göre değişik soru şekillerinden oluşturulmuştur.

Kitabın hazırlanışında katkısı bulunan tüm kurum, kuruluş ve kişilere sonsuz teşekkür eder, bu çalışmanın tüm öğretmen ve öğrencilerimize yardımcı olmasını dileriz.

*İlkokullar İçin Türkçe Ders
Kitapları Yazım Komisyonu
2008*

İÇİNDEKİLER

	IV. Sınıftan Aklımızda Neler Kaldı?.....	1-5
BÖLÜM I:	Dil ve Dilimizin Özellikleri.....	6-10
BÖLÜM II:	Anlam Bilgisi.....	11-47
BÖLÜM III:	Ses Bilgisi.....	48-84
BÖLÜM IV:	Sözcük Türleri.....	85-151
BÖLÜM V:	Yapı Bilgisi.....	152-168
BÖLÜM VI:	Cümlelerin Öğeleri.....	169-175
BÖLÜM VII:	Noktalama İşaretleri ve Yazım Kuralları.....	176-188
BÖLÜM VIII:	Metin Türleri.....	189-191
	Genel Değerlendirme.....	192-198

IV. SINIFTAN AKLIMIZDA NELER KALDI?

1. " Koyu – Açık " kelimeleri arasında bir anlam ilişkisi vardır. Hangi seçenekte buna benzer bir ilişki söz konusudur?

A) Mavi – sarı
B) Uzun - kısa
C) Kaşık – çatal
D) Su – bardak

2. **Yanda verilen kelimelerden hangilerinin hece sayıları birbirine eşittir?**

I. Oyun
II. Yaz
III. Dört
IV. Koltukçu

A) I – IV
B) I – III
C) II – I
D) II – III

3. **Alfabemizin 19. harfi aşağıdakilerden hangisidir?**

A) N
B) O
C) Ö
D) P

4. **Aşağıdaki dörtlükte hangi varlık konuşturuluyor?**

Dağlara, denizlere, ovalara
Uzansaydık yağarak iplik iplik,
Tohumları susamış tarlalara
Bahar, gölge ve yağmur götürseydik.

A) Yağmur
B) Bulut
C) Rüzgar
D) Kar

5. **Aşağıdaki sözcüklerin hangisinde alfabemizin 14. harfi yoktur?**

A) Köpek
B) Kuyu
C) Kalabalık
D) Laleli

6. "Anneme beyaz bir gül verdim." cümlesinde eşsesli olan sözcük hangisidir?

A) Anneme
B) Beyaz
C) Gül
D) Verdim

7. Aşağıdaki şiirde anlatılmak istenen nedir?

Sevin çocuklar, ışığı, renkleri
Sevgisiz gidilmez güzele
Karayı bile !
Ağaran günü, kelebekleri
Her çiçek güzeldir sevince...

- A) Çocukların çiçeklere benzedikleri
- B) Her şeyin sevgiyle güzelleştiği
- C) İnsanın doğayı sevdiği
- D) Çiçeklerin sevilmesi gerektiği

8. "Sıcak" sözcüğünü hem gerçek hem de mecaz anlamı ile bir cümle içinde kullanalım.

.....

.....

... Öğretmenim biz savurgan insanlar değiliz ki, dedi. Yani fazla gelen bir yemeği dökülmesin diye yiyecek olursak acayip şişmanlarız. Sonra kağıtları tüketmeyelim diye yazı mı yazmayalım?

Öğretmen keyiflendi, güldü ve ekledi: "Defterine kenar çizgisini ortadan değil de kenardan çizmeyi alışkanlık haline getirirsen bu bir tutumluluktur, değil mi?" dedi.

9. Yukarıdaki metnin ilk paragrafında kaç tane cümle vardır?

.....

10. Yukarıdaki metnin ikinci cümlesinde kaç tane hece vardır?

.....

11. "Geri" sözcüğünün karşıt (zıt) anlamlısı olan sözcüğü düşünerek bu sözcükle bir cümle kuralım.
-

12. Aşağıdaki atasözlerinde eksik bırakılan yerleri tamamlayalım.

Damlaya damlaya olur.
Sakla samanı, zamanı.
Tatlı yılanı deliğinden çıkarır.
Dost günde belli olur.
Davulun sesi hoş gelir.

13. Aşağıdaki cümlelerin sonuna uygun noktalama işaretleri koyalım.

Size ilk önce ne öğretmemi istiyorsunuz ()
Parmak kaldırdı ve bize dedi ki ()
Raif, alıngan bir arkadaşımızdı ()
Aman, elim yandı ()

14. Alfabemizdeki sesli harfleri yazalım.
-

15. İçinde "dil" sözcüğü geçen bir deyim yazalım.
-

16. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kullanılan isimlerin tümü hal eki almıştır?

- A) Ev ve okul arası oldukça uzaktı.
B) Annem bize pasta yaptı.
C) Narin'i okuldan eve getirmişler
D) Selin, okuldan eve gelirken ağlıyordu.

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özel isimlerin yazılışına ilişkin bir hata yoktur?

- A) Gıneli Mehtap, sarışın bir öğrenciydi.
- B) Hepimiz, Atatürk'çü gençler olacağız.
- C) Salih Bey iş için Fransaya gitmişti.
- D) Güzelyurt Ova'sı çok verimlidir.

18. Aşağıdaki yönergelere uygun olarak isim tamlamaları oluşturalım.

- (Belirtili İsim Tamlaması) kapısı
- (Belirtisiz İsim Tamlaması) kapısı
- (Takısız İsim Tamlaması) kapı
- (Zincirleme İsim Tamlaması) kapısı

19. A) Aşağıdaki boşluklara uygun niteleme sıfatları yazalım.

- kalem
- koku
- masa
- çocuk

B) Aşağıdaki boşluklara uygun belirtme sıfatları yazalım.

- kalem
- kokular
- masalar
- bebek

20. Aşağıdaki basit yapıdaki sözcükleri, türemiş sözcük haline getirelim.

- saat (.....)
- baş (.....)
- genç (.....)
- kalem (.....)

21. Aşağıdakilerden hangisinde kişi zamiri kullanılmamıştır?

- A) Kendini bir öğretmen olarak görmekten vazgeç!
- B) Bunu, eve neden getirdiğini anlamış değilim.
- C) Bizi buralara kadar neden getirdiler.
- D) Sana daha güzel hediye almışlar.

22. Aşağıdaki cümleleri değişik soru zamirlerini kullanarak soru cümlesi haline getirelim.

- A) Dün gece Ersan'ı görmüşler. (.....)
- B) Ersan'ı evine götürmüşler. (.....)
- C) Ersan, okumayı çok seviyor. (.....)

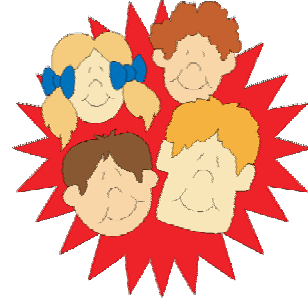
23. Aşağıdaki boşluklara istenen özellikte sözcükler yazalım.

- (Türemiş yapı sözcük)
- (Bileşik yapı sözcük)
- (Basit yapı sözcük)

24. Aşağıdaki cümleleri uygun fiillerle (eylemlerle) tamamlayalım.

- Eve geldiğimde kardeşim yemek
- Herkes bahçede
- Portakal koparmak için ağaca
- Yeni öğretim yılına en iyi şekilde
- Bu sözlerimi sakın

25. "Olağanüstü yer, zaman ve olaylara yer verilen ve genellikle bir tekerlemeye başlayan yazı türlerine denir." ifadesindeki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Şiir B) Öykü C) Masal D) Anı

"HAYATTA İZ BIRAKANLAR, NEREDE VE NASIL ÇALIŞMASI GEREKTİĞİNİ BİLENLERDİR."

Çin Atasözü

BÖLÜM I

DİL VE DİLİMİZİN ÖZELLİKLERİ

DİL NEDİR?

İnsanların birbirleriyle anlaşmak için kullandıkları ses ve işaretlerin tümüne **dil** denir.

Dünyadaki tüm Türklerin dili, hepimizin de çok iyi bildiği gibi Türkçedir. Dünyada pek çok toplumun ve ulusun da kendine özgü dilleri vardır. Örneğin, İngilizce, Japonca, Yunanca, Fransızca vb. Dünyada en çok konuşulan dil ise İngilizcedir. Bu nedenle İngilizce için bazıları "dünya dili" demektedirler.

Bugün dünyada pek çok insan, yabancı dil öğrenerek yeni insanlarla ve yeni kültürlerle tanışmaktadır. Bu tanışma sonucunda da doğal olarak insanlar, kendi toplumları dışındaki dünyanın bir üyesi olmaktadır.

İnsanlar, dil için bilinen bazı yanlış bilgilere sahiptir. Pek çok insan "dil" denildiği zaman yalnızca sesli anlaşmayı, yani konuşma becerisini anlar. Halbuki, insanların birbirleriyle konuşmadan da anlaşabilecekleri unutulmamalıdır. Örneğin, birine kızdığımız zaman kışlarımızı çatışımız, birini özlediğimiz zaman mektup yazışımız ya da cep telefonu ile mesaj yollayışımız, konuşmadan kurduğumuz anlaşma yollarındandır.

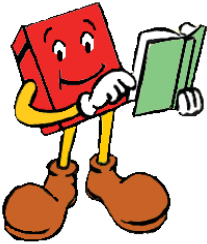
İnsanların anne, baba ve yakın çevrelerinden öğrendikleri dile ise **anadil** denir. Bizim anadilimiz Türkçedir. Bizler konuşurken ve yazarken anadilimizi kullanıp birbirimizle iletişim kurarız.

TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

Dilcilerin belirlemiş oldukları sınıflamaya göre anadilimiz olan Türkçe, biçim açısından sondan eklemeli bir dil (kök halindeki sözcüklere getirilen eklerle yeni sözcüklerin üretildiği bir dil) olup **bitişken diller** arasında yer almaktadır.

Akrabalık açısından ise dilimiz **Ural – Altay** dil ailesinin bir üyesidir.

KONUŞMA DİLİ – YAZI DİLİ

Bütün dünyada insanların kullandıkları en yaygın anlaşma yolu, sizlerin de çok iyi bildiği gibi, sesli anlaşma (konuşma) yoludur. Bunun yanında çeşitli işaretleri kullanarak yapılan yazma işi de oldukça yaygın

bir iletişim yoludur. Bu iki yol dışındaki anlaşma şekilleri, günlük yaşamda daha az kullanılır. Bu nedenle, insanların konuşma ve yazma konularında eğitilmeleri gerekir.

Konuşma dili içinde çıkarılan seslerin, kurulan cümlelerin, vurguların ve tonlamanın büyük önemi vardır. Örneğin, kızgınlık anında söylediğimiz "Buraya gel!" ifadesi ile sevinçli bir anımızda söylediğimiz "Buraya gel." ifadesi arasında fark vardır. **(Bunu sınıfınızda deneyebilirsiniz.)**

Konuşurken karşımızdaki insanın anlayabileceği bir konuşma sürati ve şekli seçmemiz gerekir. Aksi halde anlaşabilmemiz mümkün olmaz. Tüm bunlara ek olarak konuşurken fazla el kol hareketi yapmak, hareketli olmak, dinleyicinin dikkatini dağıtacağından sakıncalıdır. Konuşmacının konuşurken yapacağı ufak tefek hatalar ise anında düzeltilmeli ve yanlış anlamalara imkan verilmelidir.

Yazılı anlatımlarımızda ise konuşmaya göre daha fazla kurallara ihtiyaç duyarız. Buna karşılık, yazılı anlatımda yapacağımız hatalar konuşmadaki kadar fark edilebilir nitelikte olmayabilir. Örneğin özel isimlere getirdiğimiz çekim eklerini ayırmak için kullandığımız kesme işaretinin olmaması, o ifadeyi sözlü olarak dile getirirken bize herhangi bir sıkıntı yaratmaz. Ancak yazılı anlatımda kullanmadığımız ya da yanlış kullandığımız öyle kurallar vardır ki bunların eksikliği ve yanlışlığı oldukça büyük anlam karmaşaları yaratabilir. Örneğin, aşağıda verilen şu iki cümle dikkatli bir şekilde incelenirse virgülün (,) cümle içinde ne kadar önemli bir noktalama işareti olduğu da kanıtlanmış olur:

Oku baban gibi, tembellik yapma.
Oku, baban gibi tembellik yapma.

DİL BİLGİSİ

Dillerin doğuş, gelişme, yapılış özellikleri gibi pek çok yönlerini konu edinen; dillere ait doğru, düzgün ve kurallı kullanılış yollarını gösteren bilgilerin tümüne **dilbilgisi** denir.

Dilbilgisi, kural açısından daha çok yazılı anlatımı düzenlemekle yükümlüdür. Bu nedenle dilbilgisi, yazılı anlatımın yani yazının vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Yazı için gerekli olan bir diğer unsur da yazıda kullanılan işaretlerdir. "Noktalama İşaretleri" dediğimiz bu işaretler, yazıda anlamı belirlemek amacıyla kullanılır. (Yukarıda verilen iki örnek cümleyi tekrar inceleyiniz.)

Yazıda kullanılan ve seslerin yazıya geçirilmesini sağlayan işaretlere ise **harf** denir. (Bu konuyu ileriki aşamalarda daha ayrıntılı inceleyeceğiz.) Harfler, yazının oluşturulması sırasında kullanılan seslerin işaretlerle gösterilmesidir. Her dilin kendine özgü seslerini gösteren işaretleri, yani alfabesi vardır.

ALFABE (ABECE) NEDİR?

Bir dile ait harflerin tümüne birden **alfabe (abece)** denir. Bugün kullandığımız Türkçenin geçmişine baktığımızda, Türklerin tarih boyunca pek çok alfabe kullandıklarını görürüz: Göktürk Alfabesi, Uygur Alfabesi, Arap Alfabesi, Latin Alfabesi'nden uyarlanan şimdiki Türk Alfabesi gibi.

29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Atatürk'ün önderliğinde yapılan araştırmalar sonucunda, Latin Alfabesi'nin dilimize uymayan bazı harfleri atılmış; Türkçeye özgü seslere (ğ, ı, ş) ise yeni şekiller bulunmuştur. Bu çalışmalar neticesinde de toplam 29 tane harf, yeni Türk Alfabesi'ni oluşturmak üzere bir araya getirilmiştir.

1 Kasım 1928 tarihinde ise TBMM'de alınan bir kararla yeni Türk Alfabesi bugünkü haliyle kabul edilmiştir. O günlerde zor şartlar altında oluşturulan alfabemiz, dilimizin seslerini eksiksizce ifade edecek şekilde günümüze kadar gelmiştir.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıklar ve benzerlikler nelerdir?

.....

.....

.....

.....

2. Dil nedir?

.....

.....

3. Dilbilgisi nedir? Ne işe yarar?

.....

.....

4. Harf nedir? Ne işe yarar?

.....

.....

5. Alfabemizdeki harfleri sırasıyla yazalım.

.....

.....

6. Türkçenin biçim ve akrabalık açısından hangi gruba girdiğini belirtelim.

.....

.....

7. Yeni Türk Alfabesi, hangi tarihte TBMM tarafından kabul edilmiştir ?

A) 29 Ekim 1923

B) 3 Kasım 1923

C) 1 Kasım 1928

D) 24 Kasım 1928

Yazı yazarken yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine yeterince önem vermeyen bir anlayışta olduğumuzu varsayalım. Böyle bir durum ne gibi olumsuzluklar yaratır? Düşünelim ve yazalım.

.....

.....

.....

.....

BÖLÜM II

ANLAM BİLGİSİ

TÜRKÇENİN ANLAM YÖNÜ

Bir dildeki anlamlı olabilecek en küçük parçacık sözcüktür. Bu nedenle, sözcüklerin anlamı ve bu sözcüklerin cümleler ve paragraflar içindeki kullanımı, o dilin zenginliği için çok önemlidir.

Dilimiz, anlam bakımından çok zengin bir dildir. Bunun için Türkçe sözlüklere bakmak yeterlidir. Sözlükleri, bir sözcüğün anlamını bulmak için karıştırdığımızda birden fazla anlamı taşıyan pek çok sözcüğe rastlarız. Örneğin, '**YÜZ**' sözcüğü,

1. Doksan dokuz rakamından sonra gelen tamsayı
2. Bir hayvanın postunun ya da derisinin vücudundan sıyrılıp çıkarılması
3. Denizde kol ve ayaklarla yapılan ilerleme hareketi
4. İnsan çehresi, surat anlamlarına gelmektedir.

Bunun gibi, kullanıldığı cümleye göre yazılışları farklı ama anlamları aynı olan pek çok sözcüğümüz de vardır.

Yüz = Surat

Ak = Beyaz

Al = Kırmızı

Kanıt = Delil

Dize = Mısra

Bıkmak = Usanmak gibi sözcükler

genellikle birbirlerinin yerine kullanılabilecek sözcüklerdir.

Yukarıdaki örneklerden de görüleceği gibi Türkçemiz, sözcüklerin anlamsal kullanımları açısından oldukça renkli bir görünüme sahiptir. Bu nedenle Türkçedeki anlamsal özellikleri sözcüklerden başlayarak inceleyebiliriz.

SÖZCÜKTE ANLAM

Tek başına bir anlam taşıyan ya da taşımayan, cümle kuruluşuna katkıda bulunan anlatım parçacıklarına **sözcük** denir. Konuşmada ya da yazıda duygu, düşünce ve istekler sözcük aracılığıyla aktarılır. Sözcükler için "Anlatımın yapı taşlarıdır." diyebiliriz. Türkçede sözcüklerin çoğu, tek başlarına anlamlıdır (cam, anne, çiçek, balık...), çok azı ise anlamsızdır (gibi, ve, için, sanki...). Ancak anlamsız gibi görünen bu sözcükler, yanlarındaki sözcüklerle birlikte anlam oluşturabilirler.

Türkçe sözcüklerin anlam özellikleri ise üçe ayrılır:

1. Gerçek Anlam

Bir sözcüğün herkesçe bilinen ilk ve ortak anlamına o sözcüğün **gerçek anlamı** denir. Sözcük, tek başına söylendiğinde her zaman için öncelikle gerçek anlamını çağırır.

- '**DİŞ**' sözcüğünün ilk anlamı, ağızımızın içinde bulunan ve katı besinleri kesip öğütmeye yarayan organların her biridir.
- '**DİL**' sözcüğünün ilk anlamı, ağızımızın içinde bulunan ve tat almaya yarayan organımızdır.

2. Mecaz Anlam

Bir sözcüğün gerçek anlamı dışındaki kullanımlarına **mecaz anlamlı sözcükler** denir. Sözcüğün mecaz anlamı olup olmadığı, kullanılmış olduğu cümle içinde belli olur.

- '**DİŞ**' sözcüğünü mecaz anlamda kullanmak istersek 'organ' anlamı dışında kullanmamız gerekir.
"Sonunda karşısına dişli bir rakip çıkmıştı." cümlesinde 'dişli' sözcüğü '**GÜÇLÜ**' anlamında kullanılmıştır.
- '**DİL**' sözcüğünü mecaz anlamda kullanmak istersek yine 'tat alma organı' anlamı dışında kullanmamız gerekir.
"Dili uzamak" deyiminde kullanılan 'dil' sözcüğü 'organ' anlamında kullanılmamıştır.

PEKİŞTİRME

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler, mecaz anlamlıdır. Cümle içindeki anlamları ise yanda verilmiştir.

Ahmet, evine bağlı biriydi. (ailesine)

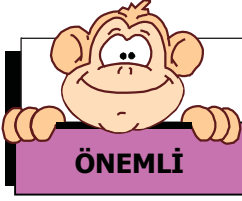
Bu işte onun da parmağı vardı. (etkisi)

Bu sözleri duyunca hemen parladı. (kızdı, öfkeleni)

Bu öğrenci, diğerine göre bir gömlek daha iyi. (derece, kat)

Seçimlerden sonra koltuk kavgası başladı. (makam)

Vatan borcu henüz bitmedi. (hizmeti)

Cümle içinde kullanılan bir sözcüğün gerçek ya da mecaz anlamında kullanılıp kullanılmadığı nasıl anlaşılabilir? Aşağıdaki açıklamaları ve örnekleri lütfen iyi okuyup anlamaya çalışalım.

- * Belirlenen sözcüğün ilk anlamını düşünüp bu anlamın cümlelerin anlamına uyup uymadığına bakın.
Bunları söylemekten dilimde tüy bitti.
(Dilde gerçekten tüy bitmeyeceğine göre sözcük, mecaz anlamlıdır.)
- * Belirlenen sözcüğün deyim ya da atasözü içinde kullanılması, bu sözcüğün büyük bir olasılıkla mecaz anlamı olduğunu gösterir.
Karnemi gören babam, küplere bindi.
(Altı çizili bölüm, bir deyimdir.)

KONU DEĞERLENDİRME ÇAL IŞMASI

"SOĞUK – SICAK – KIRMAK" sözcüklerini gerçek ve mecaz anlamı olacak şekilde cümle içinde kullanalım.

SOĞUK:

.....

.....

SICAK:

.....

.....

KIRMAK:

.....

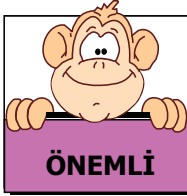
.....

3. Terim Anlam

Bilim, sanat, spor, askerlik ya da herhangi bir meslek dalıyla ilgili kavramları anlatmak için kullanılan sözcüklere **terim anlamlı sözcükler** denir. Terim anlamlı olan her sözcük, genellikle gerçek anlamında kullanılmıştır.

Üçgen – Kare – Daire (GEOMETRİ)
Gol – Ofsayt – Köşe vuruşu (FUTBOL)
Sıfat – Zamir – Yüklem (DİL BİLGİSİ)

Bir sözcüğü tek başına kullandığımız zaman, onun terim anlamlı olup olmadığını belirlemekte güçlük çekebiliriz. Bu nedenle sözcüğün terim anlamlı olup olmadığını, kullanıldığı cümleye göre belirlememiz gerekir. Çünkü Türkçede pek çok sözcük farklı anlamlarda kullanılabilir.

PEKİŞTİRME 1:

'**TANSİYON**' sözcüğü tıp (doktorluk) alanında kullanılan terim anlamlı bir sözcüktür. (Dedemi hastaneye götürdük; çünkü tansiyonu yükselmmişti.)

Ancak biz tansiyon sözcüğünü farklı yerlerde de kullanabiliriz. Böyle durumlarda (doktorlukla ilgili konuların dışında kullanılırsa) sözcük terim anlamlı değildir. (Atılan tekmeler sonucunda maçın tansiyonu iyice yükseldi.)

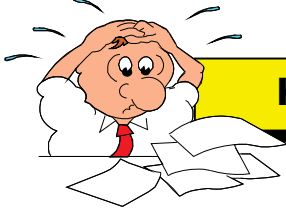
PEKİŞTİRME 2:

'**DAİRE**' sözcüğü, matematik (geometri) alanında kullanılan terim anlamlı bir sözcüktür. (Salih Öğretmen, tahtaya büyük bir daire çizdi.)

Ancak sözcük farklı anlamlarda da kullanılabilir. Böyle bir durumda (matematik ile ilgili konuların dışında kullanılırsa) sözcük terim anlamlı değildir. (Dayın ikinci kattaki daireyi kaç kiraladı?)

Belirlemiş olduğunuz sözcüğün terim anlamlı olduğunu savunuyorsanız o sözcüğün hangi alanda (matematik, tıp, müzik, askerlik, atletizm, din...) kullanılan bir kavram olduğunu da söyleyebilir durumda olmanız gerekir.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Önceden kullanılan örnekler dışında beş tane terim anlamlı sözcük belirleyip bunların hangi alanlara ait olduklarını belirtelim.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Yukarıda belirlemiş olduğunuz bu terimleri birer cümle içinde kullanalım.

.....

.....

.....

.....

.....

NELER ÖĞRENDİK?

1. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi gerçek anlamında kullanılmıştır?

- A) İlk damlalardan sonra yağmur birden coştı.
- B) Havalar ısınınca ağaçların tomurcukları patladı.
- C) Serin ama tatlı bir yaz akşamı yaşıyorduk.
- D) Göl kıyısında bir sürü bodur ağaç vardı.

2. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi mecaz anlamında kullanılmıştır?

- A) Bu boş sözleri dinlemekten bıktım.
- B) Masadakileri buraya getirir misin ?
- C) Elinde büyük bir şişe vardı.
- D) Yaralı bacağını sıkıca sardık.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük gerçek anlamlı değildir?

- A) Tarlanın kenarındaki ağaç kurumuş.
- B) Galiba pantolonunun paçası yırtılmış.
- C) O adamdan da para sızdırmış.
- D) Evini kendi elleriyle yapmış.

4. I. Havada kuşlar uçuyor.

II. Yarın Türkiye'ye uçuyor.

III. Güneşten bu perdenin rengi uçmuş.

IV. Sıcaklığın etkisiyle nehrin bu bölümündeki sular uçmuş.

Yukarıdaki cümlelerde "uçmak" sözcüğü kaç değişik anlamda kullanılmıştır?

- A) 4
- B) 3
- C) 2
- D) 1

5. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi terim anlamlıdır?

- A) Şiirin bu dizesi oldukça güzeldi. B) Bize iki çay yollasana!
C) Bu defteri senin için aldım. D) Kazağı benimkine benziyor.

6. "Uyumak" sözcüğü hangi cümlede diğerlerinden farklı bir anlamda kullanılmıştır?

- A) Bebek, daha yeni uyudu. B) Adamı, yalanlarıyla uyuttu.
C) Kızını evinde uyutmuş. D) O da bizimle birlikte uyudu.

7. "Işık" sözcüğü hangi iki cümlede birbirine yakın anlamda kullanılmıştır?

- I. Oturma odasının ışığı hala **yanıyordu**.
II. Makinenin üstündeki ışık **birden söndü**.
III. Gün ışığı yavaş yavaş dağları **aydınlatıyordu**.
IV. Bu sporcuda bir ışık **olduğuna inanıyor**.

- A) I – II B) I – III C) I – IV D) II – IV

8. Aşağıdaki terimlerden hangisi, diğerlerine göre farklı bir alana aittir?

- A) Cümle B) Nokta C) Paragraf D) Nota

9. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde "göz" sözcüğü, bir deyim içinde kullanılmamıştır?

- A) Bu çocuğa evde göz açtırmıyorlar.
B) Kerem, odaya şöyle bir göz attı.
C) Uykusuzluktan gözleri süzülüyordu.
D) Melis'in gözleri yaşarmıştı.

10. Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözcük gerçek anlamı dışında kullanılmıştır?

- A) Keskin bir bıçakla elini kesmiş.
B) Öğretmen, öğrencilerini çok seviyordu.
C) Annesinin sözlerini hiçbir zaman takmıyordu.
D) Tenceredeki su, hemen fokur fokur kaynamıştı.

SÖZCÜK ÖBEKLERİNDE ANLAM

Dilimizin en güzel yönlerinden biri de birkaç sözcüğün bir araya gelerek oluşturdukları anlamsal zenginliklerdir. Sözcüklerin, özellikle mecaz yönlerinin kullanıldığı bu özellikte, grup (öbek) halinde kullanılması önemlidir. Bu nedenle, bu şekildeki sözcükler için genellikle “kalıp sözler” ifadesi kullanılır.

Şimdi dilimizdeki bu zenginlikleri birlikte inceleyelim:

1. Deyim

Kendi öz anlamı dışında kalıplaşmış olan ve anlatım zenginliği yaratmak için kullanılan söz gruplarına **deyim** denir. Söyleyeni belli olmayan deyimler, genellikle “-mek /-mak” eki ile bittiklerinden cümle sonlarında istenilen şekillerde çekimlenebilir. Deyimlerin en önemli özelliklerinden biri de en az iki sözcükten oluşmalarıdır.

Dört gözle beklemek: Sabırsızlıkla bir şeyin olması için beklemek

Etekleri zil çalmak: Çok sevinmek

Bildiğini okumak: Söylenenlere aldırmadan bildiği gibi davranmak

Kafa patlatmak: Bir iş için çok düşünmek, çaba sarf etmek

2. Atasözü

Kim tarafından söylendiği belli olmayan özlü ve güzel sözlerle **atasözü** denir. Atasözlerinde de tıpkı deyimlerde olduğu gibi sözcüklerin mecaz anlamlarından yararlanılır. Ancak atasözleri, deyimler gibi “-mek/-mak” eki ile değil; tamamlanmış bir cümle şeklinde kullanılır. Yani bunlar, başlı başına birer cümledirler. Atasözlerinin amacı, insanlara ders veya öğüt vermektir.

Üzüm üzüme baka baka kararır: Kötü kişilerle arkadaşlık yapanlar, kötü huylar kaparlar, giderek de kötü yollara sürüklenirler.

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır: Gönül alıcı sözler, düşmanımızı bile yumuşatıp kolayca yola getirebilir.

Haydan gelen huya gider: Kolay ve emeksiz kazanılan şeyler kolayca elden gitmeye mahkumdur.

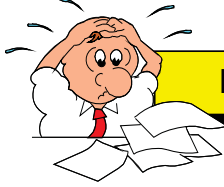
Görünen köy kılavuz istemez: Apaçık ortada duran, doğruluğu herkesçe bilinen bir gerçeği kanıtlamak gerekmez.

3. Özdeyiş (Vecize)

Bilim, sanat, edebiyat, siyaset... gibi alanlarda tanınmış, bilgi ve kültürüne güvenilen kişilerin sözlerine **özdeyiş (vecize)** denir. Özdeyişlerin en önemli özelliklerinden biri de kim tarafından söylendiği belli olan sözler olmalarıdır. Özdeyişlerin amacı ise toplumu eğitip yönlendirmektir.

- * Fikirler, topla ve tüfekle yok edilemez. (Atatürk)
- * Kendine güvenen herkes, dünyayı idare edebilir. (Voltaire)
- * Hayal gücü, bilgiden de üstündür. (Albert Einstein)
- * Bana bir harf öğretenin, kırk yıl kölesi olurum. (Hz. Ali)

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıda verilen iki adet atasözünün anlamını "**Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü**"nden bulup yanlarına yazalım.

Ağlamayan çocuğa meme vermezler:.....

.....

Gülü seven, dikenine katlanır:.....

.....

2. Aşağıda verilen iki adet deyim anlamını "**Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü**"nden bulup yanlarına yazalım.

İncir çekirdeğini doldurmamak:.....

.....

Yaka silkmek:.....

.....

3. Aşağıda verilen atasözlerinde ve deyimlerde bazı sözcükler eksiktir. Bu sözcükleri araştırıp bulalım ve eksik ifadeleri tamamlayalım.

Keskin sirke zarar.

Bir fincan kırk yıl hatırı vardır.

Gözünü sakınmamak

Güvenme düşersin darlığa.

Bir iki cambaz oynamaz.

Birisine bağı olmak

Körle yatan kalkar.

Davulun sesi hoş gelir.

Aklını almak

4. Aşağıda “ağız” sözcüğü ile ilgili birkaç deyim verilmiştir. Bu deyimleri karışık olarak verilen anlamlarıyla eşleştirelim.

Ağız açtırmamak	Sabredemeyip sakladığı sırları söylemek
Ağızından baklayı çıkarmak	Hiçbir olay karşısında konuşmamak
Ağızından bal akmak	Hoşa gidecek şekilde konuşmak
Dilini yutmak	Çok konuşarak karşındakinin konuşmasına izin vermemek

5. Konusu “EĞİTİM” olan üç tane özdeyiş yazıp bu özdeyişlerin kimlere ait olduklarını belirtelim.

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

Türkçedeki bazı sözcükler arasında çeşitli ilişkiler yaşanır. Birbirleriyle ilişkileri olan bu sözcükleri, üç başlık altında inceleyeceğiz:

1. Eşanlamlı Sözcükler (Anlamdaş Sözcükler)

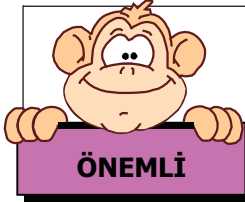
Yazılışları ve okunuşları farklı olan, ancak anlam bakımından birbirinin aynı olan yani cümle içinde birbiri yerine kullanılabilecek sözcüklere **eşanlamlı** sözcükler denir. Bu sözcükler, aynı şeyi anlatmak için seçtiğimiz farklı sözcüklerdir ve aralarında anlam farklılığı yoktur.

Güçlü = Kuvvetli
Kıymetli = Değerli

Sağlık = Sıhhat
Al = Kırmızı

Bıkmak = Usanmak
Davranış = Hareket vb.

Bazı sözcükler, tek tek ele alındıklarında anlamdaş gibi görünseler de cümle içinde birbirlerinin yerlerine KULLANILAMAZLAR.

Örneğin, 'Ak akçe kara gün içindir.' atasözü yerine, 'Beyaz akçe siyah gün içindir.' DİYEMEYİZ.

GEÇTİĞİ CÜMLEYE GÖRE BİRBİRİNİN YERİNE KULLANILABİLECEK BAZI ANLAMDAŞ SÖZCÜKLER

ZAMAN	VAKİT (SÜRE)	TUTSAK	ESİR
KARA	SİYAH	ENGEL	MANİ
MERASİM	TÖREN	DİZE	MISRA
KELİME	SÖZCÜK	DENİZ	DERYA
OYUN	PİYES	İRİ	BÜYÜK
AD	İSİM	SİHİR	BÜYÜ
ARMAĞAN	HEDİYE	SAKLANMAK	GİZLENMEK
CÜMLE	TÜMCİ	DİL	LİSAN
YURT	VATAN	ÖYKÜ	HİKAYE

2. Eşsesli Sözcükler (Sesteş Sözcükler)

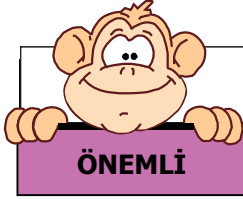
Yazılışları ve okunuşları aynı olan, ancak anlam bakımından birbirinden farklı olan sözcüklere **eşsesli** sözcükler denir. Bu sözcüklerin aralarındaki ilişki, tek başlarına kullanıldıklarında değil; cümle içinde kullanıldıklarında fark edilir.

Al bayrağım dalgalanıyor.
Şu güzel elmalardan da al.

Ayşe çok güzel bir kızdı.
Babam dün gece bana kızdı.

Ben çok hızlı koşarım.
Yüzümde ben var.

Geçen yaz Mısır'a gittik.
Sen de bana mektup yaz.

Türkçedeki sesteş sözcükler **genellikle** tek hecelidir.

**BAZI SESTEŞ SÖZCÜKLERİN ANLAMLARINA İLİŞKİN
ÖRNEK CÜMLELER**

KOY	Bana da biraz yemek koy .
	Denizlerin kara parçaları içine girdiği yerlere ' koy ' denir.
ÇAY	Sıcak bir çay içelim.
	Derelerden daha büyük akarsulara ' çay ' denir.
YAT	Geç oldu, hadi sen de yat artık.
	Şu güzel yatla denize açılıp gezmek isterdim.
YAR	Derin uçurumlara ' yar ' denir.
	Yar sözcüğünün bir anlamı da 'sevgili' demektir.
BEN	Yüzünde küçük küçük ben ler vardı.
	Ben bu konuyu çok iyi anladım.
GÜL	Anlatılan fıkraya çok güldük .
	Gül , en sevdiğim çiçektir.

KAR	Bu yıl yüksek dağlara da kar yağmadı.
	Şirketimiz bu yıl çok kar etti.
YAŞ	Bu yaşıma kadar Kıbrıs'tan dışarı adımımı atmadım.
	'Yaş' sözcüğünün bir anlamı 'ıslak'; bir anlamı da 'göz yaşı'dır.
İN	Çabuk o merdivenden aşağıya in.
	'İN' sözcüğünün bir anlamı da 'mağara' demektir.
ULU	Köpeklerin sesleri, ulumaları bize kadar geliyordu.
	'Ulu' sözcüğünün bir anlamı da 'büyük, yüce' demektir.
SAZ	Bize biraz saz çalar mısın?
	Dere kenarlarındaki uzun ince otlara 'saz' denir.
AT	Bana da top at.
	Bu at çok hızlı koşuyor.
KAT	Pişmiş aşı (yemeğe) su katılmaz (karıştırılmaz).
	100 sayısının kaç katı iki yüz eder?
KIR	Kuru dalın üzerine çıkınca hemen kırıldı.
	Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan... (renk)
	Kırlarda top oynamak güzelmiş.

3. Karşıt (Zıt) Anamlı Sözcükler

Anlam bakımından birbirine ters düşen, birbiriyle çelişen sözcüklere **zıt (karşıt) anlamlı** sözcükler denir. Bu sözcüklerden birinin cümlede oluşturduğu anlamı, diğeri tamamen reddeder.

İfadelerde (yazılı ya da sözlü) karşıtlıklardan yararlanmak ise cümleye değişik anlamlar verir. (Örneğin: "Bizimle ileri geri konuşma.", "Sana aşağı yukarı 100 YTL verdi.", "Varını yoğunu bu işe harcamış." vb.)

Dilimizde olumsuzluk eki olarak kullanılan "-me/-ma" eki ile zıt anlamlılık YARATILAMAZ. Bu tür eklerle OLUMSUZLUK yaratılır.

Ör: ağla – ağlama (OLUMSUZLUK)

ağla – gül (ZITLIK)

**GEÇTİĞİ CÜMLEYE GÖRE BİRBİRİNİN KARŞITI OLABİLECEK
SÖZCÜKLERE ÖRNEKLER**

OTURMAK / YATMAK	KALKMAK	ŞİŞMAN	ZAYIF
KOYU (renk)	AÇIK	TEMBEL	ÇALIŞKAN
KAPALI	AÇIK	UZUN	KISA
TAZE	KART	DOĞMAK	ÖLMEK
GENİŞ	DAR	SIKI	BOL
ZENGİN	YOKSUL (FAKİR)	VERİMLİ	ÇORAK
KALIN	İNCE	ACI	TATLI
ARTI	EKSİ	BÜYÜK	KÜÇÜK
DERİN	SIĞ	İYİ	KÖTÜ
ÜZÜLMEK	SEVİNMEK	YAKIN	UZAK

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcüklerin karşıt anlamlılarını bulalım.

dost:

kirli:

bayat:

hafif:

savaş:

dolu:

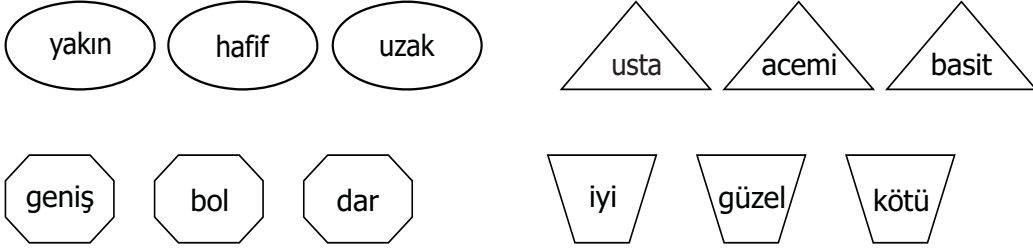
gece :

soğuk:

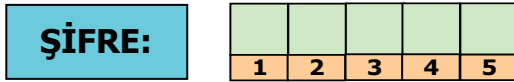
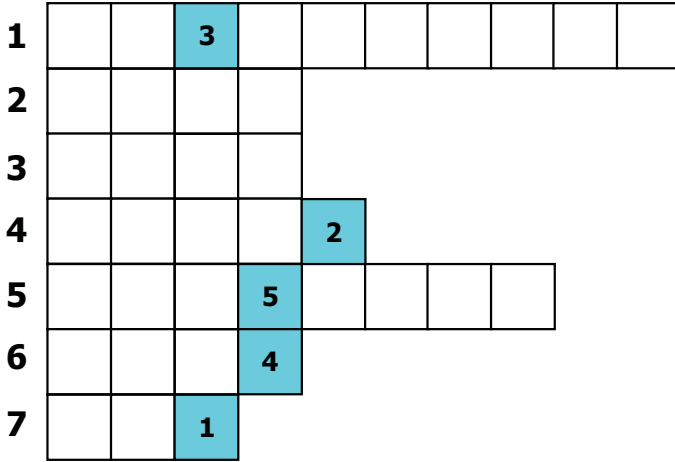
uzun:

almak:

2. Aşağıdaki şekillerde bulunan **zıt anlamlı** kelimeleri bulup bu sözcüklerin yazılı olduğu şekilleri aynı renge boyayalım.

3. Aşağıdaki sözcüklerin **karşıt anlamlılarını** bulup bulmacayı ve şifreyi çözelim. **Mavi kutuların içinde bulunan harfleri sırasıyla yazıp şifreyi bulalım.**

Kelimeler

1. unutmak
2. pahalı
3. artı
4. önce
5. tembel
6. yakın
7. çift

4. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin **eş anlamlılarını** bulalım.

- a) Eda, yarın diş hekimine gidecek.
- b) Yoksul insanlara yardım etmek gerekir.
- c) Okula vaktinde gitmek gerekir.
- d) Spor yapmak sağlığımız için yararlı bir şeydir.
- e) Sağlıklı olmak için zararlı alışkanlıklardan uzak durmalıyız.

5. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimeleri eş anlamlılarıyla eşleştirelim.

Onun mutluluğunun benim için çok önemli olduğunu biliyorsun.

güvence

Bu dersteki anlatımının devam etmesini istiyorum.

saadet

Senin bana bu konuda garanti vermen gerekmez mi ?

ifade

6. Aşağıdaki sözcüklerin eş anlamlılarını birer cümlede kullanalım.

cevap	
tören	
özen	
armağan	
buluş	
hatıra	
nasihat	
düş	
al	

7. Aşağıdaki kelimelerden eşsesli olanları alttaki kutulara yazalım.

fakat
çok
kara
burası

elbise
futbol
tabak
güç

rüzgar
kırmızı
misafir
uç

dolu
ağaç
konut
mektup

8. Aşağıdaki ağaçlar üzerinde bulunan eşsesli kelimeleri boyyalım.

9. Aşağıda verilen eş sesli kelimeleri farklı anlamları ile cümlede kullanalım.

YAZ	
KIZ	
KAZ	
GÜL	
BİN	

CÜMLE NEDİR?

Duygu, düşünce, istek, arzu ve sorunlarımızı anlatmaya yarayan ve en az bir sözcük kullanarak oluşturduğumuz bütüne **cümle (tümce)** denir. Cümleler bir araya gelerek paragrafları, paragraflar da bir araya gelerek metinleri oluşturur.

Cümleyi Nasıl Tanıyabiliriz?

Bir cümlenin ilk sözcüğü, her zaman büyük harfle başlar. Cümle sonuna nokta, soru işareti, ünlem işareti vb. noktalama işaretleri getirilir. Bir cümlede yapılan iş, oluş ya da hareket, genellikle cümlenin sonuna getirilir. Cümle sonunda belirtilen işi, oluşu ya da hareketi yapan kişi ise genellikle cümlenin başında verilir. İşin zamanı, işe konu olan eşyalar ya da kavramlar ise arada verilir.

İŞİ YAPAN KİŞİ	İŞİN ZAMANI / İŞE KONU OLAN EŞYALAR, KAVRAMLAR... / VB.	İŞ
Ahmet	dün gece meyve	yedi.

CÜMLENİN SÖZ DİZİMİ

Dağıtık verilen sözcükler içinden iş, oluş ya da hareket bildiren sözcüğü, oluşturulacak cümlenin en sonuna, o işi, oluşu ya da durumu yapan kişiyi ise oluşturulacak cümlenin en başına yerleştirmek gerekir.

Cümle oluşturmak için verilen sözcükler arasından birbirini tamamlayan ya da birbirinin devamı niteliğinde olan sözcükleri de ayrıca belirlememiz gerekir. Arka arkaya getirerek kurguladığımız bu sözcükleri, seçenekler arasından eleyerek cevaba ulaşmamız gerekir. Unutmamak gerekir ki sözcüklerin dağıtık sıralanışı da sonuçta bir cümle kurar. Ancak, bizlerden istenen söz konusu cümlenin en anlamlı oluşturuluş şeklidir. Bunun için de cümle içindeki birbirine bağlı sözcükleri birbirinden koparıp dağıtmadan bu cümleleri kurmalıyız.

Her zaman köyümüzün yanındaki gölete giderdik.

Her köyümüzün giderdik gölete yanındaki zaman.

Şimdi de dağınık verilen sözcüklerden anlamlı cümleler kuralım:

1. yarın 2. Mert 3. İstanbul'a 4. gidecek

Yukarıdaki sözcükleri anlamlı bir cümle oluşturacak şekilde nasıl sıralarsınız?

CEVAP:

Verilen bu sözcükler içinde öncelikle iş, oluş ya da hareket anlamı taşıyanı en son sözcük olarak; (varsa) o işi, oluşu ya da hareketi yapan kişiyi ise başa almamız gerekir. Daha sonra da birbirine bağlı olabilecek sözcükleri bulmamız gerekir:

- İş – oluş – hareket bildiren sözcük: (4) gidecek..... **EN SON SÖZCÜK**
- İş – oluş – hareketi yapan kişi: (2) Mert.... **İLK SÖZCÜK**
- Arka arkaya gelebilecek sözcükler: (1) yarın – (3) İstanbul'a

Mert, yarın İstanbul'a gidecek.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıda dağınık şekilde verilen sözcüklerden anlamlı cümleler oluşturalım.

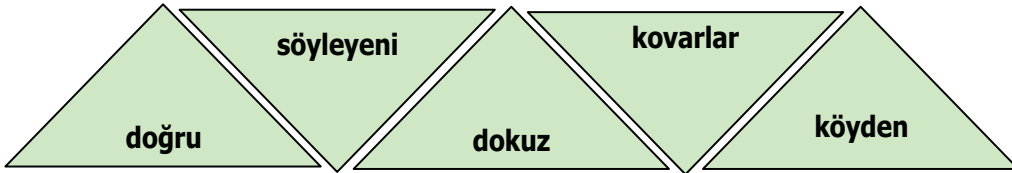
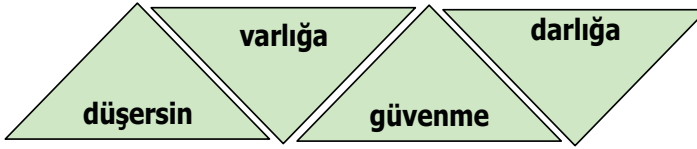
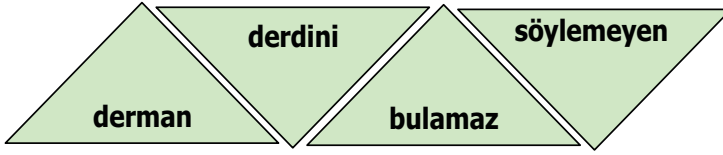
miraslarımızı – herkesin – kültürel – korumak – görevidir

adamızda – gurur – eserler – bırakmışlardır – Osmanlılar – verici

ve – elektriği – tasarruflu – suyu – gerekir - kullanmak

yatmadan – dişlerini – mutlaka – önce – fırçalamalısın

2. Aşağıda karışık şekilde verilen sözcüklerden atasözleri oluşturalım.

3. Aşağıdaki söz dizimlerinden cümle olanların sonlarına gerekli noktalama işaretini koyarak yanlarındaki yıldızı kırmızıya boyayalım.

Her zaman kültürel değerlerimize sahip çıkmalıyız

Kültürel değerlerimiz arasında halk dansları

Bu akşam bize gelecek misin

Koştum

CÜMLEDE ANLAM

Kurmuş olduğumuz her cümlenin kendi içinde bir anlamı bulunmaktadır. Bu cümlelerin bir de bize yansıttığı duygular vardır. Aşağıda bazı duyguların anlamları ve örnek cümleleri verilmiştir. Şimdi bunları inceleyelim ve var olan örnek cümlelere bizler de başka örnekler bulmaya çalışalım.

Pişmanlık:

Kişinin yaptığı yanlış davranışları sonucunda üzüntü duymasidir.

☐ Keşke bu işe hiç başlamasaydım.

Sitem:

Bir kişinin kırılganlığını karşısındakine belli etmesidir.

☐ Nedense bir ben sığamadım şu koca eve.

Özlem:

Bir şeye karşı duyulan hasret demektir.

☐ Çocukluğumda oynadığım oyunları öyle çok özleyorum ki...

Şaşma:

Bir şeyin varlığına ya da oluşuna hayret etmektir.

☐ Aaa ! Yaz günü yağmur yağıyor.

Beğenme:

Bir şeyi güzel ve çekici bulma halidir.

☐ Öğrenci dediğin işte böyle olmalı.

Heyecan:

Sevinç, beklenti veya korkuyla karışık bir duyguda bulunma halidir.

☐ Şu anda okula yeni başlayan bir çocuk gibiyim.

Endişe:

Kötü bir olayın olması ihtimaline karşılık meraklanmak, telaşlanmak demektir.

☐ Hava da bozdu, hala niye gelmediler acaba?

NOT: Burada yer verilmemiş olan duyguları sınıfımızda tartışıp onlara da birer örnek verelim.

EKSİK BIRAKILAN BİR CÜMLEYİ TAMAMLAMA

Cümlelerin duygu, düşünce, istek ve arzularımızı eksiksiz yansıtan sözcük dizileri olduğunu önceki konularda görmüştük. Sorunun bir ya da birkaçı eksik olan herhangi bir cümleyi tamamlamak istersek, o cümlenin ne anlatmak istediğini de bilmemiz gerekir. Bu nedenle, cümlenin verilmeyen parçacığı, cümlenin anlamı açısından oldukça büyük bir önem taşır. Bu şekilde eksik verilen cümlelerin tamamlanabilmesi için eldeki seçenekleri iyice incelemeli ve boşluk için verilen sözcüklerin anlam ve dilbilgisi açısından o cümleye uygunluğuna bakılmalıdır.

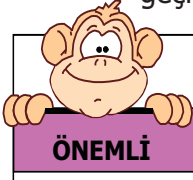

"..... ailemle birlikte İstanbul'a gideceğim." cümlesi, en uygun şekilde aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanabilir?

- A) Dün B) Geçen yaz C) Yarın D) İki ay önce

CEVAP: Bu sorunun yanıtı "C" seçeneğidir.

NEDEN: Yapılacak olan "gitme" işi gelecekte yapılacağından bu durumu yalnızca "yarın" sözcüğü taşır. Diğer seçeneklerin tümü, dikkat edilecek olursa, geçmiş zaman dilimleriyle ilgilidir.

"Ama, fakat, ancak, rağmen..." gibi sözcüklerle bir araya getirilen cümle parçacıklarının bir tarafı olumlu olursa diğer tarafının olumsuz olması gerektiğini unutmamalıyız.

"Bu çocuk temizliği çok sevdiğini söylüyor ama"

şeklinde verilmiş cümle parçacığının devamı olumsuz olmalıdır. Çünkü ilk bölümde temizliğin çocuk tarafından sevildiği (olumlu bir durum) vurgulanırken "ama" sözcüğü ile ikinci bölüm bunun tersi bir ifadeyle bağlanmalıdır. Yani cümlemiz şu şekilde devam edebilir:

"Bu çocuk temizliği çok sevdiğini söylüyor ama elbiseleri çok kirli görünüyor."

Olumlu durum

Olumsuz durum

NOT: Aynı durum, "çünkü" sözcüğüyle yapılırsa cümle parçacıklarından biri "neden", diğeri de "sonuç" olacaktır.

"Bugün pikniğe gidemeyeceğiz; çünkü babam kendisini iyi hissetmiyor."

Sonuç

Neden

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

- Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "küçümseme" anlamı vardı ?**
A) Ona niçin kızdığını anlamadım.
B) Darda kalanlara yardım etmelisin.
C) Senin yaptığın da iş mi yani!
D) Çocuğun okuyuşunu beğendim.
- "O kadar yorgunum ki bıraksalar " cümlesindeki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilemez?**
A) Uyuyacağım B) Düşeceğim C) Kızacağım D) Dinleneceğim
- "Düğün töreninize gelemediğimiz için " ifadesinin sonundaki boşluğa aşağıdakilerden hangisinin getirilmesi uygun olmaz?**
A) çok üzüldük. B) özür diliyoruz.
C) hediyemizi gönderdik. D) çok mutluyuz.
- Aşağıdaki sözcüklerden anlamlı bir cümle kurulursa hangisi dışta kalır?**
hasta – havlayarak – uyuya – kaldı – kedi – miyavlayarak
A) hasta B) kaldı C) havlayarak D) miyavlayarak
- "..... müzeye gitmedim." cümlesinde boş bırakılan yeri aşağıdakilerden hangisi ile tamamlarsak söz konusu kişinin "daha önce herhangi bir müzeye gitmemiş olduğunu" anlarız?**
A) Sanki B) Hiç C) Böyle D) Bunun gibi
- "Filmi seyretmek için iyi bir yer bulalım; geçen defa seyrettiğim film den hiçbir şey anlamadım." cümlesini en iyi tamamlayan sözcük aşağıdakilerden hangisidir?**
A) çünkü B) fakat C) halbuki D) böylece

7. Aşağıdaki cümleleri uygun ifadelerle dolduralım.

Bu akşam hep birlikte

Hava çok soğuk olduğu

Bu etek çok ucuz ama

8. Aşağıda eksik bırakılan atasözlerini yandaki balonların içerisindeki sözcüklerle tamamlayalım.

Birlikten doğar.

..... kalkan zararlar oturur.

Parayı veren çalar.

İşleyen pas tutmaz.

Sakla gelir zamanı.

9. Aşağıda verilmiş olan eksik cümleleri tamamlayalım.

Çilem Hanım burada yürüyordu; ama

Hava çok soğuk oldu; çünkü

10. Hangi cümle bir "uyarı" anlamı taşır?

- A) Tatlıya şeker koymayı sakın unutma!
- B) Böyle tatlılara oldum olası bayılırım.
- C) Bazen tatlıyı çok yemek de tehlikelidir.
- D) Tatlısız bir hayat düşünemiyorum doğrusu.

PARAGRAF NEDİR?

Bir yazıdaki düşüncelerin toplandığı bir ya da birkaç cümleden oluşan topluluklara **paragraf** denir. Yazıdaki her paragraf, bir düşünceyi anlatır. Yani, yazı içindeki düşünceler değiştikçe yazar, yeni paragraflar kurmak zorunda kalır. Aynı paragraf içinde farklı düşüncelere rastlamak mümkün değildir.

Her paragrafın bir konusu ve bir de ana düşüncesi (ana fikri) vardır. Konu ve ana düşünce etrafında birleşen yardımcı düşünceler, bizlere o düşünceyle ilgili örnekler, görüşler, karşılaştırmalar ve benzetmeler sunar.

İyi Bir Paragrafın Özellikleri Nasıl Olmalıdır?

- * Paragrafı oluşturan cümleler dil, düşünce ve anlatım bakımından birbirine bağlı olmalıdır.
- * Paragraftaki herhangi bir cümle, o paragrafın ana düşüncesine aykırı olmamalıdır.
- * Her paragraf en az bir cümleden oluşur. Ancak paragraflarda genellikle birden daha fazla cümle vardır. Bu cümleler arasında mutlaka mantıklı bir bağlantı kurulmalıdır.

Metindeki Paragraf Sayısı Nasıl Belirlenir?

Metin içindeki paragraf sayısı, o metindeki satırbaşları ile belirlenir. Her satırbaşı, yeni bir paragrafı ifade eder. Metin içinde geçen konuşmalar ve konuşma çizgileri bağlı olduğu paragrafa aittir. Bu nedenle, konuşma çizgilerinin her biri ayrı bir paragraf DEĞİLDİR.

Dağınık Cümlelerden Anamlı Bir Paragraf Nasıl Kurulur?

Dağınık verilen cümlelerle oluşturacağımız paragraflarda, dikkat etmemiz gereken en önemli nokta, birbirini tamamlayan cümlelerin arka arkaya gelmesi gerektiğidir. Bu şekildeki oluşumlarda, paragrafların ilk cümleleri kendinden önce herhangi bir cümle varmış izlenimi vermemelidir.

Dağınık verilmiş olan birkaç cümle bir araya gelirken anlam ve dilbilgisi bakımından birbirinin devamı niteliğinde olmalıdır. Eğer bu şekilde bir dizilim olmazsa paragraf içinde bir dağınıklık, bir kopukluk söz konusu olur.

cümleleri anlamlı bir paragraf oluşturacak şekilde nasıl

1. Hemen onlarla sohbete daldı.
2. Eve gitmek için yola çıktı.
3. Her gün gittiği o kafede çok sıkılmıştı.
4. Yolda arkadaşlarını gördü.

ÇÖZÜM:

Verilen bu cümleler içinde birbirine bağlı olabilecek cümleleri bulalım:

Söz konusu kişi, kafede sıklıktan sonra evine gitmek istemiş ve yola çıkmıştır (3-2). Yolda giderken önce arkadaşlarını görmüş ve daha sonra onlarla sohbete dalmıştır(4-1).

Bu sonuçlara göre seçenekler içinde 3'ün arkasından 2'yi; 4'ün arkasından da 1'i aramamız gerekir.

Her gün gittiği o kafede çok sıkılmıştı. Eve gitmek için yola çıktı. Yolda arkadaşlarını gördü. Hemen onlarla sohbete daldı.

Paragraflarda ve Metinlerde Konu - Ana Düşünce (Fikir) İlişkisi

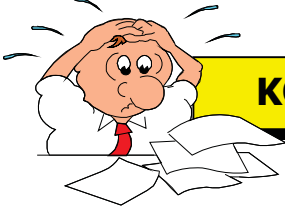
Paragrafların, düşünce birlikleri olduklarını önceden belirtmiştik. Bu düşünce birliklerini bir arada tutan iki ana unsur vardır:

1. Konu

2. Ana Düşünce

Konu ve ana düşünce olmadan bir paragrafı incelemek mümkün değildir. Yani, bir paragraf içindeki düşünceleri anlayabilmek için öncelikle o paragrafın konusuna ve ana düşüncesine hakim olmak gerekir. Konusuna ve ana düşüncesine hakim olmadığımız bir paragrafın veya metnin okuma ve anlamaya dayalı sorularını yanıtlarken yanlış yapma olasılığımız oldukça yüksektir. Bu yüzden, okuduklarımızın öncelikle konusunu, daha sonra da ana düşüncesini bulmalıyız. Konuyu bulmak için okuduğumuz yazıya "Bu yazı ne hakkındadır?" sorusunu, ana düşünceyi bulmak için "Bu yazıdan nasıl bir sonuç çıkarıyoruz?" sorusunu sormamız, aldığımız yanıtlardan sonra söz konusu yazıya bağlı pek çok soruya cevaplayabilecek duruma geleceğiz.

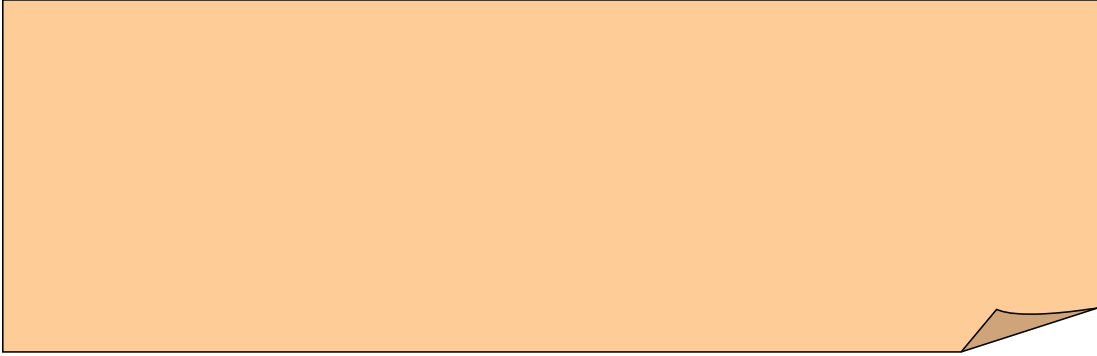
KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıda dağınık şekilde verilen cümlelerden anlamlı paragraflar oluşturalım.

- I. El yordamıyla köşedeki kazmayı buldu.
- II. Hemen yırtık ceketini üzerine çekti.
- III. Dışarı çıktığında güneş yeni doğuyordu.
- IV. Yatağından fırlarcasına kalktı.
- V. Kazmaya sarılıp toprağı kazmaya başladı.

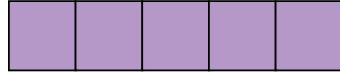
- I. Elindeki ne senin? Söyle bakayım.
- II. Nerden buldun onu, ha?
- III. Yaralı bir güvercin.
- IV. Olmaaaz! Onu ilk önce ben buldum.
- V. Şu bahçedeki çitin dibinde.
- VI. Onu bana ver, ben onu iyileştiririm.

- I. Oğlu, babasına bir şeyler söylemek istiyordu.
- II. Ancak, babasının ona aldıracağı yoktu.
- III. Bilgisayarını kapatıp onu dinlemeye karar verdi.
- IV. Oğlu ağlamaya başlayınca, babası yaptığı hatayı hissetti.
- V. Bunu gören çocuğun gözyaşları birden kesildi.
- VI. Yüzündeki mutsuzluğunun yerini bir gülümseme almıştı.

2. Aşağıda tanımları verilen sözcükleri bulalım.

Suda yaşayan canlıların genel adıdır.

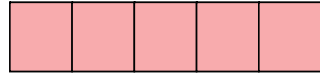
Ağaçların çok olduğu yerler için söylenir.

Cümle kurmaya yarayan ses birlikteliklerine denir.

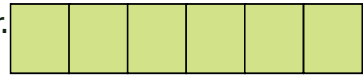
Bilim, sanat, spor gibi alanlarda kullanılan sözcüklere denir.

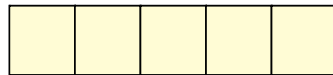
Sayıları yazmak için kullandığımız sembollerle denir.

Anne, baba ve yakın çevremizden öğrendiğimiz dile denir.

Yerkabuğunun çukur yerlerini dolduran tuzlu sular.

Aşağıdaki metni okuyup verilen soruları yine metne göre cevaplayalım.

OKUMA – YAZMA BİLMEK HAYAT KURTARIR

Bazı insanların okuma - yazma bilmemeleri ne kadar da kötü, değil mi çocuklar? Dünyamızda, okuma – yazma bilmeden, böyle güzel bir beceriden yoksun olarak hayatlarını sürdüren ve bu şekilde hayatını tamamlayıp ölen pek çok insan olduğu da ne yazık ki bilinen bir gerçek.

Yaşam ve ölümden bahsetmişken, okuma - yazmanın zaman zaman hayat kurtardığını biliyor muydunuz? Yanıtınız, "Bu nasıl olur?" şeklindeyse şu gerçek öyküyü okumanızı öneririm:

Bundan yirmi yıl kadar önce, Afrika'daki okuma - yazma bilmeyen yerli kabilelerinden biri, "ITRA" diye öldürücü bir hastalığa yakalanmış. Hastalık salgın olduğundan, tüm kabile üyeleri hastalanıp ölmeye başlamışlar. Bu durumu gören Birleşmiş Milletler yetkilileri, önlem almak istemişler ve bölgeye yardım yapmayı kararlaştırmışlar. Yetkililer, uçakla gönderdikleri ilaçları ve bu ilaçların nasıl kullanılması gerektiğini anlatan kağıtları, paraşütlerle kabile yakınlarında bir yere atmışlar. Birkaç hafta sonra ölen kabile üyelerine yenileri eklenmiş. Ölü sayısının arttığını gören yetkililer, yaptıkları küçük bir araştırma neticesinde, paraşütle atılan tüm ilaçların kabile üyelerince yiyecek maddesi sanılıp yenildiğini öğrenmişler. Oysa ilaçlarla birlikte atılan kağıtlarda şu not yazılıymış: "**DİKKAT: SUDA ERİTİP ÖYLE İÇİNİZ!!!**"

3. Bu parçanın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Okuma – yazma öğrenmek için okula gitmemiz gerekir.
- B) Hastalıklardan korunmak için okuma – yazma bilmeliyiz.
- C) Okuma – yazma bilmenin yaşamsal bir değeri vardır.
- D) Bazı ilaçları kullanmak için mutlaka suda eritmeliyiz.

4. Parçanın konusu nedir?

- A) Afrika'daki yaşam mücadelesi
- B) Okur – yazar olmanın önemi
- C) Birleşmiş Milletler'in hatası
- D) Afrika'daki okur – yazar insanlar

5. Parçada geçen kabile için hangisi söylenebilir?

- A) Kabilenin içeceği sular, uçaklarla taşınmaktadır.
- B) Kabile, gönderilen ilaçtan faydalanamamıştır.
- C) Kabile, Afrika'nın en kalabalık kabilelerindenidir.
- D) Kabile, hastalık için Birleşmiş Milletler'e başvurmuştur.

6. Bu parçada, aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı yoktur?

- A) Kabilenin yakalandığı bu hastalıktan kaç kişi kurtulmuştur?
- B) Birleşmiş Milletler, ilaçları kabileye nasıl ulaştırmıştır?
- C) Kabilenin yakalandığı hastalığın adı nedir?
- D) İlaçlardan başka, kabileye ne atılmıştır?

Şiir Nedir?

İnsanlarda derin duygular uyandıran ve bir sanat değeri taşıyan, ölçülü veya ölçüsüz yazı türlerine **şiir** denir. Şiirleri yazan kişilere ise **ozan** veya **şair**, şiirin her bir satırına da **dize (mısra)** denir. Her dört mısra ise bir **dörtlük (kıta)** oluşturur.

Tüm yazı türlerinde olduğu gibi şiirlerin de bir başlığı vardır. Bu başlık, şiirin işlemek istediği konuyu yansıtan bir anlayışla seçilir. Yani bizler, şiirin başlığına bakarak o şiirin hangi konuda yazılmış olduğunu tahmin edebiliriz.

Şiirlerin, diğer yazı türlerinden bir farklı bir tarafı da duygulara dayandırılarak yazılmış olmalarıdır. Bu yüzden şiirler, ana düşünce yerine **ana duygu** içerirler. “**Bu şiirden nasıl bir duygu ediniyoruz?**” ya da “**Bu şiir hangi duygularla yazılmıştır?**” sorularına vereceğimiz cevap, aslında o şiirin hangi duyguya dayanarak yazıldığının da bir göstergesi olacaktır.

Atatürk'üm Sen Yokken

Bir Cumhuriyet günü
Kalbimizde anılıyorsun.
Belki o zaman uyuyorsundur,
Atatürk'üm sen yokken.

Duydun mu sesimizi,
Atatürk'üm derken?
Yankılandı her taraf,
Atatürk'üm sen yokken.

Bir cevap ver ne olur?
Aklım, hayalim durur.
Annem teselli etti beni,
Atatürk'üm sen yokken.

1. Yukarıdaki şiirde kaç dize ve kaç dörtlük bulunmaktadır?

.....

2. Yukarıdaki şiirin ana duygusu ne hakkındadır?

.....

GENEL DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıda verilen sözcüklerin zıt anlamlılarını yandaki balondan bulup yazalım.

kısa:.....

yaz:.....

doğu:.....

hür:.....

faydalı:.....

somut:.....

tekil:.....

kirli:.....

zengin:.....

yakın:.....

2. Aşağıda karışık olarak verilen sözcüklerden anlamlı cümleler oluşturalım.

her

babam

okur

gazete

sabah

mutlaka

çevreye

vermemek

için

yerlere

zarar

çöp

atmamalıyız

3. Aşağıdaki cümleleri uygun bir şekilde tamamlayalım.

Kız kardeşimle

Kültürel miraslarımızı korumak

Okulumuzda başarılı

4. Dil nedir?

.....

.....

5. Alfabe nedir?

.....

6. Türkçemiz hangi dil ailesine bağlı bir dildir?

.....

7. Aşağıdaki sözcükleri hem gerçek anlamı (G) hem de mecaz anlamı (M) ile birer cümlede kullanalım.

Bitmek

G	
M	

Göz

G	
M	

Kırmak

G	
M	

8. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili olan sözcüklerin eş anlamlarını yazalım.

* Medeniyet yolunda milletçe ilerliyoruz.

.....

* Sorduğu soruların tüm yanıtları, belleğimden tamamen silinmiş.

.....

9. "Hayatta dikili bir ağacı olmamak" deyiminin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hiçbir mala sahip olmamak
C) Ömründe hiç ağaç dikmemek

- B) Ağaçları sevmemek
D) Ağaç dikmeyi bilmemek

10. Aşağıdaki cümleleri en anlamlı şekilde tamamlayan kelime üçlüsü hangisidir?

Bizim sokakta bir gördüm. Yanına yaklaşıncı başladı.
Uçmaya çalıştı fakat açamıyordu.

- A) kedi – uzaklaşmaya - ayaklarını
B) güvercin – kaçmaya - kanatlarını
C) köpek – havlamaya - ayaklarını
D) horoz - ötmeye - gagalarını

11. Bir metindeki paragraf sayısı nasıl bulunur?

- A) Cümle sayılarına bakılır.
B) Konuşma çizgilerinin sayılarına bakılır.
C) Satır başı sayılarına bakılır.
D) Sözcük sayılarına bakılır.

12. Konusu "Lefkoşa'nın trafik sorunu" olan bir paragrafın ana düşüncesi aşağıdakilerden hangisi olamaz?

- A) Lefkoşa'nın trafiği, her zaman düzenlidir.
B) Lefkoşa'daki trafik sorunun tek nedeni, eğitimsizliktir.
C) Lefkoşa, trafik karmaşası yönünden İstanbul'a benzer.
D) Lefkoşa'nın trafiği, insanları psikolojik bakımdan etkilemektedir.

13. Aşağıdaki paragrafta, kaçınıcı cümle paragrafın konusu ve ana düşüncesiyle ilgili olamaz?

(I) İnsan eğitimi, doğumla başlar. (II) Yaşamı boyunca pek çok konuda eğitim görür. (III) Eğitim gördüğü konulardan biri de anne ve babasına karşı davranışlarıdır. (IV) Çiçek sevmeyen insan yoktur. (V) Kişi, anne ve babasına karşı davranışlarında her zaman ölçülü olmak zorundadır.

- A) II. B) III. C) IV. D) V.

(14. soruyu aşağıdaki paragrafa göre cevaplandırınız.)

Bu adada hiç kimse parmağını bile oynatmıyor. Öyle ki kekik, adaçayı gibi dağlarda yetişen otları ya da ağaçlardaki meyveleri zahmet edip toplamıyorlardı. Evlerinin bahçelerinde yetişebilecek sebzeleri, hatta suyu bile başka adadan getiriyorlardı.

14. Parçanın konusu aşağıdakilerden hangisi olamaz?

- A) Doğa sevgisi B) Umursamazlık
C) Tembellik D) Vurdumduymazlık

(15. soruyu aşağıdaki paragrafa göre cevaplandırınız.)

İnsanın sevinçli ve gururlu günlerinde çok dostu olur. Fakat zor günlerde biriyle dost kalmak, üzüntülerini paylaşmak ve gidermek, özveri gerektirir. İşte bu özveriyi gösterenler insanın gerçek dostlarıdır.

15. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi yukarıdaki paragrafta anlatılan düşünceye uygundur?

- A) Dostun attığı taş, baş yarmaz
B) Dost, dostun ayıbını yüzüne söyler.
C) Dost, kara günde belli olur.
D) Dost başa, düşman ayağa bakar.

(16. soruyu aşağıdaki şiire göre cevaplandırınız.)

Günlerimiz olacak
Daha nice yıllarda,
Hep beraber seninle
Güzel bir baharda...

16. Duygularını bu şekilde anlatan birisi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Gelecekte ümitli olduğu
B) İçi yaşama sevinci ile dolu olduğu
C) Beklenti içinde olduğu
D) Karamsar biri olduğu

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "beklenti" anlamı vardır?

- A) İnan ki, ona niçin kızdığını henüz anlamış değilim.
B) Davetlilere daha nazik davranacağını zannederdim.
C) Bu güne kadar her istediğini yapmadım mı?
D) Kardeşinin karnesini görmedin mi?

18. "Oradaki insanları iyi tanırım; ben de bir zamanlar orda yaşadım." cümlesini tamamlayabilecek en uygun ifade aşağıdakilerden hangisidir?

- A) ama
B) belki
C) çünkü
D) o yüzden

19. "Bu iş beni çok yorduğu için " cümlesindeki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) uyuyacağım
B) çalışacağım
C) vazgeçeceğim
D) dinleneceğim

20. "Kitapsız hayat kör, sağır ve dilsiz yaşamaktır." cümlesinden hangi anlam çıkarılamaz?

- A) Kitaplar sayesinde göremediğimiz yerleri tanırız.
B) Kitaplardan değerli ve güzel bilgiler ediniriz.
C) Kör, sağır ve dilsizler kitap okuyamazlar.
D) Kitap okuyanların dili zenginleşir.

21. "Kemal, uzun boylu ve şişman bir kız kardeş ile kısa ve zayıf bir erkek kardeşin yeşil gözlü ağabeyleridir." cümlesinde tanıtılan Kemal için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Kemal şişmandır. B) Kemal zayıftır.
C) Kemal yeşil gözlüdür. D) Kemal uzun boyludur.

22. "Kardeşim toplantıdan çıkmak istediğini bana yavaşça fısıldadı." cümlesinde hangi sözcük cümleden çıkarılırsa cümlenin anlamında bir değişiklik olmaz?

- A) Çıkmak B) Yavaşça C) Toplantıdan D) Kardeşim

(23., 24. ve 25. soruları aşağıdaki parçaya göre cevaplandırınız.)

"Okumayı severim ya, çok okumuş bir kişi olduğumu söyleyemem. Şimdiye dek okuduğum kitapların sayısı dört-beş yüzü geçmez. Halbuki bu yaşta en az bin beş yüz kitap okumuş olmalıydım. Bana öyle geliyor ki, bir okul bitirip sınavlardan geçmediğim için okuyamadım. Ancak, tat aldığım kitapları okurum. Bazı kitapları çoğunlukla biraz karıştırdıktan sonra beni sıkıyor diye ya da anlamıyorum diye bırakıveririm. Bırakmamalı; birtakım kitaplar vardır, sıkılsak da kolay kolay anlamasak da okumalıyız."

23. Parçaya göre yazar, niçin az okumaktadır?

.....
.....

24. Yazar, hangi kitapların tamamını okumaktadır?

.....
.....

25. Yazar, kitaplarla ilgili olarak hangi öğüdü vermektedir?

.....
.....

BÖLÜM III

SES BİLGİSİ

HARF NEDİR?

Bir dile ait seslerin yazıya geçirilebilecek şekilde işaretlerle gösterilmesine **harf** denir. Türkçedeki seslerin karşılığı olarak 29 tane harfimizin olduğunu, önceki konularda görmüştük. Bu işaretlerin tümü ise **ALFABE**'yi oluşturur (Yeni Türk Alfabesi'nin kabulü: 1 Kasım 1928).

Alfabemizdeki harflerin sıralanışı ise şöyledir:

A-B-C-Ç-D-E-F-G-Ğ-H-I-İ-J-K-L-M-N-O-Ö-P-R-S-Ş-T-U-Ü-V-Y-Z

Alfabenin, akılda kalabilecek sıralanma şekli şu türdeki bir kodlama ile verilebilir: **"DAHA LAPA UZAT"** Bu formülde sessiz harflerin alfabedeki sıralarına dikkat edelim:

Da	–	Ha	–	La	–	Pa	–	U	–	Zat
5.		10.		15.		20.		25.		29.

Bu formüle dikkat edilecek olursa, **"D"** harfinin 5., **"H"** harfinin 10., **"L"** harfinin 15., **"P"** harfinin 20., **"U"** harfinin 25. ve **"Z"** harfinin de 29. sırada olduğu görülmektedir. Alfabenin herhangi bir harfini bulmak istediğimiz zaman, alfabenin en başından değil; bu formülün gerektirdiği sıralamadan bulmak bizlere zaman kazandıracaktır.

Alfabemizin 18. harfi nedir ?

18. harfimizi düşünürken **"Da-Ha-La-Pa-U-Zat"** formülünde bu harfin öncesindeki 15. harfimizi dikkate almamız gerekir. Alfabemizin 15. harfi "L" harfi olduğuna göre, bu harften başlayarak 18'e kadar saymamız gerekir. Böylece, alfabemizin 18. harfini daha kolay bulmuş oluruz.

L (15)	M (16)	N (17)	O (18)
------------------	------------------	------------------	------------------

18. harfimiz: "O"dur.

ALFABETİK SIRALAMA (SÖZLÜK SIRASI)

Alfabetik sıralamaya girecek olan sözcüklerde ortak olan harfler, önceden belirlenmeli ve bunlar değerlendirmeye alınmamalıdır. Daha sonra da geriye kalan harflerin sıraya konulması gerekir.

"YATAK – YASAK – YASTIK – YAVAŞ" sözcüklerini alfabetik sıraya koyalım.

Sözcüklerin **"YA"** kısmı ortak olduğu için değerlendirmeye alınmamalıdır. Geriye kalanları sıraya koyalım:

-TAK -SAK -STIK -VAŞ

Bu durumda **"S"** harfi, alfabetik sıralamada ilk sırada yer alır. Ancak, **"-SAK"** ve **"-STIK"** parçacıklarında **"S"** harfinin ortak olduğunu düşünürsek bu harf sonrasındaki harflere bakalım:

Bunlara baktığımızda, **(A)....-SAK** ve **(T)....-STIK** harflerini görürüz. Bu durumda **"A"** harfi, **"T"**den önce geldiği için **YASAK** sözcüğü, ilk sözcük olarak yerini alır. Bundan sonra **"YASTIK"** sözcüğü, sonra da **"YATAK"** ve **"YAVAŞ"** sözcükleri gelmelidir:

(YASAK – YASTIK – YATAK – YAVAŞ)

"KUZU – KURU – KUTU – KUR" sözcüklerini alfabetik sıraya koyalım.

K	U	Z	U
K	U	R	U
K	U	T	U
K	U	R	

Bu sözcükleri sözlük sırasına göre sıralayabilmek için bir başka yol da, yandaki gibi harfleri alt alta yazmak ve ortak olanları değerlendirmeden çıkarmaktır. (**"K"** ve **"U"** harfleri). Daha sonra, sırada olanların alfabetik sırasına bakmak gerekir:

Z:29 R:21 T:24

"R" harfi iki sözcükte ortak olduğu için bunları değerlendirmeye almadan bir sonraki harflere bakarız. **"KURU"** sözcüğünün son harfi **"U"** ele alınırken **"KUR"** sözcüğünde **"R"**den sonra herhangi bir harf olmadığından ilk sözcüğümüz kendiliğinden belirlenmiş olur. Eğer burada **"KURT"** sözcüğü yazmış olsaydı, **"U"** ile **"T"** arasında bir sıralama yapılacaktı. Fakat, böyle bir durum olmadığı için sıralamamızda **birinci "KUR"** ve **ikinci "KURU"** sözcükleri yer alacaktır.

Şimdi de üçüncü ve dördüncüyü bulalım: **T:24** ve **Z: 29** olduğuna göre üçüncü **"KUTU"**, dördüncü ise **"KUZU"** sözcüğü olacaktır.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıda alt alta verilen sözcükleri alfabetik sıraya göre sıralayıp altlarındaki renkli boşluğa sırasıyla yazalım.

cetvel
ceza
ceviz
cezve

deve
deniz
deri
darı

fil
fal
fedai
fedakar

2. Aşağıda yan yana verilen sözcüklerin altlarındaki dairelerin içine sözlük sıralamasındaki yerlerini yazalım.

kalem	kağıt	karın	kazak
balık	bale	balina	balkon
sargı	servet	sergi	sandalye
araba	araç	arıza	arka

3. Aşağıdaki şekillerde verilen sözcüklerden alfabetik sıralamada ilk sırada olanını kırmızıya boyayalım.

gol	galip	gaz	geveze
hata	hakem	hakim	hak
lamba	lafazan	leylek	lastik

4. "Kayık-kar-kaza-karanlık" sözcüklerini sözlük sırasında koyduğumuz zaman baştan ikinci olan sözcük aşağıdakilerden hangisidir ?
A) Kayık B) Kar C) Kaza D) Karanlık
5. "Her sesin yazıdaki işaretine denir." ifadesinde noktalı yere hangi kelime gelirse bu bilgi tamamlanır ?
A) Cümle B) Harf C) Hece D) Kelime
6. Hangi kelime, sözlükte diğerlerinden en önce gelir ?
A) Ekvator B) Ekmek C) Eski D) Efsane
7. Aşağıdaki kelimeleri alfabetik sıraya koyduğumuzda hangisi en sonda yer alır ?
A) Sandık B) Süzgeç C) Savurgan D) Sevimli
8. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi, sözlük sıralamasında "balık" sözcüğünden sonra gelir ?
A) Bal B) Bale C) Bacak D) Balkon
9. Aşağıdaki ilçe isimlerini alfabetik sıraya koyalım.

Lefkoşa – Girne – Güzelyurt – Gazimağusa – İskele

10. Aşağıdaki sözcükleri alfabetik sıraya koyalım.

takı – çember – arazi – kuşak – mevsim – sanat – nokta

HARFLERİN SINIFLANDIRILMASI

Türkçemizde kullandığımız seslerin karşılığı olarak 29 tane harfin olduğunu ve bunların da alfabemizi oluşturduğunu önceki konularda görmüştük. Bu harfleri daha iyi kavramak ve bunlarla ilgili kuralları öğrenmek için Türkçemizdeki 29 harfi ikiye ayırmak mümkündür:

A- Ünlü (Sesli) Harfler

Bu harfler, ağızımızın bir hareketi ile çıkan seslerdir. Bu harflerin her biri, aynı zamanda hece olma özelliği de gösterir. Ünlü harfler, diğer harflerin (sessiz harflerin) de söylenmesine yardımcı olur.

Alfabemizdeki sesli (ünlü) harfler şunlardır:

(Alfabetik sıraya göre) **A – E – İ – İ – O – Ö – U – Ü (8 TANE)**

Ünlü harfler ikiye ayrılır:

KALIN ÜNLÜLER	A – İ – O – U	4
İNCE ÜNLÜLER	E – İ – Ö – Ü	4

B- Ünsüz (Sessiz) Harfler

Bu harfler, ağızımızdan çıkarken mutlaka bir ünlüyle birlikte çıkar. Yani bu seslerin tek başlarına söylenmesi imkansızdır, mutlaka yanlarında bir ünlüye ihtiyaç duyarlar, diyebiliriz.

(Alfabetik sırayla) **B – C – Ç – D – F – G – Ğ – H – J – K – L – M – N – P – R – S – Ş – T – V – Y – Z (21 TANE)**

Ünsüz harfler ikiye ayrılır:

SERT SESSİZLER	F – H – S – Ş – P – Ç – T – K	8
YUMUŞAK SESSİZLER	B – C – D – G – Ğ – J – L – M – N – R – V – Y – Z	13

Sert sessiz harfleri bulmak için **"FİSTİKÇİ ŞAHAP"** ya da **"ÇİFT HASEKİ PAŞA"** sözcüğündeki sessiz harflerden yararlanınız.

TÜRKÇENİN SES YAPISINA AİT BAZI KURALLAR

1. Kök halindeki bir sözcükte iki tane aynı sessiz harf yan yana gelmez.

Hürriyet, millet, hiddet, kuvvet...

2. Kök halindeki bir sözcükte iki tane sesli harf yan yana gelmez.

Şiir, şair, saat, aile...

3. Türkçede "Ğ" harfi ile başlayan sözcük yoktur.

4. Türkçe sözcüklerin sonunda "b,c,d,g" ünsüzleri bulunmaz.

5. Kök halinde olup birinci hecesi dışındaki herhangi bir hecesinde "o" veya "ö" harfi bulunduran sözcükler Türkçe değildir.

Banyo, horoz, otomobil, kamyon...

6. Türkçe sözcüklerin 1.ve 2. harflerinin ikisi birden sessiz olamaz. İki sessiz harf yan yana ancak 3. ve 4. sırada gelebilir.

Tren, spor, kral, prenses...(yabancı)

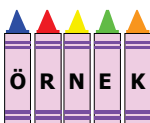
Türk, sırt, dert...(Türkçe)

7. İçinde "J" harfi bulunduran sözcükler Türkçe değildir.

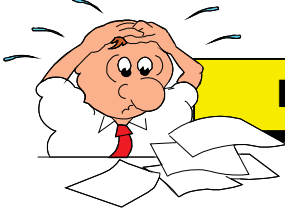
Ambalaj, abajur, jöle, jilet...

8. (Özel isimler ve bileşik sözcükler hariç) Kök halindeki bir sözcük içinde "n" harfinden sonra "b" harfi gelmez.

Anbar, çenber....YANLIŞ

Ambar, çember... DOĞRU

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcüklerden Türkçenin ses yapısına uymayanları yandaki tahtaya yazalım.

tren	kalem	program
maaş	jandarma	stadyum
hiddet	kuzu	kuvvet
karanlık	radyo	arajman

2. Aşağıdaki noktalı yerlere sesli harfler getirerek anlamlı sözcükler oluşturalım.

k . t . p

b . l . k

c . t v . l

k . l . m

s . l g .

s . ğ l . k

b . l . t

h . k . m

3. Sonu sert sessiz harfle biten üç sözcük yazalım.

4. Yumuşak sessiz harflerle başlayan üç sözcük yazalım.

5. Aşağıdaki sözcüklerde geçen yumuşak sessiz harfleri yanlarına yazalım.

bardak:

kumaş:

galibiyet:

cumhuriyet:

6. Aşağıdaki tabloyu uygun harflerle dolduralım.

KALIN ÜNLÜLER	
İNCE ÜNLÜLER	

ÜNSÜZ HARFLER	SERT ÜNSÜZLER
	YUMUŞAK ÜNSÜZLER

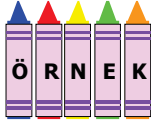
SESLİ HARFLERLE İLGİLİ KURALLAR

1- BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU KURALI

Bir sözcüğün ilk ünlüsü ince ise onu izleyen ünlüler de ince, kalınsa onu izleyen ünlüler de kalın olmak zorundadır. Bu kurala **Büyük Ünlü Uyumu Kuralı** denir. Bu kural, daha çok sözcüklere getirilen eklerle ilgilidir; yani bir sözcüğün Türkçe olup olmadığını denetleyebilecek bir kural değildir. Örneğin, **"apartman"** sözcüğü yabancı kökenli bir sözcük olmasına rağmen bu kurala uymaktadır.

Sözcük türetmede ya da sözcüklere eklenebilecek ekleri belirlemede Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'nı kullanabiliriz.

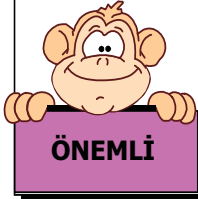

Masalar (a-a-a)..... Ünlü Uyumu Kuralı'na uyar.

Kiremit (i-e-i)..... Ünlü Uyumu Kuralı'na uyar.

Politika (o-i-i-a)..... Ünlü Uyumu Kuralı'na uymaz.

Geliyoruz (e-i-o-i)... Ünlü Uyumu Kuralı'na uymaz.

Bu kurala göre, getirilen ekler o sözcüğün son hecesindeki ünlüye göre belirlenir. Son hecedeki ünlü inceyse ekteki ünlü de ince ; kalınsa ekteki ünlü de kalın olur. Örnek:
Kalem – ler ("e" harfinden sonra "-ler" eki gelir; "-lar" eki değil.)

Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'nın Aranamayacağı Sözcükler

1- Zaman İçinde Değişen Türkçe Sözcüklerde

Bazı sözcükler, Türkçe kökenli olmakla birlikte zaman içinde geçirdikleri ses değişimi nedeniyle Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uymamaktadırlar.

anne (ana), hangi (kangı), elma (alma)...

2- Tek Heceli Sözcüklerde

Herhangi bir ünlüyle kıyaslama yapma olanağı olmadığından tek heceli sözcüklerde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı aranmaz.

üç, beş, alt, dert...

3- Bileşik Sözcüklerde

Bileşik sözcüklerde bileşen sözcükler kendi içlerinde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uyabilirler. Ancak, bu sözcüklerin birleşmesiyle oluşan yeni sözcük, bu kurala uyum göstermeyebilir.

imambayıldı, dildamak, hanımeli, denizaltı...

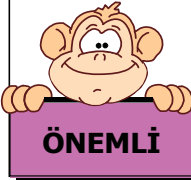
BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU KURALI'NI BOZABİLECEK EKLER

Türkçede kullanılan bazı ekler, yalnızca kalın ya da yalnızca ince ünlü harflere sahiptir. Bu ekler eklendikleri sözcüğün son hecesindeki ünlü ne olursa olsun sahip olduğu ünlüyü değiştiremez. Bu ekler:

-yor / -ken / -ki / -leyin / -(ı) mtırak / -daş / -gil

geliyor / Sabahleyin / yeşilimtırak / koşarken ...

Bu ekler, eklendikleri her sözcüğü Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na aykırı duruma getirmeyebilir. Örneğin, gelir – ken / koşu – yor / gece – leyin vb. sözcükler Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uymaktadır.

2- ÜNLÜ DÜŞMESİ (HECE DÜŞMESİ)

İki heceli olup ikinci hecesinde "ı, i, u, ü" ünlülerini bulunduran bir sözcük, ünlü ile başlayan bir ek aldığı anda son hecesindeki ünlüsünü düşürebilir. Bu ses olayına **ünlü düşmesi** denir.

Akıl – ın (aklın)

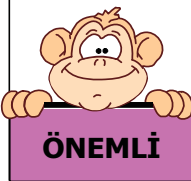
Beyin – e (beyne)

Resim – in (resmin)

Omuz – u (omzu)

Burun – un (burnun)

Metin – e (metne) vb.

**Ünlü düşmesi ses olayı, daha çok organ isimlerinde görülür.
OMUZ - BEYİN - BURUN ...**

Bazı sözcükler “**olmak ve etmek**” sözcükleri ile birleşirken de ünlü düşmesi olabilir.

Hapis – etmek	hapsetmek
Emir – etmek	emretmek
Kayıp – olmak	kaybolmak
Kayıp – etmek	kaybetmek
Kahır - olmak	kahrolmak
Sabır – etmek	sabretmek

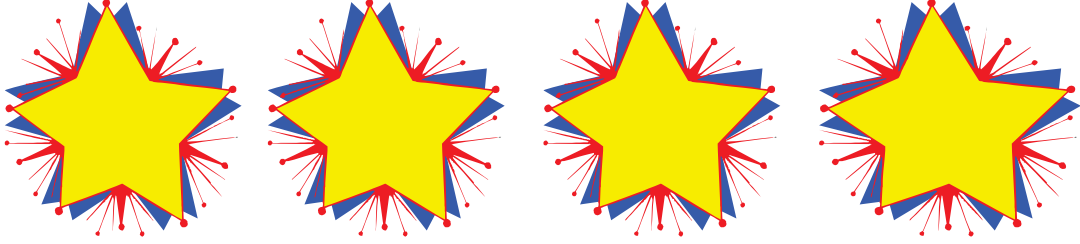
KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcüklerden Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uymayanların şekillerini boyayalım.

Kelebeçe	Kitap	Kurşuni	Mavi
Seyahat	Barınak	Sürgün	Sepet

2. “İnsanlardan böyle uzakta yaşamayı tercih edenler, okudukları bir kitabı, izledikleri bir filmi ya da bir maçın sonucunu kiminle değerlendirecekler? Galiba sorun buradadır. Herkes öyle bir zaman gelir ki görüp yaşadıklarını ailesinin dışında birileriyle paylaşmak ister.” **cümlelerinde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uymayan sözcükleri bulup yazalım.**
-
-

3. "Kardeşim, alınıdaki teri sildikten sonra elini omzuma attı. Çok yorulmuştuk. Uzun zamandan beridir yolda yürüyorduk. İkimizin de ağzı susuzluktan kurumuştı. Yolumuzu kaybetmiştik." **cümlelerinde hece düşmesine uğrayan sözcükleri bulup aşağıdaki şekillerin içine yazalım.**

4. **Aşağıdaki sözcüklerden hangileri, sesli harfle başlayan bir ek aldıkları zaman hece düşmesine uğrarlar? Hece düşmesine uğrayabileceklerin yanındaki boşluğa " x " işareti koyalım.**

☐ Omuz	☐ Bacak	☐ Göğüs	☐ Beyin
☐ Esir	☐ Çalım	☐ Nutuk	☐ Şehir
☐ Kesir	☐ Kalça	☐ Karın	☐ Alın
☐ Akıl	☐ Ağız	☐ Kalem	☐ Kaygan

5. **Aşağıdaki cümlelerde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'nı bozabilecek ek almış sözcüklerin altlarını çizelim.**

Çocuklar durumu görüyorlar.

Manav bize ekşimtrak elmalardan vermedi.

Okuldan çıkarken ayağı takılıp düşmüş.

İşçiler, Mehmetgile gidecekler.

Yarınki işe şimdiden başlarsak yol alırız.

6. "Evdeki hesap çarşıya uymaz." atasözünde **Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uymayan sözcük hangisidir ?**

A) Çarşıya B) Uymaz C) Evdeki D) Hesap

7. "Ağaçtaki meyveleri toplamak için sabahleyin ağaca tırmanıyor." **cümlesinde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'nı bozan eklerden hangisi kullanılmamıştır?**

A) – (ı) yor B) –ki C) –ken D) –leyin

8. "Bir dairede katip olduğunu bilmiyordum." **cümlesinde Büyük Sesli Uyumu'na uymayan kaç kelime vardır?**

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

9. Kuş - Balık - Kalem - Sonbahar - Tek - Yat - Kitap

Yukarıdaki sözcüklerden kaç tanesinde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı aranmaz?

A) 2 B) 3 C) 4 D) 6

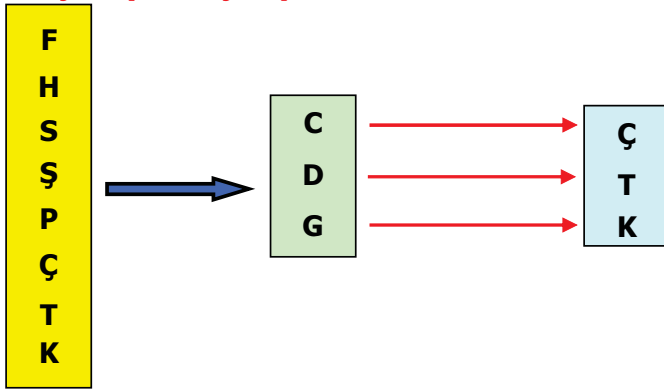
10. "Öğleyin arkadaşım ile yemek yemeye gidiyoruz." **cümlesinde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'nı bozabilen eklerden kaç tanesi kullanılmıştır?**

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

SESSİZ HARFLERLE İLGİLİ KURALLAR

1. SERT SESSİZLERİN BENZEŞMESİ (SERTLEŞMESİ)

Bir sözcük sert sessiz bir harfle (F-S-Ş-H-P-Ç-T-K)=**FISTIKÇI ŞAHAP** bitmişse ve bu sözcüğe, yumuşak ünsüzlerden olan "C – D – G" harflerinden biri ile başlayan bir ek getirilmişse bu ekin ilk harfini sert sessizler kendilerine benzetir. Bu olaya **benzeşme (sertleşme)** denir.

"C" ile başlayan bazı ekler:

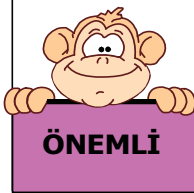
ÖRNEK -ce/-ca..... Türk-ce (Türkçe), gerek-ce (gerekçe), dilek-ce (dilekçe)
-cı/-ci..... Çiçek-ci (çiçekçi), külah-cı (külahçı), kitap-cı (kitapçı)
-cık/-cik.....Silah-cık (silahçık), hesap-cık (hesapçık)

"D" ile başlayan bazı ekler:

ÖRNEK -dı/-di/-du/-dü..... Bak-dı (baktı), kes-di (kesti),öp-dü (öptü)
-de/-da..... Tabak-da (tabakta), kafes - de (kafeste)
-den/-dan..... Yatak-dan (yataktan), etiket-den (etiketten)

"G" ile başlayan ekler:

ÖRNEK -gaç/-geç..... Kıs-gaç (kısaç)
-gan/-gen..... Unut-gan (unutkan), baş-gan (başkan)
-gı/-gi..... At-gı (atkı), kes - gi (keski)
-gın/-gin..... Kes-gin (keskin)

Sertleşme (benzeşme), sözcüğe getirilen ekin ilk harfinde meydana gelir. Okurken sonu p,ç,t,k ile biten sayılardan sonra gelen -de/-da veya -den/-dan ekleri de benzeşmeye uğrayarak -te/-ta veya -ten/-tan şekline dönüşür. (3'den = 3'ten, 1960'da = 1960'ta...)

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

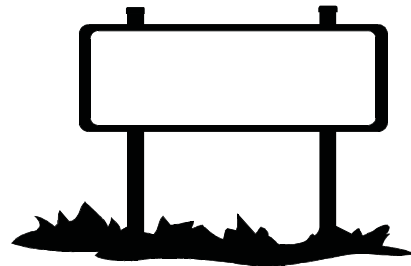
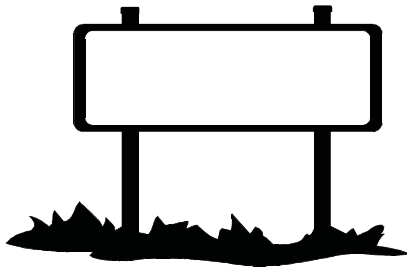
1. Aşağıdaki cümlelerde ünsüz benzeşmesi olan sözcüklerin yanındaki armudu sarıya boyayalım.

limandan
balıkçı
saatte
depremler
kızgın
taşkın

kuvvetli
geçmişte
patlama
oldukça
ataktan
atki

2. Aşağıdaki metinde geçen sert sessizlerin benzeşmesine uğrayan iki sözcüğü levhaların içine yazalım.

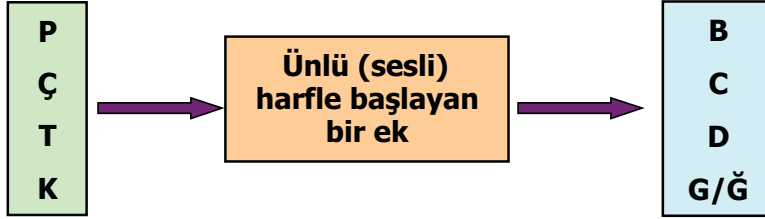
Oluşan dev dalgalar, kısa süre içinde en yakın kıyılara ya da saatler sonra binlerce kilometre ötedeki sahillere vurabiliyor. İşin ilginç yanı, dalga, hareket ederken çok hızlı; ancak dalganın boyu oldukça kısadır. Kıyıya yaklaştıkça dalga boyu artıyor ve vurduğunda dalga boyu en yüksek halini almış oluyor.

3. "Doğan, dolaptan aldığı bardağı kırdı." cümlesindeki **baştan kaçıncı sözcük Ünsüzlerin Sertleşmesi Kuralı'na örnektir?**
- A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.
4. **Aşağıdaki sözcüklerin hangisinde sessiz benzeşmesi vardır?**
- A) Sokaklar B) Kitaptaki C) Defterde D) Çiçeklere
5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sessiz benzeşmesi olan bir sözcük vardır?**
- A) Okul bahçesinde bir süre oynadık.
B) Kitaplıktaki kitabımı aradım.
C) Minik kuzu annesinden ayrılmıyordu.
D) Annemin yerini kimse tutamaz.
6. **Aşağıdaki sayılardan hangisinin sonuna "-de/-da" eki eklendiği zaman sert sessiz benzeşmesi olur?**
- A) 12 B) 26 C) 64 D) 89
7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sert sessizlerin benzeşmesi yoktur?**
- A) Keskin bıçağı kullanırken dikkat et.
B) Sevinçten yerinde duramıyordu.
C) Kızgın seyirciler maçta olay çıkardı.
D) Herkes çevresini temiz tutmalıdır.

2. ÜNSÜZ YUMUŞAMASI

Bir sözcük, sert sessiz harflerden olan "P – Ç – T – K" ünsüzlerinden biri ile bitmişse, bu sözcüğe getirilecek olan ünlü ile başlayan bir ek bu harfleri yumuşatır. Bu ses olayına **ünsüz yumuşaması** denir.

Kitap + -in..... Kitabın
Ağaç + -a..... Ağaca
Kağıt + -ı..... Kağıdı
Renk + -im..... Rengim
Yatak + -ı..... Yatağı

YUMUŞAMANIN GERÇEKLEŞEMEYECEĞİ BAZI DURUMLAR

1- Tek Heceli Bazı Sözcüklerde:

Top – un..... Topun
Koç – u..... Koçu
At – ım..... Atım vb.

2- Yabancı Dillerden Dilimize Geçmiş Bazı Sözcüklerde:

Saat – i..... Saati
Millet – e..... Millete
Hukuk – i..... Hukuki vb.

3- Özel İsimlerde:

Burak – ı..... Burak'ı
Mehmet – e..... Mehmet'e
Alp – in..... Alp'in vb.

ÖNEMLİ

Bu konu ile ilgili en çok karşılaşılabilecek durumlar "-dık, -dik, -duk, -dük" eklerinden sonra yaratılan yumuşamadır. Bu nedenle "-diğ, -diğ, -duğ, -düg" şeklindeki ekler büyük bir olasılıkla yumuşamaya uğramışlardır.

Örnek: başladığı (baş-la-dık-ı) yediği (ye-dik-i)

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcükleri yanlarındaki eklerle birlikte uygun şekilde yazalım.

kayık – ın

sokak – a

Sadık – a

cep – i

balık - a

kireç – i

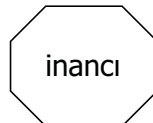
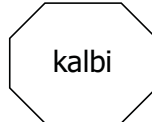
şurup – u

dert – i

simit – i

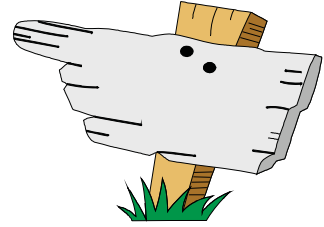
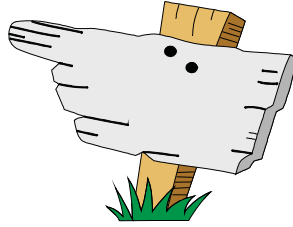
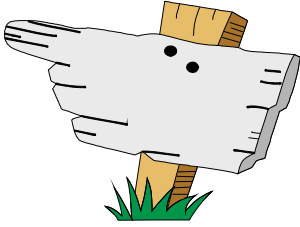
Buket – in

2. Aşağıdaki şekillerin içinde yer alan sözcüklerden yumuşamaya uğramış olanları istediğimiz renge boyayalım.

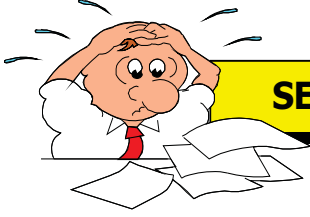

3. Aşağıdaki metinde geçen yumuşamaya uğramış üç sözcüğü bulup tabelaların üstüne yazalım.

Bayan Friz, harika bir öğretmendir; ama biraz gariptir. Okul otobüsümüzle bizi birçok geziye çıkarır. O otobüse bindiğimiz zaman başımıza neler gelebileceğini hiçbir zaman tahmin edemeyiz. Bayan Friz, şaşırtmayı da çok sever. Bir gün üzerinde bir sürü at nalı resmi olan bir elbiseyle sınıfa geldi. "Günaydın çocuklar! Bugün en çekici konuyu işleyeceğiz." dedi.

4. Aşağıdaki kelimelere sesli harfle başlayan ekler getirilmiştir. Buna göre hangisi yanlış yazılmıştır?
- A) Dolap – dolabı
B) İnat – inadı
C) Kalp – kalpi
D) Sepet – sepeti
5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sert sessiz yumuşamasına uğramış bir sözcük vardır?
- A) Yaptıklarının hesabını nasıl verecek.
B) Otları toplayıp avluya yığdı.
C) Kitaplarını aceleyle okulda bıraktı.
D) Söyleyeceklerine başka bir şey eklemedi.
6. Aşağıdaki kelimelerden hangisi, sesli harfle başlayan bir ek aldığı anda sonundaki sert sessiz harfi yumuşamaz?
- A) Kek
B) Kaşık
C) Bıçak
D) Kağıt
7. Aşağıdaki sözcüklere sesli harf eklenip öyle yazılmıştır. Bu sözcüklerden hangisi yanlış yazılmıştır?
- A) Sokak – sokağı
B) Demet – demetin
C) Millet – milledi
D) Çorap – çoraba

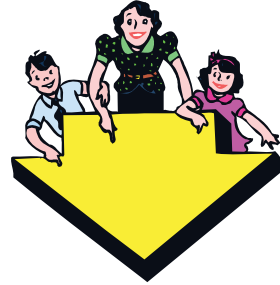
SERTLEŞME - YUMUŞAMA ÇALIŞMA SORULARI

1. "Balıkçı, yüksekçe bir kayaya çıktı ve karşı kıyılara baktı." cümlesinde kaç sözcükte benzeşme (sertleşme) vardır?

A) 2 B) 3 C) 4 D) 5

2. Hangi atasözünde ünsüz yumuşaması yoktur?

A) Derdini söylemeyen derman bulamaz.
B) Denizdeki balığın pazarlığı olmaz.
C) Bakarsan bağ bakmazsan dağ olur.
D) Dost başa, düşman ayağa bakar.

3. Hangi cümlelerin aynı sözcüğünde hem yumuşama hem de sertleşme yoktur?

A) Erken gelseydin pikniğe gidecektik.
B) Balıkçılığa merak salmıştı.
C) Çoğunlukta her şey tatlıdır.
D) Çakmağı çıkıp kağıdı tutuşturdu.

4. Aşağıdaki atasözlerinden hangisinde ünsüz yumuşaması yoktur?

A) Arı, bal alacağı çiçeği bilir.
B) Arı söğüdü, akıllı öğüdü sever.
C) Dağda gez, belde gez, doğruluğun elde gez.
D) Et, tırnaktan ayrılmaz.

5. Hangi sözcükte yumuşama vardır?

A) Seyrettim B) Eteklerinde C) Bitti D) Yalnızlığım

6. Ünlü ile başlayan bir ek aldığında hangi kelime ünsüz yumuşaması görülmez?

A) Kütük B) Sevinç C) Bardak D) Sırt

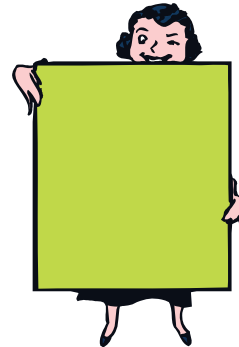
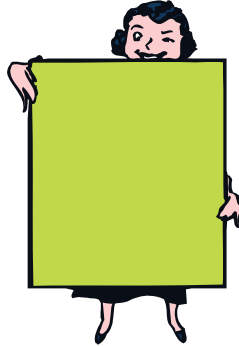
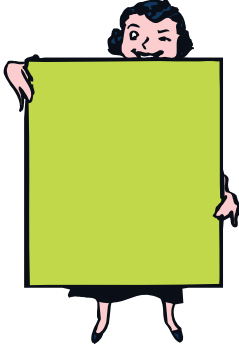
7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sessiz yumuşaması olmamıştır?

- A) Bu kalemin rengi çok güzel.
- B) Yatağımı hazırlar mısın?
- C) Senin çorapların çok güzel.
- D) Benim derdim daha çok.

8. "Yorgunluktan ve uykusuzluktan ayakta duramıyordu." cümlesinde benzeşmeye uğrayan sözcükleri yazalım.

9. "Kağıdı, dolaba yerleştirip şurubu çantasına koydu." cümlesinde yumuşamaya uğramış sözcükleri yazalım.

10. "Kitabını eline alıp sokağa çıktı." cümlesinde altı çizili sözcüklerdeki ses olaylarını yazalım.

kitabını	
----------	--

sokağa	
--------	--

çıktı	
-------	--

11. "Bu yurdun her karış toprağında binlerce şehidimizin kanı vardır." cümlesinde kaç kelime sessiz yumuşaması vardır?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4

12. Aşağıdaki cümlelerde geçen yumuşamaya uğramış sözcüklerin altlarını çizelim.

Ahmet'in cevabı doğru mu?

Kalemimin ucu kırıldı.

Akşam yemeğinden sonra yürüyüşe çıkalım.

Ayağını burktuğu için maça gelememiş.

Dedem limon ağacının dallarını budadı.

Sütün soğuşunu da sıcaklığını da içmeyi çok severim.

13. Aşağıdaki sözcüklerden yumuşamaya uğrayanların yanındaki kutuya "Y", benzeşmeye uğrayanların yanındaki kutuya "B" harfi yazalım.

yetişkin

tarihte

kaşığı

seçkin

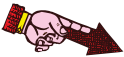
sattı

14. Aşağıdaki cümlelerde ünsüz benzeşmesi görülen sözcüklerin altlarını çizelim.

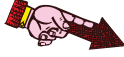
Kedicik az kalsın soğuktan donacaktı.

Türkçe, sondan eklemeli bir dildir.

Ağaçtan inerken bir anda yere yuvarlandı.

Dedesi çiftçilikle geçimini sağlamıştı.

3. KAYNAŞMA (KAYNAŞTIRMA)

Bir sözcük ünlü bir harfle bitip ünlü bir harfle başlayan bir ek alacaksa araya mutlaka bir ünsüz harf getirilmelidir. Bu ses olayına **kaynaşma (kaynaştırma)** denir.

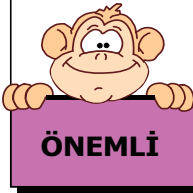
Kaynaştırma Harfleri: Y – Ş – S – N (YAŞASIN)

Araba - **y** - ı
İki - **ş** - er

Araba - **s** - ı
Koku - **s** - u

Araba - **n** - ın
Kapı - **y** - ı

Bir sözcükte kaynaştırma olabilmesi için sesli harfle bitmesi gerekir.
Bazı durumlarda aynı sözcük içinde birden fazla kaynaşma olabilir.
Örneğin "**k**apı-**s**-ı-**n**-ı" sözcüğünde iki tane kaynaştırma olmuştur.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcüklerden kaynaştırmaya uğrayanların yanındaki balonu boyayalım.

kasayı

beşer

masası

tahtaya

gazeteyi

balınının

yedişer

uzayı

kapının

bakanı

2. Aşağıdaki cümlelerde geçen kaynaştırmaya uğramış sözcüklerin altlarını kırmızı kalemle çizelim.

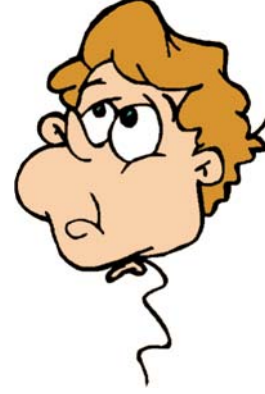
Kahveyi sakın üzerine dökme.

Sandalyeyi duvarın kenarına çarpma.

Her sabah sınıfın gazete köşesini düzenliyorum.

Oyuncak arabayı arkadaşıma verdim.

Dilara'nın doğum gününe katıldık.

3. "n, s, ş, y" harfleri için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Ünlü harftirler

B) Sert ünsüzdürler

C) Kaynaştırma harfidirler

D) Yumuşak ünsüzdürler

4. "Suyun akışını durdurmak için köyün ne kadar arabası varsa taşıdılar." cümlesinde kaç tane kaynaştırma olayı olmuştur?

A) 3

B) 4

C) 5

D) 6

5. Aşağıdakilerden hangisinde kaynaştırma olmuştur?

A) Kulübeler

B) Camcı

C) Karadan

D) Ayvayı

6. Aşağıda verilen sözcüklerden hangisi sesli (ünlü) ile başlayan bir ek aldığı zaman ek ile sözcük arasına kaynaştırma harfi girecektir?

A) Kelime

B) Lisan

C) Kalem

D) Kavanoz

7. Hangi sözcükte kaynaştırma olayı vardır?

A) Rüayı

B) Uzaya

C) Yayla

D) Uzuyor

8. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde kaynaştırma olayı vardır?

A) Kekliçe ateş etti.

B) Suna seni suçluyor.

C) Suyun yerini değiştirdi.

D) Kuyu derin kazıldı.

4. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Özellikle "k" harfi ile biten bir sözcüğe getirilen "-cek, -cak, -cık, -cik" ekleri sözcük sonundaki "k" harfini düşürür. Bu ses olayına **ünsüz düşmesi** denir.

Küçük - cük..... Küçücük
Alçak - cık..... Alçacık
Büyük - cek..... Büyücek
Çabuk - cak..... Çabucak

5. ULAMA

Ünsüz bir harfle biten sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir kelime gelirse bu iki sözcük arasında **ulama** yapılır. Bu, ilk sözcüğün son hecesiyle ondan sonra gelen sözcüğün ilk hecesini birlikte söylemeye dayanan bir kuraldır.

Mehmet evden askı getirmiş.
Annem manavdan erik aldı.

"CÜNEYT ARKIN" ismi ulamaya en güzel örneklerden biridir.

ÖNEMLİ

Eğer sözcükler arasında herhangi bir noktalama işareti varsa o sözcükler arasında ulama yapılamaz.

Örneğin: Mehmet, evden askı getirmiş. (Bir tane ulama var.)

ÖNEMLİ

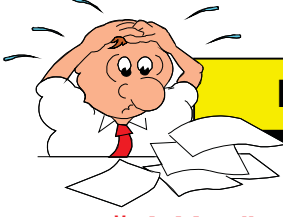
Bazı bileşik sözcüklerde de birinci sözcük ünsüzle biter, ikinci sözcük ünlü ile başlarsa arada ulama olduğundan bu bölüm (ulama yapılan bölüm) tek bir hece içinde ele alınır. Örnek:

aslanağzı (as-la-nağ-zı) ilkokul (il-ko-kul) Balıkesir (Ba-lı-ke-sir)

HECE NEDİR?

Ağzın bir hareketi ile çıkan ses veya ses topluluğuna **hece** denir. Hece ile ilgili bazı özellikler:

- 1. Her hecede mutlaka ünlü bir harf vardır.**
Yağ-mur, bir, dört ...
- 2. Hecelerde en az bir, en çok dört harf bulunur.**
O, ok, gel, kurt ...
- 3. Her hecenin bir anlamı olması gerekmez.**
An-laş-ma ...
- 4. Bazı heceler, tek başlarına birer kelimedir.**
Gel, göz, el ...
- 5. Birkaç hece bir araya gelip bir kelime kurabilir.**
Ba-kı-cı-lar

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcükleri hecelerine ayırıp hece sayılarını yanlarına yazalım.

Kooperatif:.....

Karışık:.....

Seyahat:.....

Bilezik:.....

Kumaş:.....

İpek:.....

2. Aşağıdaki cümlelerde ulama olan sözcüklerin arasını çizip cümlelerin sonuna kaç yerde ulama bulunduğunu yazalım.

Kız kardeşim ile sinemada film izledik.

Alp ile Merve top oynamak için bahçeye çıktılar.

Sevim, arka cebinden parasını çıkarıp ayran aldı.

Dedem, İstanbul'dan ayakkabı getirdi.

Babam, akşamleyin aldığı meyveleri güzelce yıkadı.

3. Aşağıdaki sözcüklerin sonuna "-cik" eki getirerek yazalım ve ünsüz düşmesine uğrayan sözcüklerin yanlarındaki şekli boyayalım.

maymun:.....

balık:.....

çiçek:.....

kucak:.....

masa:.....

kalem:.....

4. Aşağıdaki birleşik sözcüklerden hecelerine yanlış ayrılanların şekillerini boyayalım.

Ba - lı - ke - sir

Ye - şil - ır - mak

Ba - şöğ - ret - men

İlk - o - kul

Ça - yı - ro - va

As - lan - ağ - zı

Ha - nım - e - li

Ye - şi - la - da

De - ni - zal - tı

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ulama yapılamaz?

A) Yaz tatili bitti.

B) Gelen adama sormuştum.

C) İnsan olan anlar.

D) Bir alan öğrenci var mı ?

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, kelimeler arasında ulama yapılabilir?

A) İhtiyar, oğlunu görünce sevindi.

B) Sabahlar, her zaman güzeldir.

C) Karşı köşedeki dükkana girdi.

D) Kardeşimin oyuncağı yeni alındı.

7. "Ka – ır" hecelerinin arasındaki çizginin yerine hangi hece girerse iki tane anlamlı kelime yaratılmış olur?

A) – bak –

B) – yak –

C) – tır –

D) – yık –

8. Aşağıdakilerden hangisinde söylenirken ulama yapılamaz?

A) Okulun arkası

B) Buğday ekmeği

C) Bahçe duvarı

D) Ardiç ağacı

9. Altı çizili sözcüklerden hangisi sessiz düşmesine uğramıştır?

A) Kısacık eteğiyle çalım atıyor.

B) Ufacık iğneden ipliği zor geçirdim.

C) Kedicik sabaha kadar miyavladı.

D) Elmacık kemikleri iyice çökmüş

10. Geçti buralardan,
Neler getirdi neler...
Öğrenmek ister misin sen de?
Adı BARIŞ bence.

Yukarıdaki dördlük için aşağıdakilerden hangisi söylenemez ?

- A) Dört mısradan oluşmuştur. B) Benzeşmeye uğramış bir sözcük vardır.
C) Bir ulama bulunmaktadır. D) Yumuşamaya uğramış bir sözcük vardır.

11. **Aşağıdaki birleşik sözcüklerden hangisi, hecelerine yanlış ayrılmıştır?**

- A) Ça – nak – ka – le B) Be – yar – mu – du
C) Ba – şöğ – ret – men D) Ye – şil – o – va

12. **Aşağıdaki sözcüklerden hangisinin hecelerine ayrılışı doğrudur?**

- A) El – eş – ti – ri B) Ti – yat – ro – cu
C) İş – ler – i – miz D) Oy – un – cu

13. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ulama vardır?**

- A) Sorumluluklarını zamanında yerine getirmelisin.
B) Yarınlar için hep güzel beklentileri vardı.
C) Yaptıklarını bir daha gözden geçirmelisin.
D) Öğrendiklerini bir de bize anlat.

14. **Aşağıdakilerden hangisinde tek sestten oluşan heceye örnek vardır?**

- A) Yat B) İpek C) Kapı D) Yurt

15. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ulama yoktur?**

- A) Ahmet okula geç kaldı. B) Dün anneme yardım ettim.
C) Ahmet, Ali ile ders çalışıyor. D) İzmir'den Ankara'ya gittim.

16. **"Borç uzayınca kalır, dert uzayınca alır." cümlesi kaç hecelidir?**

- A) 6 B) 8 C) 14 D) 12

GENEL DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcükleri alfabetik sıralamaya koyup altlarındaki yuvarlakların içine sıralamayı yazalım.

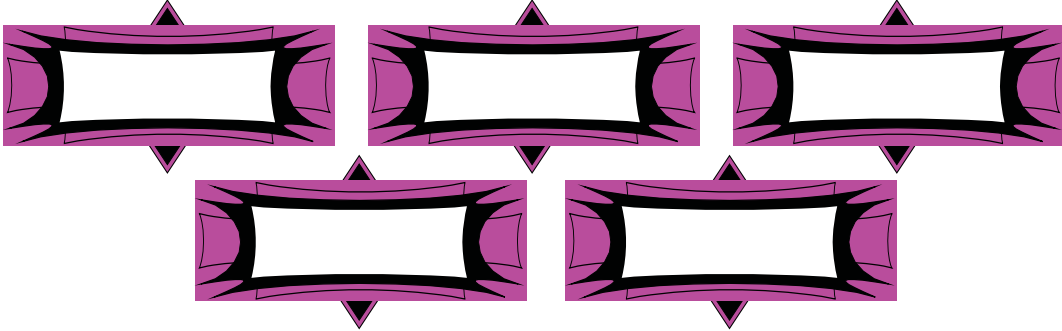
a) Kayık Karga Kazan Kardeş

b) Sahte Salkım Salça Sandık

c) Ağaç Araba Arazi Arkadaş

2. Aşağıdaki metinde geçen ve Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uymayan sözcükleri bulup aşağıdaki şekillerin içerisine yazalım.

Keman, çalması en zor müzik aletlerinden biridir. İçinde büyük bir evren olan küçücük bir kutucuğa benzer. Ancak iş çalmaya gelince, keman sanki metrelerce uzunluktadır. Çalmayı öğrendikçe bu metreler azalır. Böyle bir müzik aletini çalmayı öğrenmek için uğraşan bir insan, kendini değişik bir deneyim süreci içinde bulur.

3. Aşağıdaki cümlelerde kaynaştırma olan sözcüklerin altlarını kırmızı kalemle çizelim.

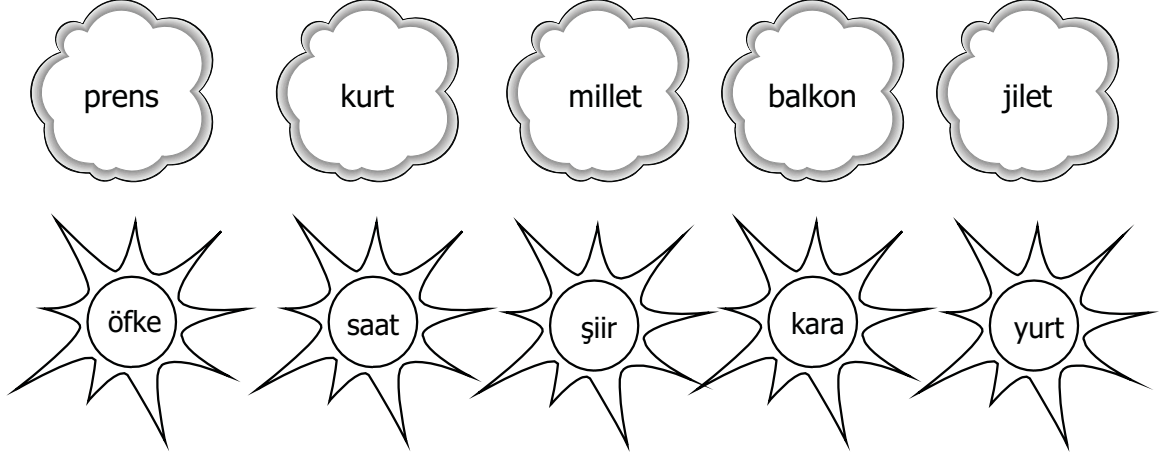
Arabayı alıp çarşıya gittik.

Her birimiz ikişer dilim pastayı afiyetle yedik.

Gitar çalmak için çabaya gereksinim vardır.

Beden eğitimi dersinde sıraya giçip yürüdük.

4. Türkçenin ses yapısına uymayan sözcüklerin şekillerini boyayalım.

5. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerin altlarına ses olaylarını yazalım.

- Ağacın dalı rüzgardan kırıldı.
- Omzuna dokununca bir anda sinirlendi.
- Sokaktan geçen satıcının sesi oldukça yüksekti.
- Derdini söylemeyen kişiye çare bulunmaz.

6. Aşağıdaki sözcüklerde eğer yumuşama varsa yanlarındaki kutuya "Y", benzeşme varsa "B" harfi yazalım.

Sandıktan	Sokağı
Rengi	İşçi
Keskin	Kitabı
Derdi	Ağacın
Kafeste	Atkı

(7., 8. ve 9. sorular aşağıdaki parçaya göre cevaplandırılacaktır.)

Bir dostum anlattı: Tanıdığı bir aile ile vapur gezisi yapıyorlardı. Ailenin küçük çocuğuna tatlı bir sürpriz yapmak için önceden alıp cebine koyduğu çikolatalardan bir paket çıkarıyor, kağıtlarını da buruşturup denize fırlatıyor. Çocuk, çikolatadan ziyade son hareketin şaşkınlığı ile bağırıyor:

"A!... Denizi kirleteceksiniz, baksanıza, karşıda çöp sepeti var, neden oraya atmıyorsunuz?"

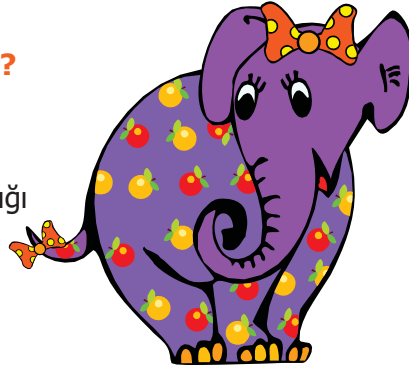
Çocuk hayrette, dostum utanmış durumdadır.

7. Vapur gezisi yapanlar kimlerdir ?

- A) Yazar ve dostu
- B) Yazar, yazarın dostu ve çocuk
- C) Yazar, yazarın dostu ve tanıdık bir aile
- D) Yazarın dostu ve tanıdığı bir aile

8. Bu parça hangi konuyu işlemiş olabilir?

- A) Çikolatanın faydaları
- B) Deniz taşıtlarının ne işe yaradığı
- C) Çevre kirliliğine karşı insanların duyarlılığı
- D) Çocukları şaşırtmanın yolları

9. Yazarın dostunu utandıran nedir?

- A) Çocuğun verdiği çikolatayı almaması
- B) Çocuğun adama kötü söz söylemesi
- C) Çocuğun daha fazla çikolata beklemesi
- D) Bir çocuk tarafından ayıplanmış olması

10. Aşağıda verilen cümlelerdeki ulamaları bulup işaretleyelim.

Akşamleyin arkadaşlarla sohbet etmeye başlamıştık.

Masanın ayağı kırılınca yemekler yere döküldü.

Sınav için çalışmamız gerektiğini söyledim.

Bıçak ile elmayı kesip arkadaşşıma bir parça verdim.

11. "Yazının malzemesi sözcüklerdir." cümlesiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisini yanlıştır ?

- A) Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uymayan bir sözcük vardır.
- B) Cümlede tüm sesli harfler kullanılmıştır.
- C) İki yerde kaynaşma olmuştur.
- D) Ulama yapılmamıştır.

12. Aşağıdaki sözcükleri hecelerine ayıralım.

semizotu		kapıcılar	
Düzova		denizati	
tersane		denizanası	
derslikten		Güzelyurt	

13. Aşağıdaki numaralı kelimelere "-i" eki getirip bulmacaya yazalım. Şifreyi çözelim.

1.	B	E	Y	N	İ	1. beyin
2.				4		2. gönül
3.	3					3. seyir
4.					5	4. metin
5.		2				5. keşif
6.				1		6. göğüs

1	2	3	4	5

harfler birer hecedir.

14. Aşağıdaki tanımlardan doğru olanların yanına "D" yanlış olanların yanına "Y" harfi koyalım.

- ☐ Ağzımızın bir hareketiyle çıkan ses topluluğuna "hece" denir.
- ☐ Özel isimlerde yumuşama kuralı vardır.
- ☐ Tek heceli sözcüklerde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı aranmaz.
- ☐ "Emri, şehri, kesri..." sözcüklerinde ünlü düşmesi olmuştur.
- ☐ "Kızgın seyirciler maçta kavga çıkardılar." cümlesinde yalnızca bir sözcükte benzeşme (sertleşme) olmuştur.

(15., 16 ve 17. sorular aşağıdaki parçaya göre cevaplandırılacaktır.)

Dün akşam kardeşim Ayşe ile birlikte sinemaya gittik. Güzel bir film vardı. Gişeden biletlerimizi alıp kafeteryaya geçtik. Patlamış mısır ve kola aldık. Salona geçip koltuğa oturduk. Film başlar başlamaz kardeşim korkudan bağırmaya ve ağlamaya başladı.

15. Parçada kaynaştırma yapılmış 2 sözcük bulup aşağıya yazalım.

16. Parçada ünsüz benzeşmesine uğrayan 2 sözcük bulup aşağıya yazalım.

17. Parçada ünsüz yumuşamasına uğrayan sözcüğü bulup aşağıya yazalım.

18. Aşağıdaki sözcüklerin sonuna sesli harfle başlayan bir ek getirildiği zaman kaç tanesi yumuşar ?

"Saç – ayak – yat – kurt – hiddet – kitap – bardak"

A) 7

B) 6

C) 4

D) 3

19. "Arkadaşlığı çok samimiydi." cümlesinde altı çizili olan sözcükte görülen ses olayına ne ad verilir ?

- A) Ünsüz yumuşaması B) Ünsüz benzeşmesi
C) Ses düşmesi D) Kaynaşma

20. Aşağıdaki sözcük gruplarının hangisinde kaynaştırma harfi yoktur?

- A) Kalemimi beğenmedim. B) Suyunu sakın bitirme.
C) Defterini getir. D) Beş tane elma al.

21. Aşağıdaki sözcüklerin hangisinde ünsüz düşmesi yoktur?

- A) Büyücek B) Ufacık C) Küçücük D) Azıcık

22. Dişlerim sağlam olmazsa
Sindirilmez besinler
İnci gibi olmalı
Ağzımızdaki dişler.

Yukarıdaki dörtlük için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Dört mısradan oluşmuştur. B) Bir benzeşme vardır.
C) Bir ulama bulunmaktadır. D) Bir hece düşmesi vardır.

23. "Annesinin ayağı terlikten yarananmıştı." cümlesinde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Yumuşama B) Kaynaştırma C) Benzeşme D) Hece düşmesi

24. Aşağıdaki mısraların hangisinde ulama yapılabilir?

- A) "Sevgi bir tohumdur." derdi babam.
B) "Özenle ekilip sulanmak ister."
C) Yoksa annem miydi bunu söyleyen?
D) Belki de yıllardır yüreğim fısıldıyor.

25. "Öğretmenimiz, her sınavda yaptığımız soruları kontrol etmemizi söyler." cümlesinde altı çizili sözcükte hangi ses olayı veya olayları vardır?

- A) Yumuşama- benzeşme B) Yalnız benzeşme
C) Yalnız yumuşama D) Hiçbiri

BÖLÜM IV

SÖZCÜK TÜRLERİ

İSİMLER (ADLAR)

Varlıkları, olayları, durumları, kavramları, duygu ve düşünceleri ifade eden sözcüklere **ad (isim)** denir.

Yıldız, ağaç, özgürlük, Ahmet...

İsimleri çeşitli özelliklerine göre inceleyelim:

I. VARLIKLARA VERİLİŞLERİNE GÖRE İSİMLER

A) ÖZEL İSİM: Evrende tek olan, yani eşi benzeri olmayan varlık ve kavramlara verilen adlardır.

Anadolu, Kerem, Beşparmak Dağları, Girne, Lefkoşa Türk Belediyesi, Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Güzelyurt Ovası...

Türkçedeki Özel İsimler

1. Kişi isim ve soyisimleri: Ali, Ayşe Deniz, Barış Manço...
2. Ülke adları: Kıbrıs, Türkiye, İngiltere...
3. Köy, şehir, kasaba adları: Lefkoşa, Girne, Beyköy, Paris...
4. Dil isimleri: İngilizce, Türkçe, Almanca...
5. Ulus isimleri: Türk, Arap, İngiliz...
6. Dağ, ova, akarsu isimleri: Beşparmak Dağları, Mesarya Ovası, Kanlıdere...
7. Kurum isimleri: Değirmenlik İlkokulu, Sivil Savunma Teşkilatı, Lefke Belediyesi, Lefkoşa Türk Lisesi, Çetinkaya Spor Kulübü...
8. Evcil hayvanlara verilen isimler: Minnoş, Fındık, Boncuk...
9. Din adları: İslamiyet, Hristiyanlık, Musevilik...
10. Gazete, dergi, kitap adları: Benim Adım Selen, Halkın Sesi, Aktüel...
11. Önemli olaylar ve uluslararası kuruluşların tümü: Birleşmiş Milletler, Lozan Antlaşması, Kıbrıs Barış Harekatı, Kurtuluş Savaşı...
12. Lakaplar: Güdük Necmi, İnek Şaban, Sırık Suat...
13. Gök cisimleri: Kutup Yıldızı, Mars, Neptün...

Özel İsimlerin Özellikleri

1. Özel isimler cümlelerin neresinde olurlarsa olsunlar her zaman büyük harfle başlar.

Dün akşam Girne'ye gittik.

2. Özel isimlerin sonuna gelen çekim ekleri kesme işareti ile ayrılır.

Girne'den, Ali'nin, Kıbrıs'a...

3. Özel isimler, "-li, -siz, -ci, -gil, -ler, -ce, -cik, -lik" eklerini alırken bunlara bitişik yazılırlar; yani kesme işaretiyle ayrılmazlar. Bu eklerden sonra gelen ekler de kural gereği sözcüğe bitişik yazılır.

Ankaralı ekipler ülkemize geldi.

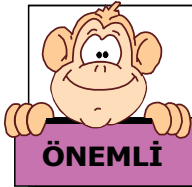
Alisiz bu sınıfın tadı yok.

Atatürkçü gençler olarak yetişiyoruz.

Esragilin evi şurdaydı.

Türkler, çalışandır.

İngilizceyi çok severim.

-ler/-lar eki özel isimlere bitişik yazıldığında yani yapım eki olduğunda aile, abartı, ulus ya da din anlamı oluşturur. Aynı ek, kesme işareti ile ayrılıp yazıldığında ise (çekim eki olarak kullanıldığında) eklendiği isme "ve benzeri" ya da "aynı isme sahip kişileri" anlamını katar.

Bu akşam Mertlere gideceğiz. (Aile)

Ben Avrupaları gezmiş bir adamım. (Abartma)

Fransızların gelenekleri, bizimkilerden farklıdır. (Ulus)

Milletimizin nice Atatürk'lere ihtiyacı var. (Atatürk benzeri insanlara)

Müdür, sınıfımızdaki Berk'leri çağırdı. (İsmi Berk olanları)

B) CİNS İSİM: Aynı türden varlıkların tümüne ya da elemanlarına verilen adlardır.

gezegen, çiçek, kent, düşünce, insan, masal, gazete, kızgınlık...

Cins İsimlerin Özellikleri

1. Cins isimler, tekil oldukları halde bazı zamanlarda çoğul anlamı da verirler.

Öğrenci her zaman temiz ve düzenli olmalıdır. (Tüm öğrenciler)

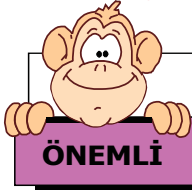
Asker uyumaz. (Tüm askerler)

2. Bazı cins isimlerin çoğulları abartma anlamında kullanılır.

Bu sözleri duyunca dünyalar benim oldu.

3. Cins isimler; cümle, paragraf başı ya da şiirdeki mısra (dize) başlarında büyük harfle yazılır.

Cins isimler tek bir varlığa isim olurlarsa özel isim olurlar.

Gülü seven dikenine katlanır. (cins isim)

Şu gelen Gül değil mi ? (özel isim)

II. VAR OLUŞLARINA GÖRE İSİMLER

A) MADDE İSİMLERİ (SOMUT İSİMLER): Madde isimleri, herhangi bir duyu organımızla algılanan ya da hissedilen varlıklara verilen isimdir.

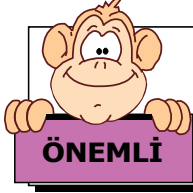

hava, su , masa, insan, cetvel, koku, ses, sıcaklık, öğretmen, toprak...

B) MANA İSİMLERİ (SOYUT İSİMLER): Maddeden yapılmamış; ancak var olduklarını akıl yoluyla algıladığımız ya da inandığımız varlıklara verilen isimlerdir.

Arkadaşlık, sevgi, hayal, peri, üzüntü, özgürlük, akıl, melek, rüya, kuşku, Tanrı, düşünce...

Bazı mana isimleri tek bir varlık yerine kullanılırlarsa yani özel isim olurlarsa madde ismi olurlar.

Sevgi çok güzel bir kızdır. **Somut isim (Özel isim olduğu için)**

III. SAYILARINA GÖRE İSİMLER

A) TEKİL İSİMLER: Sadece tek bir varlığı anlatan isimlerdir.

kalem, çiçek, masa, silgi...

B) ÇOĞUL İSİMLER: Birden fazla varlığı anlatan isimlerdir. Tekil isimlerin sonuna "ler / -lar" eki getirilerek tekil isimler çoğul yapılır.

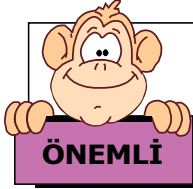

kalemler, çiçekler, masalar, silgiler...

C) TOPLULUK İSİMLERİ: Tekil oldukları halde (sonunda çoğul eki olmadan) birden çok varlığı anlatan isimlere denir. Tüm topluluk isimleri "-ler,-lar" eklerini alarak çoğullanabilir.

meclis, aile, koru, demet, düzine, koro, orman, ordu, sürü...

Bir sözcük tek başına kullanıldığında tekil olurken aynı sözcük kullanıldığı cümle içinde "topluluk ismi" şeklinde kullanılabilir.

Müdürümüz **sınıfı** boyatmaya karar verdi. **(Tekil isim)**

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. "Deve, boynuz ararken kulaktan olmuş." atasözünde kaç tane isim vardır?

A) 1

B) 2

C) 3

D) 4

Her yıl olduğu gibi bu yıl da tatilimi geçirmek üzere dedemin köyüne gittim. Dedemin köyü, oldukça küçük bir köydü. Ancak, küçük olmasına rağmen her taraf ormanlarla kaplıydı ve köyün yakınından da ufak bir dere geçiyordu.

Ben, günlerimi dedeme yardım ederek geçiriyordum. Dedemin üzüm bağları ve badem ağaçları vardı. Her sabah dedem ile birlikte erken kalkıyor, kahvaltımızı yaptıktan sonra bağa gidiyorduk...

2. Yukarıdaki parçada geçen 7 tane ismi aşağıya yazalım.

3. "Açelya ile Berke ders çalıştı." cümlesinde isim olmayan sözcük aşağıdakilerden hangisidir?

A) Açelya

B) çalıştı

C) Berke

D) ders

4. Aşağıdaki cümlelerdeki özel isimlerin altlarını çizelim.

A) Dün akşam Pamuk sütünü içtikten sonra sepetine girdi.

B) Nehir, bugün bizimle birlikte sinemaya gelir misin ?

C) Girne'den Lefkoşa'ya gelirken arabamız bozuldu.

D) Ayşe, Nilay ile birlikte Milliyet Gazetesi okuyordu.

E) Beşparmak Dağları, Akdeniz'e paralel uzanır.

5. Aşağıdaki atasözlerinde altı çizili isimlerden hangisi soyut isimdir?

A) Denizdeki balığın pazarlığı olmaz.

B) Korkulu rüya görmektense uyanık yatmak hayırlıdır.

C) Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.

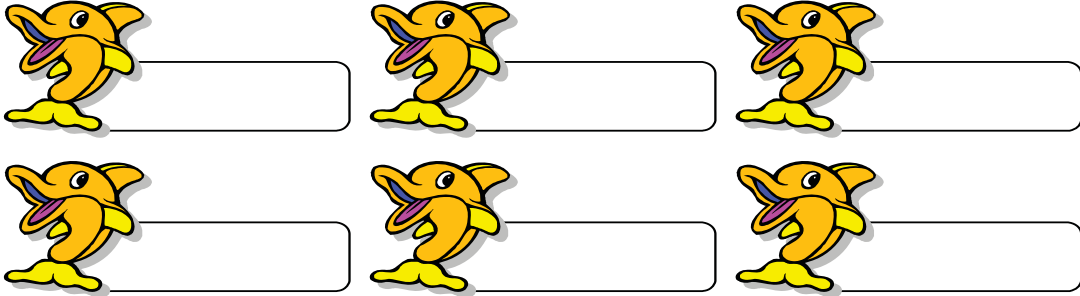
D) Sarımsağı gelin etmişler, kırk gün kokusu çıkmamış.

(6. soru aşağıdaki şiirle ilgilidir.)

Anneler

Dal, bir gün dedi ki tomurcuğuna:
-Tenimde bir yara işler gibisin,
Titrerim rüzgarlar keder vermesin!
Anneler, beşikten der çocuğuna:
Acını görmesin gözüm alemde,
Teselli demeksizin bana son demde!
Bütün ümitleri yel alır gider,
Tomurcuk açılır, sel alır gider.
Anneler büyütür, el alır gider.

6. Yukarıdaki şiirde geçen 6 tane ismi bulup yunusların yanına yazalım.

7. Aşağıdaki cümlelerde, altı çizilmiş olan isimlerden hangisi varlıklara verilmişlerine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Girne, tarihi güzelliklerle dolu bir şehrimizdir.
- B) Asya, kıtaların en büyüğüdür.
- C) Babam, Turgut'a yeni bir saat aldı.
- D) Roman okumaktan çok hoşlanıyorum

8. "Duyu organlarımızla algılayabildiğimiz isimlere somut isim denir." aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu tanıma uyar?

- A) Sevinç
- B) Hava
- C) Arkadaşlık
- D) Mutluluk

- 9. Aşağıdaki isimlerden hangisi soyut (mana) ve çoğul bir isimdir ?**
A) Işıklar B) Mutluluklar C) Sevgi D) Cevizler
- 10. Aşağıdakilerin hangisinde çoğul eki (-ler, -lar) diğer üçünden farklı bir anlamda kullanılmıştır?**
A) Ormanlardan, derelerden rüzgar gibi geçti.
B) Emniyet müdürü polisleri eğiteceğini söyledi.
C) Kalemelerin hepsinin ucu kırılmıştı.
D) Kaan, ateşler içinde kıvranıyordu.
- 11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde topluluk ismi kullanılmıştır?**
A) Müdürümüz okulu boyamaya karar verdi.
B) Sınıftaki panoyu yeniden düzenledik.
C) Korumuz birbirinden güzel şarkılar söyledi.
D) Ağaçlar, sonbaharda yapraklarını döker.
- 12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde topluluk ismi vardır?**
A) Öğrenciler, dün geziye çıktılar.
B) Dedem, portakal fidanlarını dikti.
C) Ailemle birlikte düğüne gittik.
D) Bu yıl hala yağmur yağmadı.
- 13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili isim, tekil olmasına rağmen çoğul anlamlıdır?**
A) Öğrenciler, bu öğretmene saygı duyuyorlardı.
B) İnsan, yaşlılığı için para biriktirmeyi bilmeli.
C) Getirdiği şişeyi masanın üzerine bıraktı.
D) Kağıdı zarfın içine özenle yerleştirdi.
- 14. Aşağıdaki cümleleri okuyup cümleler içinde bulabildiğimiz topluluk isimlerinin altlarını çizelim.**
A) Ülkemizdeki orman yangını hepimizi çok üzdü.
B) Müdürümüz okulu boyatmaya karar verdi.
C) Sınıf olarak gittiğimiz gezide hepimiz çok eğlendik.
D) Yüzbaşı bölüğünü toplayıp askerlerin başarısını kutladı.
E) Toplum kuralları hepimiz için çok önemlidir.

- F) Daha önceki grup, sizden daha başarılı ve düzenli ödev getirmişti.
 G) Hasta olan eşine, bir demet çiçek aldı.
 H) Lefkoşa halkı, Dikmen Çöplüğü'nün geri dönüşümlü olmasını istedi.
 I) Törendeki koro, oldukça güzel şarkılar söyledi.
 İ) Meclis, yeni dönem çalışmalarına başladı.

15. Aşağıdaki isimlerin özelliklerine uygun olan bölümlere (x) işareti koyalım.

İsim	Özel İsim	Cins İsim	Tekil İsim	Çoğul İsim	Topluluk İsmi	Soyut İsim	Somut İsim
Ahmet							
Çiçekler							
İyilik							
Silgi							
Yeşilirmek							
Şarkılar							
Rüya(görmek)							
Kız (kardeş)							
Kalemler							
Orman							
Vazo							
Ordu (asker)							
Elbiseler							
Düşünceler							
Allah							

İSMİN HALLERİ (DURUMLARI)

İsimlerin cümle içerisindeki görevlerine **ismin halleri** denir. İsimler, cümle içinde 5 değişik durumda bulunur:

1. **Yalın hali:** İsimlerin hal eki almamış durumlarına denir. **Bu isimler NE- KİM- NERESİ sorularını yanıtlar.**

Senem, bir kalem istedi.
Adam çok iş yapmıştı.

2. **İsmi -i hali:** Bir ismin sonuna “-ı, -i, -u, -ü” sesli harflerinden birinin getirilmiş haline denir. **Bu isimler NEYİ-KİMİ-NEREYİ sorularından birini yanıtlar.**

Masayı kenara çek.
Canan, Lefkoşa’yı çok seviyor.

3. **İsmi -e hali:** Bir ismin sonuna “-e, -a” sesli harflerinden birinin getirilmiş haline denir. **Bu isimler NEYE-KİME-NEREYE sorularından birini yanıtlar.**

Kedi masaya çıktı.
Bunu Mehmet'e ver.

4. **İsmi -de hali:** Bir ismin sonuna “-de, -da, -te, -ta” eklerinden birinin getirilmiş haline denir. **Bu isimler NEYDE-KİMDE-NEREDE sorularından birini yanıtlar.**

Masada tabak yoktu.
Kitabı Ali'de kalmıştı.

5. **İsmi -den hali:** Bir ismin sonuna “-den, -dan, -ten, -tan” eklerinden birinin getirilmiş haline denir. **Bu isimler NEYDEN-KİMDEN-NEREDEN sorularından birini yanıtlar.**

Masadan bir tabak daha eksildi.
Sabah, Salih'ten borç para istedim.

İSİMLERDE KÜÇÜLTME

İsimlerin sonuna **"-cik, -cek, -ceğiz"** ekleri getirilerek isimlerin anlamlarında küçültme, sevgi, acıma gibi anlamlar oluşturulabilir.

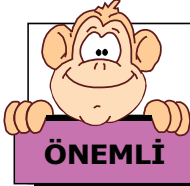
Güzel **anacığım**, yemedi, yedirdi; içmedi, içirdi. (Sevgi, saygı)

Kadıncağz, çaresizlik içinde. (Acıma)

Tavşancık, zıplayarak annesinin yanına gitti. (Sevimlilik)

Yavrucağa iyi bakın. (Sevgi, acıma)

Köyün yanındaki **dereciği** çok özledim. (Küçültme)

Bazı isimlerin sonuna küçültme eki olan **"-cik"** eki getirilmiş gibi görünse de bu ek bir küçültme eki değil, sözcüğün anlamını değiştiren başka bir ektir.

Bademcik (Boğazımızda bulunan iki adet eş görevli organ)

Gelincik (Çiçek ismi / KKTC'de bir köy ismi/ Bir hayvan ismi)

Mehmetçik (Türk askeri / KKTC'de bir köy ismi)

Arpacık (Göz hastalığı / Silah namlusunun ucundaki çıkıntı)

Kitapçık (Belli bir amaç için oluşturulmuş dergi ya da kitap)

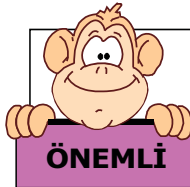

Kulakçık / Karıncık (Kalbin bölümleri)

Beyincik (Hareketlerimizi kontrol eden organ)

Maymuncuk (Bir tür anahtar)

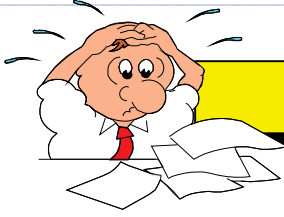
Kızamıkçık / Kızılçık (Ateşli bir hastalık)

Bazı durumlarda bu tür sözcüklerin cümle içerisindeki anlamına bakmak gerekir.

Düğünde, iki çocuğu **gelincik** yapmışlar. (Küçük birer gelin)

Gelincikler ilkbaharın müjdecisidir. (Çiçek adı)

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıda verilmiş olan cümlelerde geçen küçültme eki almış isimlerden bulabildiklerimizin altlarını çizelim.

- A) Zavallı yavrucağın sığınacağı bir yer yoktu.
- B) Bahçeden bir demet gelincik topladım.
- C) Kum tepciklerini aşır denize ulaştık.
- D) Kadıncağır yorgunluktan ayakta duramıyordu.
- E) Kardeşimin gözünde arpacık çıktı.
- F) Kalecik köyünde petrol dolum tesisleri var.
- G) Köpecik bir o yana, bir bu yana koşuyordu.

2. Aşağıda yalın halde verilen adlara, hal eklerini getirerek tabloyu tamamlayalım.

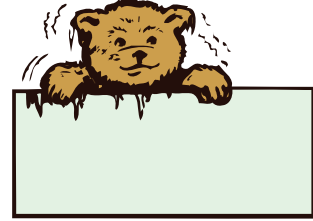
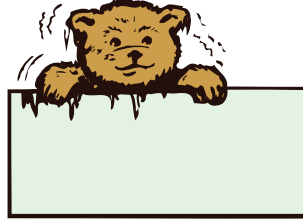
Yalın Hal	-i hali	-e hali	-de hali	-den hali
Çöp				
Masa				
Bardak				
Kağıt				
Silgi				

3. Aşağıdaki metinde noktalı yerlere uygun hal ekleri getirelim.

"Sokak... top oynarken Ayşe'.... gördüm. Elin... bir sopa vardı. Sopa.... bana göstererek bunun ile zeytin toplayacağını söyledi. Hemen yanı... koştum. İsterse o... yardım edebileceğimi söyledim. O da benim yardımına çok sevineceğini söyledi. Ayşe ön... ben arkasın... bahçe.... gittik. Ben ağac... tırmanıp zeytinler... toplamaya başladım. Ayşe de yer... bez sermişti. Elin... tuttuğu sopa... ağac... vurmaya başladı. Zeytinler bez... düşmeye başladı. Ben de topladığım zeytinler... sepet... koydum. Daha sonra ağaç.... inip Ayşe'.... yardım ettim."

Çiçekleri ezme yavrum;
Çiçek bir yüreğe benzer
Çiçek ezen, insanı ezer.

4. Yukarıdaki şiirde hal eki almış sözcükleri alttaki ayıların tuttuğu tablolar üzerine yazalım.

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde küçültme eki almış isim yoktur?
- A) Arpacık hastalığı, insanı çok rahatsız eder.
B) Kedicik, yün topağıyla oynuyor.
C) Derecik, yaz aylarında akıyor.
D) Yavrucağız, sıcaktan bunaldı.
6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde küçültme eki almış bir isim vardır?
- A) Ortada bir masacık ve etrafında küçük sandalyeler vardı.
B) Mehmetçik, denize yakın bir köydür.
C) Gelincik, aynı zamanda bir hayvan ismidir.
D) Kalbimizin karıncıklar ve kulakçıklar diye bölümleri vardır.
7. "Haftada üç akşam bizim eve gel de çalışalım, dedim." **cümlesinde ismin hal ekini almış kaç tane kelime vardır?**
- A) 4 B) 3 C) 2 D) 1
8. "Ayhan, okuldan eve yürüyerek gidiyor." **cümlesindeki isimler sırasıyla ismin hangi durumundadır?**
- A) Yalın hal, -de hali, -e hali B) Yalın hal, -den hali, -i hali
C) Yalın hal, -den hali, -e hali D) -den hali, -e hali, -i hali

9. "Orhan, o gün hep güvercinleri düşündü. Okuldan eve gelirken Yaşar Efendi'yi gördü ve ona sordu:..." **cümlelerinde kullanılmayan hal eki aşağıdakilerden hangisidir?**
A) -den hali B) -de hali C) -i hali D) -e hali
10. "Marketten çıkıp parka giderken Ali'yi gördüm." **cümlesinde aşağıdaki hal eklerinden hangisi yoktur?**
A) – de hali B) – den hali C) – i hali D) – e hali
11. "Dilimiz... yeni bir kavram... bilinenlerle karşılaştırmak için yararlanılan yollar... biri de kelime birleştirmesidir." **cümlesinin anlamlı olabilmesi için boş yerlere sırasıyla hangi hal ekleri gelmelidir?**
A) -de, -i, -den B) -i, -de, -den
C) -de, -i, -de D) -e, -e, -den
12. "Kapı" **ismi, ismin –e halinde nasıl yazılır?**
A) kapıyı B) kapıya C) kapıda D) kapıdan
13. "Deniz düşen yılan sarılır" **atasözünde altı çizili sözcüklerin sonlarına ismin hal eklerinden hangisi getirilmelidir?**
A) – i hali B) – den hali C) – e hali D) – de hali
14. "-cik" **eki, aşağıdaki isimlerin hangisinde "ufak, küçük" anlamında kullanılmıştır?**
A) Mehmetçik, dünyanın en cesur askeridir.
B) Ablacığım doğum günümü unutmamış.
C) Arkadaşım, dün bademcik ameliyatı oldu.
D) Yaşamını bu iki odalı evcikte sürdürdü.
15. **Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?**
A) perde -de hali B) sokakta -de hali
C) anne yalın hal D) kapı yalın hal

16. "Karınca... ibret al, yaz... kış... hazırlan." atasözünde altı çizili kelimelerin sonlarına ismin hal eklerinden sırasıyla hangileri getirilmelidir?

- A) -de / -e / -den
B) -den / -den / -e
C) -den / -e / -den
D) -e / -de / -den

17. Aşağıda boş bırakılan yerlere uygun hal ekleri getirerek cümleleri tamamlayalım.

- A) Çantasın.... bisküvi çıkarıp o.... ikram etti.
B) Türkçe dersin.... isimler konusu.... işledik.
C) Yol... giderken arkadaşım... top oynarken gördüm.
D) Bütün parası..... bu iş... yatırdı.
E) Masa.... kalkıp kütüphane.... doğru gitti.
F) Ahır.... aldığı samanları ineklerin önü.... koydu.
G) Yağmurluğu.... üzeri..... çıkarıp askı..... astı.
H) Dere..... doldurduğu bir kova su ile evin önü.... yıkadı.
I) Rüzgar..... etkilendiği için kedi.... içeri..... aldı.
İ) Yeni masa.... salon... koymak istemedi.

18. Aşağıdaki tanımlardan doğru olanların yanına "D", yanlış olanların yanına "Y" harfi koyalım.

"Kopya" sözcüğü, ismin -e halindedir.

İsimler, cümle içerisinde 5 halde bulunurlar.

İsimlere sevgi, saygı ve acıma duygusu veren ek "-den" ekidir.

"Matematik kitapçığında 40 tane soru var." cümlesinde küçültme eki almış sözcük yoktur.

İSİM TAMLAMALARI

Bir adın anlamını daha iyi belirtmek için o adın başka bir adla tamamlanmasından oluşan sözcük grubuna **isim tamlaması** denir.

İsim tamlamasında **ilk sözcük tamlayan**, **ikinci sözcük** ise **tamlanan** ismini alır.

Bunlardan tamlayan eki **-ın / -in / -un / -ün**; tamlanan eki ise **-ı, -i, -u, -ü**'dür.

Ev - **in** yol - **u**
Tamlayan **Tamlanan**

İsim tamlamaları dört çeşittir:

1) BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI

Tamlayan ve tamlanan sözcüklerin her ikisinin de ek aldığı tamlamalara denir.

Oda-n-**ın** kapı-s-**ı**
Okul-**un** müdür-**ü**
Çiçek (ğ) -**in** reng-**i**
Hasta-n-**ın** ateş-**i**

Belirtili isim tamlamalarını oluşturan tamlayan ve tamlanan sözcüklerinin önüne sıfat özelliğinde sözcükler girebilir. Bu durumda tamlamanın çeşidi değişmez.

Eski evin arka kapısı (**Belirtili İsim Tamlaması**)
Sıfat **Sıfat**

Mavi gömleğin süsü (**Belirtili İsim Tamlaması**)
Sıfat

Evin yaşlı sahibi (**Belirtili İsim Tamlaması**)
Sıfat

***** ÖNEMLİ NOT:** Bu tamlamaları, ileride göreceğimiz "**Zincirleme İsim Tamlaması**"yla karıştırmayalım.

2) BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI

Tamlayan sözcüğün (1. sözcüğün) ek almadığı, sadece tamlanan sözcüğün (2. sözcüğün) ek aldığı tamlama türlerine denir.

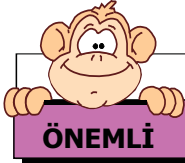
Oda kapı-s-ı
Okul kural-lar-ı
Yel değirmen-i
Resim köşe-s-i

3) TAKISIZ İSİM TAMLAMASI

Varlıkların hangi maddeden yapılmış olduğunu belirtmek için ("**-den/dan yapılmış**" anlamı) ya da bir şeyin neye benzediğini ("**gibi**" anlamı) belirtmek için kullanılan isim tamlamalarıdır. Tamlayan ile tamlanan sözcükler **ek almazlar**.

Demir kapı Demirden yapılmış kapı
Altın yüzük Altından yapılmış yüzük
Bakır sürahi Bakırdan yapılmış sürahi
Ahşap ev Ahşaptan yapılmış ev

Bazı takısız isim tamlamaları benzetme anlamıyla kullanılır.

Aslan asker Aslan gibi asker (Asker, aslana benzetiliyor.)
Kiraz dudak Kiraz gibi dudak (Dudak, kiraza benzetiliyor.)

4) ZİNCİRLEME İSİM TAMLAMASI

Bir ismi, birden fazla isim tamlıyorsa bu tür tamlamalara **zincirleme isim tamlaması** denir.

Zincirleme isim tamlamalarının içinde mutlaka başka bir isim tamlaması daha vardır.

Toprak saksı-lar-ın desen-ler-i (Toprak saksı – Saksıların desenleri)
Öğretmen oda-s-ı-n-ın kapı-s-ı (Öğretmen odası – Odanın kapısı)
Amca-m-ın kız-ı-n-ın ipek mendil-i (Amcamın kızı – İpek mendil)

İSİM TAMLAMALARIYLA İLGİLİ UYARILAR

1. İsim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan isimler arasına başka sözcükler girebilir.

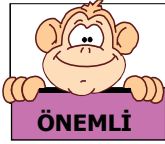

Ahmet'in dün aldığı kazağı yırtıldı.

2. İsim tamlamalarında, tamlanan ismin hal ekini alabilir.

Ekmek bıçağını aldım. (bıçak – ı – n – ı)

"Bıçağını" sözcüğündeki ilk –ı eki tamlanan eki, ikinci –ı eki ise ismin hal ekidir. Bu sıralama benzer sözcüklerin tümünde aynıdır.

3. Belirtili isim tamlamalarında hem tamlanan, hem de tamlayan çoğul eki alabilir.

Çocukların saçları	(çocuk-lar-ın saç-lar-ı)
Evlerin damları	(ev-ler-in dam-lar-ı)

4. Belirtisiz isim tamlamalarında ya tamlayan ya da tamlanan sözcüklerden biri çoğul eki alabilir.

Öğretmenler odası	(öğretmen-ler oda-s-ı)
Çiçek kokuları	(çiçek koku-lar-ı)

5. Takısız isim tamlamalarında sadece tamlanan sözcük çoğul eki alır.

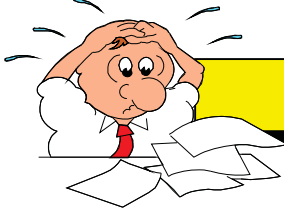
Taş duvarlar	(taş duvar-lar)
Demir kapılar	(demir kapı-lar)

6. Belirtili isim tamlamalarında, tamlayan kişi zamiri olabilir.

<u>Senin</u> kitabın	(sen-in kitap(b)-ın)
<u>Onun</u> kalem-i	(o-n-un kalem-i)

7. Tamlamalarda tamlayan ile tamlanan arasına veya başına sıfat girebilir.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki boş yerlere uygun sözcükler getirerek isim tamlamaları oluşturalım.

..... kitabı

Kapının

Ağacın

..... vazı

..... ev

Çam

..... köşesi

Ayşe'nin

2. Aşağıdaki isim tamlamalarının çeşitlerini yazalım.

Tahta kapı

Balık sırtı

Ağaç dalı

Karın yağı

Tunç heykel

Bavulun rengi

Damın üstü

Demir masa

3. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili isim tamlamalarının türlerini yazalım.

Çam ağacının dalı kırıldı.

.....

Plastik şişeyi yere atmamalısın.

.....

Ali'nin kitabı dün bende kaldı.

.....

Dayısının büyük oğlu ile yürüyüşe çıktı.

.....

4. Aşağıdaki isim tamlamalarından çeşitleri aynı olanları eşleştirelim.

Bronz madalya

Ablamın ipek eşarbi

Şehrin renkli görüntüsü

Ali'nin eldiveni

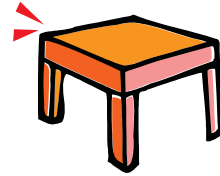
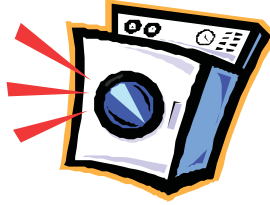
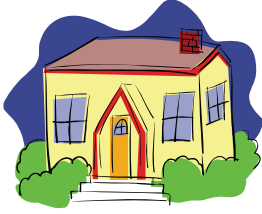
Babamın yün kazağı

Kristal bardak

Fen dolabı

Çay saati

5. Aşağıdaki resimlerin altına resimlere uygun isim tamlamaları yazalım.

Gizem, yan tarafa şöyle bir baktı. Gördüğü evin avlusunu otlar bürümüş, su kuyusunun kolu paslanmış, demir kapı da kırılmıştı.

6. Yukarıdaki metinde geçen üç isim tamlamasını bulalım ve aşağıya yazalım.

7. Hangi cümlede belirtisiz isim tamlaması yoktur?

- A) Dönem ödevimi arkadaşım ile yaptım.
- B) Apartman sakinleri toplantıyı erteledi.
- C) Kömür parçalarını şuraya koydum.
- D) Dünkü olayları annemin kulağına fısıldadım.

8. Aşağıdaki isim tamlamalarından hangisi farklıdır?

- A) Hatice'nin mor kazağı
- B) Kapının kolu
- C) Çam ağacının dalı
- D) Yaşlı adamın bastonu

9. "Çelik kapıyı açıp içeriye girdim." cümlesinde altı çizili isim tamlamasının çeşidi nedir?

- A) Zincirleme isim tamlaması
- B) Belirtisiz isim tamlaması
- C) Takısız isim tamlaması
- D) Belirtili isim tamlaması

10. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) İsimlerde küçültme eki "-cik, -cek, ceğiz" ekleriyle yapılır.
- B) "Bronz heykeli kırdım." cümlesinde belirtisiz isim tamlaması vardır.
- C) İsim tamlamalarında ilk sözcüğe "tamlayan" denir.
- D) Beş duyu organımızdan biriyle algıladığımız isimler somut isimlerdir.

ZAMİR (ADIL)

Varlık veya kavram adları yerine, yani isimlerin yerine kullanılan sözcüklere **zamir (adıl)** denir.

Ahmet okula gitti.

O okula gitti.

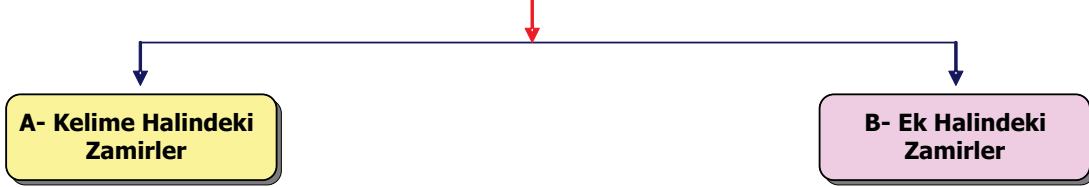
Ahmet ile Necati dışarıda oyun oynuyorlardı.

Onlar dışarıda oyun oynuyorlardı.

Zamirlerin Özellikleri

- 1 Zamirler, hal eki ve çoğul eki alabilir.
- 2 Cümle içindeki bazı zamirlerden sonra virgöl gelebilir.
- 3 Zamirler, yerine geçtikleri isimlerle yan yana gelemmez.
- 4 Zamirler isimler ile birleşip isim tamlaması kurabilirler.

ZAMİRLER İKİYE AYRILIR

A- KELİME HALİNDEKİ ZAMİRLER

1) KİŞİ (ŞAHİS) ZAMİRLERİ

İnsan isimleri yerine kullanılan sözcüklere kişi (şahıs) zamirleri denir. Bu zamirler 7 tanedir:

Kişi zamirleri: Ben, sen, o, biz, siz, onlar, kendi

Ben (1. Tekil Şahıs)

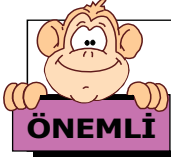
Sen (2. Tekil Şahıs)

O (3. Tekil Şahıs)

Biz (1. Çoğul Şahıs)

Siz (2. Çoğul Şahıs)

Onlar (3. Çoğul Şahıs)

"KENDİ" zamiri, tüm kişi zamirlerinin yerine geçebilir.

Ör: Bu evi ben yaptım. (Bu evi **kendim** yaptım.)

***Kişi zamirleri, isimlerin yerine kullanıldıklarından hal eklerini alabilirler:**

Yalın Hal	- i hali	- e hali	- de hal i	- den hali
Ben	Beni	Bana	Bende	Benden
Sen	Seni	Sana	Sende	Senden
O	Onu	Ona	Onda	Ondan
Biz	Bizi	Bize	Bizde	Bizden
Siz	Sizi	Size	Sizde	Sizden
Onlar	Onları	Onlara	Onlarda	Onlardan
Kendi	Kendini	Kendine	Kendinde	Kendinden

Kişi zamirlerinden "ben" ve "sen", ismin –e hal ekini aldığı zaman ses değişimine uğrayarak "bana" ve "sana" olur.

Kimi zaman saygı ve nezaket amacı ile "sen" yerine "siz" kullanılır.

Öğretmenim, doğum gününe sizi de bekliyorum.
(2. tekil şahıs yerine)

***Kişi zamirleri, isim tamlamalarında kullanılabilir:**

Ali'nin kitabı

O-n-un kitabı

Sen-in odan

Ben-im evim

Siz-in arabanız

Onlar-in evleri

Bu tamlamaların tümü **BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI**'dır.

2) İŞARET ZAMİRLERİ

İşaret zamirleri, varlıkları veya kavramaları hem işaret ederler, hem de onların isimlerinin yerini tutar. Bu nedenle, isimlerle birlikte değil; isimlerin yerlerine kullanılırlar. Öyleyse, varlıkları işaret ederek onların isimlerinin yerine kullanılan sözcüklere **işaret zamirleri** denir, diyebiliriz.

İşaret zamirleri, tıpkı kişi zamirleri gibi çoğul eki ve hal eki alabilirler. Hatta, zaman zaman isim tamlamaları içinde de kullanılabilir. Cümle başlarında hal eki almadan kullanıldıklarında ise genellikle bir sonraki sözcükten virgülle ayrılırlar.

İşaret zamirleri: Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar

Bu, çok güzeldir.

Şunu getirir misin?

Onlara bizim de ihtiyacımız var.

***İşaret zamirleri, isimlerin yerine kullanıldıklarından hal eklerini alabilirler:**

Yalın Hal	- i hali	- e hali	- de hali	- den hali
Bu	Bunu	Buna	Bunda	Bundan
Şu	Şunu	Şuna	Şunda	Şundan
O	Onu	Ona	Onda	Ondan
Bunlar	Bunları	Bunlara	Bunlarda	Bunlardan
Şunlar	Şunları	Şunlara	Şunlarda	Şunlardan
Onlar	Onları	Onlara	Onlarda	Onlardan

“Öteki, beriki, öbürü, diğeri, böyle, şöyle...” gibi bazı kelimeler de ismin yerini tutup hal ya da çoğul eki aldıklarında işaret zamiri olarak görev yaparlar.

Ömrümde böylesini görmedim.

Ötekiler benimdi.

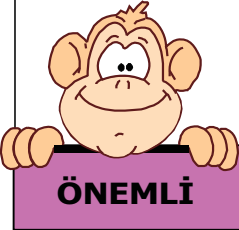

"O" ve "onlar" kelimeleri, kişi isimlerinin yerini tutuyorsa **kişi zamiri** olur; kişi isimleri yerine değil de başka isimler yerine kullanılmışsa **işaret zamiri** olurlar.

O, bugün okula gelmedi.
Kişi zamiri

Onların kuyrukları kopmuş.
İşaret zamiri

Zamir olan "o" ya da "onlar" sözcüklerinin kişi zamiri mi yoksa işaret zamiri mi olduklarına karar verebilmek için "o" sözcüğünün yerine isminizi; "onlar" sözcüğünün yerine ise isminizi ve bir arkadaşınızın ismini koyup cümleyi öyle okuyun. Eğer cümle mantıklı bir anlam verecek şekilde kalmışsa bu zamirler **KİŞİ ZAMİRİ**'dir; cümlelerin anlamı mantıksız oluyorsa bu zamirler **İŞARET ZAMİRİ**'dir.

O, benim amcamdır.

(O = Ahmet)

Ahmet, benim amcamdır. Kişi Z.

Onlar, ders çalışıyor.

(Onlar = Salih ve Ece)

Salih ve Ece, ders çalışıyor. Kişi Z.

O, iyi bir kitaptır.

(O = Ahmet, iyi bir kitaptır.)

Anlamsız bir cümle oldu İşaret Z.

Onlar, bana sıkı geldi.

(Onlar = Salih ve Ece bana sıkı geldi.)

Anlamsız bir cümle oldu İşaret Z.

3) BELGİSİZ ZAMİRLER

Belli bir kişi, kavram ya da eşyanın adını ifade edemeyen, o eşya ya da kişi hakkında sayısal bir belirsizliği bulunan sözcüklere **belgisiz zamir** denir.

Bahçemizde birçok ağaç vardır. Çoğu meyve ağacı, bazısı da süs ağacıdır. Birkaçını geçen yıl babam dikti ama hepsini ben suluyorum.

Belli başlı belgisiz zamirleri: herkes, bazısı, hepsi, kimse, kimisi, biri, birisi, birçoğu, birkaçı, başkası, ötekini, çoğu, birazı, falan, filan, şey ...

Pınar, hepimizi doğum gününe davet etti.
Ahmet bazılarımızı kandırdı.
Elmalardan birkaçını yedi.

***Belgisiz zamirler de ismin hal eklerini alabilirler:**

Yalın Hal	- i hali	- e hali	- de hali	- den hali
Hepsi	Hepsini	Hepsine	Hepsinde	Hepsinden
Çoğu	Çoğunu	Çoğuna	Çoğunda	Çoğundan
Biri	Birini	Birine	Birinde	Birinden
Birkaçı	Birkaçını	Birkaçına	Birkaçında	Birkaçından vb.

4) SORU ZAMİRLERİ

Varlık ya da kavram adlarının yerine kullanılan ve aynı zamanda soru anlamı olan zamirlere **soru zamiri** denir. Bu tür soru sözcüklerinin karşılığı mutlaka bir isim ya da o isim yerine kullanılabilecek bir zamir olur.

Bazı soru zamirleri: hangisi, kaç, kim, kimi, kime, kimde, kimden, kimleri, kimin, kimlerle, ne, neyi, neye, neyden, neler, nelerle, nelerden, neyin, nereler, nereleri, nereye, nereden, neresi

Bugün size kim geldi ? >>>>> Ali (O) geldi.
Yarın nereye gidiyoruz ? >>>> İstanbul'a (Oraya) gidiyoruz.
Çarşıdan ne aldın ? >>>> Elma, armut ve muz (Bunları) aldım.

***Soru zamirleri ismin hal eklerini alabilirler:**

Yalın Hal	- i hali	- e hali	- de hali	- den hali
Kim	Kimi	Kime	Kimde	Kimden
Ne	Neyi	Neye	Neyde	Neyden
Hangisi	Hangisini	Hangisine	Hangisinde	Hangisinden
Neresi	Neresini	Neresine	Neresinde	Neresinden vb.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

- Aşağıdakilerden hangisi doğrudur?**
A) Zamirler, cümlede isimlerin yerlerine kullanılırlar.
B) Zamirler, cümlede isimlerden önce gelirler.
C) Her cümlede mutlaka bir zamir vardır.
D) Bir cümlede en fazla iki zamir bulunur.
- "Sibeller bu akşam bize gelecekler." cümlesinde baştan kaçınıcı sözcük zamirdir?**
A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.
- "Onlar, bu vatan için kahramanca savaştılar." cümlesinde zamir olan sözcük, kaçınıcı kişidir?**
A) 1. tekil kişi B) 2. çoğul kişi
C) 3. çoğul kişi D) 3. tekil kişi
- "Nesrin tüm ödevlerini kendisi yaptı." cümlesinde zamir olan sözcük hangisidir?**
A) Nesrin B) Ödevlerini C) Kendisi D) Tüm
- Aşağıdaki cümlelerde yer alan kişi zamirlerin altlarını çizelim.**
Bu akşam size kim gelecek?
Sen kendini ne sanıyorsun!
Bu kalem benim, şu yerdeki kimindir?
Onlar, dün akşam bize geldiler.
Her koyun kendi bacağından asılır.
O, çok çalışkan bir kızdır.
- "Bu ağaçları dedem, şunları da babam dikmiş." cümlesinde işaret zamiri olan sözcük hangisidir?**
A) Bu B) Dedem C) Şunları D) Da

Biz, hep birlikte İstanbul'a tatile gittik. Orada alışveriş yaptık. Ben, kendime bir palto ile bir çift çizme aldım. Küçük kardeşim ise bir kazak ve iki gömlek aldı. Ancak, sana ne alacağıma henüz karar veremedim...

7. Yukarıdaki metinde geçen kişi zamirlerini yazalım.

8. "O, bağımsızlığımız için yaşamı boyunca çalışmıştır." cümlesindeki "o" sözcüğü ne tür bir sözcüktür ?

- A) İşaret sıfatı B) İşaret zamiri C) Kişi zamiri D) Belgisiz zamir

9. Aşağıdaki cümlelerde geçen işaret zamirlerinin altlarını çizelim.

Şu, Hakanların değil mi ?

Bunları nereden aldınız ?

Ötekiler, bunlardan daha güzeldi.

Okula giderken onu da kafesine kapatıyorduk.

Sen bunları al.

Şunları da ben alayım.

10. Aşağıdaki cümlelerde geçen "o" ve "onların" sözcüklerinin işaret zamiri mi, yoksa kişi zamiri mi olduklarını yanlarındaki kutulara yazalım.

Onların evi Ortaköy'dedir.

Herkes onun en iyi marka olduğunu söylüyor.

O, yere düştü ama kırılmadı.

Sınıfımızda ondan çalışkanı yoktur.

11. Aşağıdaki sözcükleri işaret zamiri olarak birer cümlede kullanalım.

Bu:.....

Şu:.....

O:.....

12. "Bu konuyu sana kim öğretti?" cümlesinde kaç tane zamir vardır?

A) 1

B) 2

C) 3

D) 4

13. Hangi cümlede soru zamiri kullanılmamıştır?

A) Bunu nereden aldın?

B) Elindekiler kimin kalemleri?

C) Buraya nasıl geldin?

D) En çok hangisini beğendin?

14. Aşağıdaki diyalogda geçen soru zamirlerini alttaki boşluklara yazalım.

- Kim o?

- Aç kapıyı anne, ben geldim.

- Nereden geliyorsun Alp?

- Alışverişten.

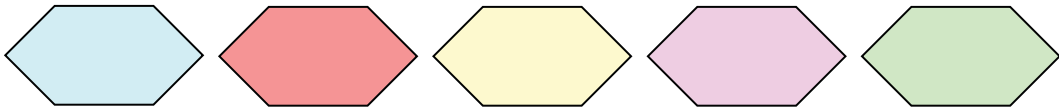
- Neler aldın?

- Kazakla gömlek.

- Kaça aldın?

- Hangisini soruyorsun?

- Her ikisini de.

15. Aşağıdaki cümlelerdeki belgisiz zamirlerin altlarını çizelim.

Birazını da bana verir misin?

Bu kalemlerin birkaçını da ben alıyorum.

Herkesin işine karışmak hiç hoşuma gitmiyor.

16. Aşağıda verilen belgisiz zamirleri birer cümlede kullanalım.

Birkaçı:.....

Birazı:.....

Herkes:.....

Birisi:.....

17. Aşağıdaki cümlelerde boş yerleri uygun soru zamirleri ile tamamlayalım.

Marketten aldın?

Kalemimi kırdı?

Portakalın kilosunu aldınız?

..... koşuyorsunuz?

Bu adam benziyor?

18. Aşağıdaki cümlelerde yer alan zamirlerin altlarını çizip türlerini yandaki boşluklara yazalım.

Bunu dün akşam aldım.

Hepsi gitti, beni yalnız bıraktılar.

Bazıları hala uyanmadı.

Ben seni çok seviyorum.

19. "Bunu ona hanginiz verdi?" cümlesinde altı çizili zamirlerin çeşitleri nedir?

- A) Kişi zamiri – kişi zamiri – soru zamiri
- B) İşaret zamiri – kişi zamiri – soru zamiri
- C) İşaret zamiri - kişi zamiri – belgisiz zamir
- D) Kişi zamiri – kişi zamiri – soru zamiri

20. "Yarın seninle orada buluşalım." cümlesinde kaç tane zamir vardır?

- A) 4
- B) 3
- C) 2
- D) 1

EK HALİNDEKİ ZAMİRLER

1) İLGİ ZAMİRİ (EKİ)

Bir isim tamlamasında tamlanan sözcüğün (2. sözcüğün) yerini tutan “-ki” ekine **ilgi zamiri** (eki) denir. Bu ek, tamlanan sözcüğün cümle içinde iki kez tekrarlanmaması için kullanılır.

Benim arabam çok hızlı senin**ki** çok yavaş. (Senin araban)
Senin**ki**, benim**kinden** daha güzel. (Senin kalemin) (Benim kalemim)
Bizim köpek, sizin**kinden** daha güçlüdür. (Sizin köpeğiniz)
Onun**kini** sen al, senin**kini** de bana ver. (Onun kitabını) (Senin kitabın)
Kitabın kapağı yırtılmış, defterin**ki** ise sağlam. (Defterin kapağı)

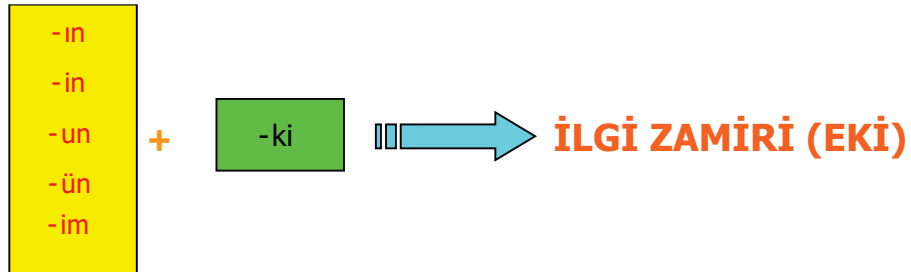
Türkçede “-ki” eki ve “ki” sözcüğü 3 farklı görevde kullanılır.

A) İlgî Zamiri (İlgî Eki) Olan “-ki” Eki :

Kelimeye bitişik olarak yazılır ve her zaman –ki ekinden önce “-ın, -in, -un, -ün, –im” eklerinden biri gelir.

Senin evin, onun**kinden** daha güzeldir.
Benim**kini** istiyor.

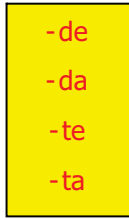
B) Sıfat Türeten “-ki” Eki :

Kelimeye bitişik yazılır ve her zaman (bize göre) solunda “-de, -da, -te, -ta” eklerinden biri bulunur. Eklendiği sözcüğü sıfat görevine getirir ve bir varlığın yerini belirtir.

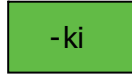

Vazodaki çiçekler (Sıfat)

Tabaktaki yemek (Sıfat)

+

SIFAT

Zaman sözcüklerine eklenen –ki ekinden önce ismin –de hali gelmez.

Ancak bu sözcükler de sıfat görevinde olurlar.

Akşamki yemek (Sıfat)

Az önceki konuşma (Sıfat)

C) Bağlaç Olan “ki” Sözcüğü :

Cümle içinde yer alan kelimelerden ayrı yazılır. (Bu sözcükle ilgili ayrıntıları, ileriki yıllarda daha ayrıntılı öğreneceğiz.)

Sana geleyim ki sinemaya gidelim.

Derslerine çalış ki başarılı olasın.

2) İYELİK ZAMİRLERİ

İyelik zamirleri, bir nesnenin ya da bir kavramın kime, neye ait olduğunu gösteren eklerdir. Bu ekler aynı zamanda isim tamlamalarında **tamlanan sözcüklerin** aldıkları eklerdir. O nedenle bu eklere, **tamlanan ekleri** de denir. İyelik ekleri, eklendikleri sözcüklerin önünde birer tamlayan sözcük varmış hissi verirler. Onun için bu eklerin o sözcüklerin yerine kullanıldığını da söyleyebiliriz.

Ek	Ekin Temsil Ettiği Sözcük	Örnek Sözcükler
- (i) m	1. Tekil Kişi (Benim)	Araba - m
- (i) n	2. Tekil Kişi (Senin)	Araba - n
- i	3. Tekil Kişi (Onun)	Araba - s - ı
- (i) miz	1. Çoğul Kişi (Bizim)	Araba - mız
- (i) niz	2. Çoğul Kişi (Sizin)	Araba - nız
-leri / -ları	3. Çoğul Kişi (Onların)	Araba - ları

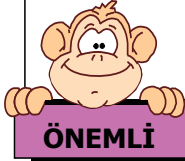
(Bizim) ev-imiz

(Sizin) oda-nız

(Onun) kitab-ı

Dün sabah kardeşimi okuluna götürdüm. (BENİM)

Kedimiz salondaki sobanın yanında mışıl mışıl uyuyor. (BİZİM)

İyelik ekleri yalnızca **isim soylu sözcüklerin** sonuna gelebilir. Başka sözcük çeşitlerinin sonuna eklenen buna benzer ekler, iyelik eki görevinde değildirler.

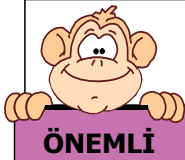

Bir ekin iyelik eki olup olmadığını anlamak için o eki almış sözcüğün önüne "**benim, senin, onun, bizim, sizin, onların**" sözcüklerinden birini getirebilmemiz gerekir.

(Onun) Evi bizim evden uzaktaydı. (anlamalı olduğu için iyelik eki)

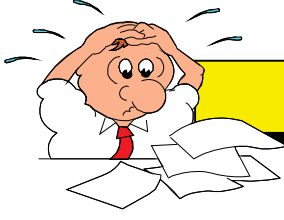
(Onun) Evi tamir ettiler. (anlamalı olmadığı için iyelik eki değil)

Tamlamalarda tamlanan ekleri aynı zamanda iyelik eki olarak sayılırlar.

Ayşe'nin kitabı (-ı eki hem tamlanan hem de iyelik ekidir.)

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen ve ilgi zamiri olan sözcüklerin altlarını çizelim.

Evdeki hesap çarşıya uymaz.

Seninkini almadan önce bu kadar hızlı yazamıyordum.

Sabahki kazada üç kişi yaralanmış.

Dağdaki kulübe Ayşe'nin teyzesinin idi.

Ahmet'inki benimkine göre daha pahalıdır.

Bu akşam bize gel ki ders çalışalım.

2. "-ki" ekini ve "-ki" sözcüğünü ilgi zamiri, sıfat türeten ek ve bağlaç görevinde birer cümlede kullanalım.

İlgi Zamiri	
Sıfat Türeten ek	
Bağlaç	

3. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili "-ki" eki ve "-ki" sözcüğü; ilgi zamiri ise (Z), sıfat ise (S), bağlaç ise (B) yazınız.

Karşıdaki evin yanında benimki duruyor.

.....

Seninki nerede boyanmış?

.....

Derslerine çalış ki başarılı olabilesin.

.....

4. Aşağıdaki cümlelerde kullanılan ek halindeki zamirleri (ilgi ve iyelik) bulup altlarını çizelim. Daha sonra da bunların türlerini yazalım.

Arabamız beyazdır. Sizininki ne renktir?

Çantamızı alıp hep birlikte okula gittik.

Okulumuz evinizden çok uzaktır.

Onların köpekleri çok saldırgandır. Sizininki çok uysaldır.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde iyelik zamiri kullanılmamıştır?

- A) Soframız herkese açıktır. B) Evleri, kiraya verilecek.
C) Suyu kaynatıp içiyor. D) Kanımda demir eksikmiş.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ilgi zamiri vardır?

- A) Seninkini dün akşam evde unuttum.
B) Dağdaki kulübeyi yeniden tamir ettim.
C) Belki yarın sana da uğrarım.
D) Bize gel ki birlikte ders çalışalım.

7. "Güzel gemime binip yelkenlerimi açıp uzaklara gitmek isterim." cümlesinde kaç tane iyelik eki almış sözcük vardır?

- A) 4 B) 3 C) 2 D) 1

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük iyelik eki almıştır?

- A) Evleri olmadığı için kirada oturuyorlar.
B) Resimleri mutlaka çerçeveletmeliyiz.
C) Masaları iyice silmeyi unutmayınız.
D) Çiçekleri her gün suluyor.

9. Aşağıdakilerden hangisi 2. tekil kişi iyelik eki almıştır?

A) Kitabım

B) Kalemin

C) Odanız

D) Defterleri

Kuşlarla

**Kuşlar uçar,
Ben koşarım.
Onların kanatları var.
Benim kanadım, kollarım.
Kuşlar pır pır kanat çırpır,
Ben de kolumu sallarım.
Uçun kuşlar, uçun kuşlar,
Hepinizle yarışım var.**

10. Yukarıdaki şiirde geçen iyelik eki almış sözcükleri düşünce balonlarına yazalım.

11. Aşağıdaki cümlelerde iyelik eki almış sözcüklerin altlarını çizelim.

Eviniz evim, toprağınız toprağım olsun.

Ayağı kayıp düşmüş.

Meyveleri sepete koyuver.

Arabam ile seni gezdireyim.

Ağacınız bu yıl meyve vermedi.

Sazı eline alıp çalmaya başladı.

Kalemi kaybolunca çok üzüldüm.

Otelleri, buradakilerin en büyük olanıdır.

Bağımız bu yıl iyi üzüm verecek.

SIFATLAR (ÖNAD)

Varlıkları veya kavramları niteleyen, onların sayılarını, durumlarını, biçimlerini belirten sözcüklere **sıfat** denir. Sıfatlar, **niteleme** ve **belirtme** sıfatı olmak üzere ikiye ayrılır.

Güzel kız

Şirin ev

Kırmızı elma

Üçer ceviz

Bu çocuk

Birkaç insan

Beşinci sınıf

Sıfatların Özellikleri

1 Cümle içindeki sıfatlar, her zaman isimlerle yan yana yazılırlar.

Şurada duran **kırmızı** **araba** kime aittir?

2 Sıfatlar hal eki, iyelik eki ve çoğul eki alamaz.

İhtiyar kadınlar doktora gitmişlerdi.
(Sıfat)

İhtiyarlar doktora gitmişlerdi.
(sıfat değil)

3 Sıfat ile isim arasına herhangi bir noktalama işareti konulmaz.

Küçük ağacın arkasındaydı.
(sıfat)

Küçük, ağacın arkasındaydı.
(sıfat değil)

4 Bir sıfat, birden fazla ismi niteleyebilir.

Çocuğun **minik** **elleri**, **parmakları**, **ayakları** ve **gözleri** vardı.
(sıfat) (isimler)

5 Bir ismi, birden fazla sıfat niteleyebilir.

Çocuğun **minik**, **siyah**, **sürekli** **gözleri** vardı.
(Sıfatlar) (isim)

6 Takısız isim tamlaması ile sıfat tamlaması birbirine karıştırılmamalıdır.

Tahta **masa** (takısız isim tamlaması)
(isim)

Sağlam **masa** (sıfat tamlaması)
(sıfat)

A- NİTELEME SIFATLARI

Varlıkların ya da kavramların nasıl olduklarını, renklerini, biçimlerini kısaca özelliklerini belirten sözcüklerdir.

Niteleme sıfatlarını bulmak için isme "nasıl" sorusu sorulur.

Ben, sarı elmaları severim.

Nasıl elmaları?

Sarı.....Niteleme sıfatı

Tembel çocuk olmak istemem.

Nasıl çocuk ?

Tembel..... Niteleme sıfatı

San (unvan) sıfatı diye bilinen meslek isimleri, lakap ve benzeri sözcüklerle yaratılan sıfatlar ile yer-yön sözcükleri dışındaki sözcüklere eklenen "**-daki, -deki**" ekleriyle üretilmiş sözcükler de birer NİTELEME SIFATI'dır.

Doktor Ali **Bey** hastaneye gelmemiş. (**Doktor / Bey: San Sıfatı**)

Duvar**daki** saat durmuş. (**Duvardaki: Niteleme Sıfatı**)

Melek **Hanım** sofraya turşu da çıkarmıştı. (**Hanım: San Sıfatı**)

San sıfatı şekline getirilmiş bazı akrabalık terimleri (dayı, amca, dede...) Özel isimlerle birlikte yazılırken san sıfatı olduklarından büyük harfle başlatılarak yazılmalıdır. Gerçek anlamda akrabalık terimi olarak kullanılacaksa bu kurala uyulması gerekmez.
Ör: Kemal **Amca**, herkese dondurma almıştı.

B- BELİRTME SIFATLARI

Belirtme sıfatları, varlıkları ya da kavramları sayı, işaret, soru ya da belgisiz sözcüklerle belirtir. Belirtme sıfatlarını 4 grupta inceleyebiliriz:

1. İŞARET SIFATLARI

Varlıkları işaret yoluyla belirten sıfatlara **işaret sıfatları** denir.

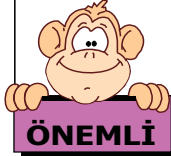

Bu kalem çok güzel

Şu çocuk sınıfa girmek istemiyor.

Q silgi senin mi?

Başlıca işaret sıfatları: Şu – bu – o – öteki – beriki – şuradaki - oradaki - buradaki

İşaret sıfatları da diğer sıfatlar gibi iyelik, hal ve çoğul eklerini alamazlar. Bu sözcükler, söz konusu eklerden uygun olanları aldıklarında ise "işaret zamiri" olurlar.

Bu kalem*i* nereden aldın? (Bu: İşaret sıfatı)

Bunu nereden aldın? (Bunu: İşaret zamiri)

O eşyalara cila sürmemişler. (O: İşaret sıfatı)

Onlara cila sürmemişler. (Onlara: İşaret zamiri)

2. BELGİSİZ SIFATLAR

Varlıkların veya kavramların sayılarını tam olarak belirtmeyen sıfatlara **belgisiz sıfatlar** denir. Belgisiz sıfatlara sorulan "**kim**" ya da "**kaç**" gibi sorulara genellikle tam olarak yanıt alınmaz.

Bazı kişileri otobüse bindirmemişler.

Birkaç ev çıkan yangında hasar görmüş.

Her kış buraya yüzlerce insan gelir.

Hiçbir insan annesinden vazgeçmez.

Birtakım olaylar canımı sıktı.

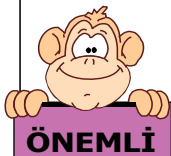
Biraz su alabilir miyim?

Bütün halk meydana toplanmıştı.

Bu işten çok para kazandık.

Yoldan geçen bir adama sormuşlar:

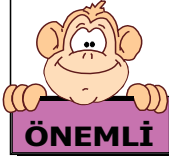
Başlıca belgisiz sıfatlar: Bir, biraz, birçok, birkaç, bazı, birtakım, bütün, her, hiçbir, çok, az, tüm...

"Bir" ve "bütün" sözcükleri cümledeki anlamına göre bazen belgisiz sıfat, bazen de sayı sıfatı olarak görev yapar. Cümledeki anlamı belirsizlik taşıyorsa belgisiz sıfat, sayı anlamı taşıyorsa sayı sıfatı olur.

Bir gün biz de size geliriz. (Herhangi bir gün: Belgisiz sıfat)
Çarşıdan bir gömlek aldım. (Bir tane: Sayı sıfatı)

Belgisiz sıfatlar da diğer sıfatlar gibi iyelik, hal ve çoğul eklerini alamazlar. Bu sözcükler söz konusu eklerden uygun olanları aldıklarında ise "belgisiz zamir" olurlar.

Yoldan geçen **bir** adama sormuşlar: (**Bir : Belgisiz Sıfat**)
Yoldan geçen **birisine** sormuşlar: (**Birisine : Belgisiz Zamir**)
Hiçbir öğrenciyi çağırmamışlar. (**Hiçbir: Belgisiz Sıfat**)
Hiçbirini çağırmamışlar. (**Hiçbirini: Belgisiz Zamir**)

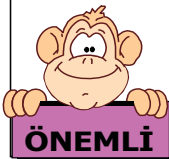
3. SORU SIFATLARI

İsimleri ya da kavramları soru yoluyla belirten sıfatlara **soru sıfatları** denir. Soru sıfatıyla sorulan soruların yanıtları mutlaka sıfat olur.

Hangi çocuk?
Kaç para?
Kaçıncı kat?
Nasıl ev?

Başlıca soru sıfatları: Hangi, kaç, kaçını, kaçır, ne, nasıl...

Soru sıfatları da diğer sıfatlar gibi iyelik, hal ve çoğul eklerini alamazlar. Bu sözcükler söz konusu eklerden uygun olanları aldıklarında ise "soru zamiri" olurlar.

Hangi elbiseyi beğendiniz? (**Hangi: Soru Sıfatı**)
Hangisini beğendiniz? (**Hangisini: Soru Zamiri**)
Bu kitabı **kaç** liraya aldı? (**Kaç: Soru Sıfatı**)
Bu kitabı **kaçı** aldı? (**Kaçı: Soru Zamiri**)

4. SAYI SIFATLARI

Varlık ya da kavramların sayılarını belirten sıfatlardır. Sayı sıfatları dörde ayrılır:

a) Asıl sayı sıfatı

Varlık ve kavramların kaç tane olduğunu, yani sayılarını belirten sıfatlardır.

Bir elma yeyip yatağa doğruldu. (tane)

Üç sokak sonra sizin okula gelmiş olacağız.

Bugün derenin kenarına yedi ağaç diktim.

b) Üleştirme sayı sıfatı

Eşit şekilde paylaşılmış olan varlıkların ve kavramların miktarlarını belirten sıfatlardır. Asıl sayı sıfatlarına "-er, -ar" eki getirilerek yapılır.

İkişer kalem* istediler.

Yedişer cetvel* dağıtıldı.

Onar ceviz yedik.

* "-ş-" harfi kaynaştırma görevindedir.

c) Kesir sayı sıfatı

Eşit parçalara ayrılmış varlıkların ya da kavramların kesirlerini gösteren sıfatlardır.

Yarım elma, gönül alma...

Çeyrek ekmekte döner yedim.

Dörtte bir karpuz yiyip yola devam ettik.

* "**Yarım, yarı, tam, bütün, çeyrek...**" gibi sözcükler kesir amaçlı kullanılırlarsa kesir sayı sıfatı olurlar.

d) Sıra sayı sıfatı

Varlıkların ya da kavramların sırasını belirten sıfatlardır. Asıl sayı sıfatlarına "-inci, -ıncı, -uncu, -üncü" ekleri getirilerek yapılır.

Beşinci sınıf olduk.

Üçüncü oda benimkidir.

İlk ev Kaan'ın dayısına aittir.

Son sınıf öğrencileri, mezuniyetlerini kutladılar.

* "**İlk, son, sonuncu**" gibi sözcükler sıra amaçlı kullanılırlarsa sıra sayı sıfatı olurlar.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. "Sevimli, güzel bir kızdı." cümlesinde kaç tane niteleme sıfatı vardır?
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4
2. "Güzel bir kadın küçük dükkana doğru ilerliyordu." cümlesinde kaç tane niteleme sıfatı vardır?
A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

Güzel kız, kırmızı şapkasını başına takıp yeşil pelerinini giydi. Koluna küçük sepeti takıp yaşlı ninesinin evine doğru yola koyuldu. Yolu, büyük bir ormanın içinden geçiyordu. Kurnaz kurt, ormanda yalnız başına giden kıızı görünce iştahı kabarmıştı. Kurt, kocaman ayakları ile koşmaya başlayıp kızdan önce ninesinin evine varmıştı.

3. Metinde geçen niteleme sıfatlarını yazalım.

4. Aşağıdaki boşluklara uygun niteleme sıfatları koyalım.

..... kız	 adam
..... deniz	 gökyüzü
..... ağaç	 duvar

5. Aşağıdaki cümlelerde geçen işaret sıfatlarının altlarını çizelim.

Şu adam, yan tarafımızdan geçip o kapının arkasında kayboldu.
Öteki evin yanında bizi bekliyor.
Şunları bir kenara koy ama bu elmaları bana ver.
O işi, yarına bıraksak olur mu?

6. Aşağıdaki isimlerin önüne uygun işaret sıfatları koyalım.

..... ev öğrenci sınıf adam
..... kalem kız araba havuz

7. "Bir saat önce bir gürültü duydum." cümlesinde geçen "bir" sözcükleri sırasıyla ne tür sıfatlardır?

- A) Asıl sayı sıfatı – belgisiz sıfat B) Belgisiz sıfat – asıl sayı sıfatı
C) Belgisiz sıfat – belgisiz sıfat D) Asıl sayı sıfatı – işaret sıfatı

8. "Bir" sözcüğü hangi cümlede asıl sayı sıfatı değildir?

- A) Her gün bir muz yerim.
B) Ben her gün üç elma ile bir ceviz yerim.
C) Bir kitaba için bu kadar para ödenir mi?
D) Bir gün sen de bana muhtaç olursun.

9. "O" sözcüğü, hangi cümlede sıfat olarak kullanılmıştır?

- A) Duvara o yazıyı kim yazdı? B) Türklerin atasıdır o.
C) O, yazı yazmayı yeni öğrendi. D) O, cıvı cıvı öten minik bir kuştu.

10. Aşağıdaki cümlelerde geçen niteleme sıfatlarını bulup noktalı yerlere yazalım.

Yaşlı bir teyzenin paketlerini taşıdım.
Terliken soğuk su içersen hastalanırsın.
Baharla birlikte bahçemizde pembe çiçekler açtı.
Bu soğuk havada ince bir gömlekle çıkmış.

11. Aşağıdaki isimlere uygun sıfatlar yazarak birer cümlede kullanalım.

- a)..... sandalye (.....)
b)..... çocuk (.....)
c)..... havuç (.....)
d)..... park (.....)

12. Aşağıdaki cümleleri kutuların içinde verilmiş olan sıfatlardan yararlanarak tamamlayalım.

Öğretmenimiz öğrencileri en ön sıraya oturttu.

bereketli

Hale'nin kardeşi defterimi karaladı.

yaramaz

Bu yokuşu çıkmak gözümde büyüyor.

parlak

Okulumuzdaki öğrencilere yardım yapıldı.

yağmurlu

Dayım bana bir güvercin almış.

yuvarlak

Elindeki hediye paketini bir kağıda sarmış.

kısa boylu

Duvardaki aynayı düşürüp kırdı.

beyaz

Bu topraklarda her şey yetişir.

yoksul

Öğretmenimizin çantası çok güzel.

yeni

..... havalarda arabamızı dikkatli kullanmalıyız.

dik

13. Aşağıdaki soru sıfatları ile cümleler kuralım.

Hangi

Kaç

Nasıl

Kaçıncı

Kaçar

14. Aşağıdaki sayı sıfatlarının türünü yanlarına yazalım.

İkinci sınıf:.....

Üçer elma:

Beş çocuk:

Üçte iki muz:

Çeyrek ekmek:

İlk sokak:

Son ev:

Altışar şeker:

"Şule, ikinci sınıfa gidiyordu. Sınıfında, yirmi öğrenci vardı. Derslerine ise beş öğretmen giriyordu. Şule, teneffüslerde yarım tost yiyordu."

15. Yukarıdaki metinde geçen sayı sıfatlarını bulup türlerini yazalım.

16. Aşağıdaki isimlerin önüne uygun belirtme sıfatları yazalım.

kitap	taş
adam	ordu
ekmek	lira
kapı	kereviz
arkadaş	ev

17. "Üç adam, büyük baltaları ile kocaman ağaçları kesiyorlardı. Birkaç adam ise dozerin üzerinde ince dalları yere atıyorlardı." cümlesinde sıfat olan sözcüklerin altlarını çizelim.

18. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı sıfat ile sağlanmıştır?

- A) Bunları kim yaptı?
- B) Hangisinin sorulacağını öğrendiniz mi?
- C) Siz kaçınıcı katta oturuyorsunuz?
- D) Bugün kimlerle konuştunuz?

19. "Bu evde hangi çocuk oturuyor?" cümlesindeki sıfatların çeşidi sırasıyla hangisidir?

A) İşaret sıfatı – belgisiz sıfat	B) İşaret sıfatı – soru sıfatı
B) Belgisiz sıfat – soru sıfatı	D) Soru sıfatı – işaret sıfatı

20. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru sıfatı vardır?

A) Dün aldığın paltoyu kaçta aldın?	B) Kaçınıcı sınıfta okuyorsun?
C) Yarın nereye gidelim?	D) Bu adam nasıl konuşuyor?

21. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde işaret sıfatı vardır?

- A) Bu eve hiç gelmedi. B) O, akşam eve gelmedi.
C) O, en güzel kedimdir. D) Onu aklımdan çıkartamıyorum.

22. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük sıfat olarak kullanılmamıştır?

- A) Yaşlı insanlar ilgi bekler.
B) Gençler, okulun bahçesinde bekliyorlar.
C) Kalın ağaçlar yolun kenarına dizilmiş.
D) Güzel kızın ümitleri gerçekleşmek üzereydi.

23. "Bu güzel kız, yeşil elbisesini giyip sokağa çıkmış." cümlesinde kaç tane sıfat vardır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

24. "Şirin çocuk, üç elmayı alıp şu sandalyeye oturmuştu." cümlesinde kullanılmayan sıfat türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Niteleme B) Belgisiz C) İşaret D) Sayı

25. Aşağıdaki sıfatlardan hangisi tür olarak diğerlerinden farklıdır?

- A) Kırmızı kalem B) Otuz saat C) Bu kalem D) Biraz su

26. Aşağıdaki cümlelerde geçen unvan sıfatlarının altlarını çizelim.

Ayşe Teyze ile birlikte sinemaya gittik.
Doktor Şerife Hanım, diş etlerimin tedaviye ihtiyacı olduğunu söyledi.
Babamın bürosunda Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın resmi vardı.
Öğretmen Halil, öğrencilerine karşı çok samimiydi.
Seyahat ederken Yüzbaşı Kemal ile karşılaştım.
Ameliyatı, Operatör Doktor Koral Çağman yaptı.
Mustafa Bey, bu yazıyı gönderdi.
Kaptan Pilot Erдің ile rahat bir uçuş yaptık.

Sıfatlarda Pekiştirme

Niteleme sıfatlarının anlamlarını kuvvetlendirmek için yapılan uygulamadır. Sıfatlarda pekiştirme üç değişik şekilde yapılabilir:

1) "m-p-r-s" (PIRASAM) Yolu ile

"m-p-r-s" pekiştirme harflerini kullanarak pekiştirme yapılabilir. Niteleme sıfatının ilk ünlü harfine kadar olan parçası alınarak "m,p,r,s" harflerinden biri bunun sonuna eklenir. Daha sonra bu parça niteleme sıfatının başına getirilerek anlam kuvvetlendirilir.

Kıpkırmızı elma (kı-rmızı)
Yemyeşil ovalar (ye-şil)
Mosmor dudaklar (mo-r)
Tertemiz oda (te-miz)

2) İkileme Yolu ile

İkileme yolu ile (niteleme sıfatının yinelenmesiyle ya da yakın anlamlı / zıt anlamlı / anlamsız niteleme sıfatlarının kullanılmasıyla) yapılan sıfatlarla da anlam pekiştirilebilir.

Sıcak sıcak çorbayı hemen içtik.
Güçlü kuvvetli adamlara karşı gelinmez.
Eğri büğrü bir sopa seçmişti.
Ivır zıvır işlerle uğraşma!

3) "mi" Sözcüğü ile

Yinelemeye oluşturulan ikileme halindeki niteleme sıfatlarının arasına "mi, mı, mu, mü" ile yapılan kuvvetlendirmelerdir.

Kara mı kara gözleri vardı.
Sıcak mı sıcak tereyağı dilimi yaktı.
Güzel mi güzel kızlar buraya toplanmıştı.
Uzun mu uzun ağaçların arasında kaldık.

Sıfatlarda Küçültme

Niteleme sıfatlarının anlamlarını azaltmak ya da anlamsal değerlerini düşürmek için sıfatların sonuna ek getirilerek yapılan değişikliktir.

1) "-ce, -ca" eki getirilerek yapılan küçültmeler:

Güzelce bir kız yol kenarında ağlıyordu.
Uzunca yol, bizim için çile olmuştu.
Şişmanca bir adam yemek yiyordu.

2) "-cık, -cık, -cuk, -cük" eki getirilerek yapılan küçültmeler:

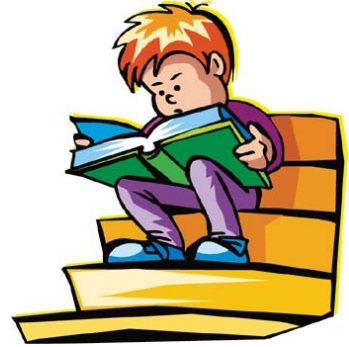

Küçücük oda bize dar geliyordu.
İncecik tül odayı süslüyordu.
Minicik elleriyle çukur kazıyordu.

3) "-imsi, -ımsı" eki getirilerek yapılan küçültmeler:

Yeşilimsi meyve yememelisin.
Acımsı biber ağzımı biraz yaktı.
Ekşimsi pastayı kimse beğenmedi.

4) "-ımtırak, -ımtırak" eki ile yapılan küçültmeler:

Acımtırak biber, fasulyeyle iyi gider.
Mavımtırak kazağım buradaydı, bulamıyorum.
Kıbrıs'ta sarımtırak ovalar yazın habercisidir.

"-cık, -cık" eki, ismin sonuna geliyorsa isimlerde küçültme, isimden önce sıfatın sonuna geliyorsa sıfatlarda küçültme görevinde kullanılır.

Tepecikleri aşıp geldik. (İsimlerde küçültme)
Küçücük evde yalnız kalıyor. (Sıfatlarda küçültme)

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki tamlamalardan hangisinin tamlayanı anlamca pekiştirilmiştir?

- A) İpince tel B) Mavimsi elbise C) Büyücek ev D) Genişçe yol

2. Aşağıdakilerden hangisi sıfat tamlaması değildir?

- A) Şu çocuk B) Çelik kapı C) Yusuvarlak masa D) Tuzlu su

3. Aşağıdaki kutuların içinde yer alan sözcükleri kullanarak sıfat tamlamaları kuralım.

çalışkan	sevimli	adam	insanlar	deniz	engin
martılar	genç	kadın	çocuk	beyaz	neşeli

4. "O, kapkaranlık gökyüzüne endişeyle baktı." cümlesindeki sıfatın özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İşaret sıfatı B) Belgisiz sıfat
C) Pekiştirme sıfatı D) Soru sıfatı

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde pekiştirme sıfatı yoktur ?

- A) Büyücek bir evde oturmak için çalışıyorlar.
B) Masmavi denizi görünce içimi sevinç kapladı.
C) Yeşil yeşil ovalarda kuzular dolaşıyordu.
D) Sıcak mı sıcak çorbaya kaşığıma daldırdım.

6. Aşağıdaki isimlerin yanına pekiştirme sıfatları koyalım.

..... ovalar	 elma
..... ağaç	 kalem
..... oda	 deniz
..... çiçekler	 armutlar
..... kız	 öğrenciler

7. Aşağıdaki cümlelerde geçen sıfatların hangisinde küçültme anlamı yoktur?

- A) Mavimsi renkli arabasıyla dolaşıyordu.
- B) Küçük evinde mutluydu.
- C) Acımsı biberleri toplayıp turşuya koydu.
- D) Dümdüz yolda ilerliyorduk.

8. Aşağıdaki sıfatların hangilerinin anlamlarında aldığı ek nedeniyle azalma yoktur?

- A) Yeşilimsi elbise
- B) Kısacık yol
- C) Masmavi deniz
- D) Güzelce ev

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ikileme sıfat olarak kullanılmıştır?

- A) Saksılardan renk renk çiçekler sarkıyor.
- B) Okuma, tatlı tatlı kendinden geçmedir.
- C) Üzüm üzüme baka baka kararır.
- D) Çocuklar okulun önünde boy boy sıralanmış.

10. Aşağıdaki cümlelerde yer alan sıfat tamlamalarını bulup altlarını çizelim.

Güler yüzü ve tatlı dili sayesinde her zaman iş bulurdu.

Siyah ceketini, uzun eteğinin üstüne giyip dışarı çıktı.

Yarım ekmeği birkaç dakika içerisinde yedi.

Bu ev ile kırmızı araba Ahmet'in babasınındır.

SIFAT VE ZAMİR FARKI

Zamirler ile sıfatları birbirinden ayırırken bazı özelliklerine bakmak gerekir. Örneğin, sıfatların yanında mutlaka bir isim olması gerekirken, zamirlerin yanında herhangi bir isme gerek olmadığını önceki konularda işlemiştik. Aşağıdaki tabloda, sıfatlar ile zamirler arasındaki farklılıklar gösterilmektedir. Sıfatlar ile zamirleri ayırırken aşağıdaki tabloda verilen özellikleri dikkate almamız gerektiğini unutmayınız:

Özellik	Sıfat	Zamir
Ek	Sıfatlar; iyelik, çoğul ve hal eki almazlar.	Zamirler; iyelik, çoğul ve hal eki alabilirler. Çünkü ismin yerini tutarlar.
Virgöl	Sıfat ile isim arasına herhangi bir noktalama işareti konulmaz.	Zamir ile isim arasına virgöl / noktalı virgöl girebilir.
İsim	Sıfatların yanında mutlaka isim olması gerekir.	Zamirlerin yanında isim olması gerekmez.

ÇALIŞMA

Aşağıdaki boşluğa bu özellikleri yansıtan çeşitli örnek cümleler yazalım.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcükleri işaret zamiri ve işaret sıfatı olarak birer cümlede kullanalım.

Bu → işaret zamiri:

Bu → işaret sıfatı:

Şu → işaret zamiri:

Şu → işaret sıfatı:

O → işaret zamiri:

O → işaret sıfatı:

2. Aşağıdaki cümlelerde yer alan zamirlerin altlarını çizip türlerini yanlarındaki boşluğa yazalım.

Bunu dün akşam aldım.

Hepsi gittiler yalnız kaldım.

Bazıları hala uyanmadı.

Ben seni çok seviyorum.

O, çok çalışkan bir kızdır.

İşte, karşıdan biri geliyor.

Sizin eviniz şu değil mi?

3. Aşağıda verilen cümlelerde soru sıfatları ile soru zamirlerini bulup altlarını çizelim ve yanlarına soru zamiri/sıfatı olduklarını yazalım.

Şu kalemlerden hangisi senin?

Kaçıncı sayfaya geldin?

Hangileri daha çok hoşuna gitti?

Yemeğe kaç kişi geleceklermiş?

4. Aşağıdaki cümlelerde eksik bırakılan sözcükleri yandaki şekilden bulup tamamlayalım.

..... parkta oturmaktan hoşlanır.

..... kalemli yeni aldım.

..... salataya doğramalısın.

Okulda öğrendin?

Şu kitabı liraya almıştın?

5. Aşağıdaki cümlelerde bulunan "bu-şu-o" sözcükleri eğer işaret sıfatı görevinde ise baştaki () işaretini içine (S), zamir görevinde ise (Z) koyalım.

() O kitapları ortadan kaldırınız.

() O köpeği çok sevmiş.

() Onun hiçbir ilgisi yok.

() O kitapları kim katlamış?

() Şunu pencerenin içine yerleştirin.

() Çayı şu bardağa doldurursanız daha iyi olur.

() O dağlardan getirilmiş bir bitkidir.

() Şunun sonucunu başka problemle karşılaştırması gerekiyor.

6. Aşağıdaki zamirleri çeşitlerine göre ilgili başlığın altına yazalım.

Kendi – çoğu – şunlar – birisi – ben – seni – kim – birazı – hangisi
hiçbiri – sizi – bunu – nereye – birkaçını – kaç - kimse

Kişî Zamiri	İşaret Zamiri	Belgisiz Zamir	Soru Zamiri

7. Aşağıdaki cümleleri dikkatle inceleyelim. Bu cümlelerde kullanılan "O" sözcüğünün çeşidini (işaret sıfatı - işaret zamiri - kişi zamiri) yandaki boşluğa yazalım.

- O, çok güzel ders çalışır. (.....)
- Onu elimden düşürdüm. (.....)
- O, çok yaramaz bir köpektir. (.....)
- Onlar milli oyun malzemeleridir. (.....)
- O kaplıcalara gitmek gerekir. (.....)
- O kitap, benimdir. (.....)

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "birkaç" kelimesi zamir olarak kullanılmıştır?

- A) Birkaç çocuk geç geldi.
- B) Şehrin dışında birkaç kulübe vardı.
- C) İlkbahar olmamasına rağmen birkaç ağaç yeşermiştir.
- D) Çocuklardan birkaçını yolda gördüm.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde belgisiz zamir vardır?

- A) Birçok insan tarlaya gitmişti.
- B) Sen beni hiç okulda görmedin mi?
- C) Ağaçlardan birkaçı yapraklarını döktü.
- D) Bu adam, arkadaşımın babasıdır.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir soru zamiri vardır?

- A) Hanginiz okuyacak? B) Hangi ev sizindir?
- C) Kaç ev aldınız? D) Olcay'ı hangi öğretmen okutuyor?

11. "Bu kazak size küçük gelir, isterseniz bir de şunu deneyin." cümlesinde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) İşaret sıfatı B) Kişi (şahıs) zamiri
- C) İşaret zamiri D) İlgi zamiri

12. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcükler zamir ise altlarına (Z), sıfat ise (S) yazalım.

Bu kitabı şu kitapçıdan aldım.

.....

Burada kaç gün kalacağımı bilmiyorum.

.....

Kaçta yola çıkacağımızı bilmiyorum.

.....

Şunları sula da biraz canlansınlar.

.....

Bu oda toplantı için dar değil mi?

.....

Bunlar en sevdiğim giysiler.

.....

Oğlu kaçıncı sınıfta okuyor?

.....

Dedem şu ağaçları budayacakmış.

.....

Yarınki toplantı burada olacakmış.

.....

Şu, en sevdiğim arkadaşımdır.

.....

13. " Birçok soru vardı; ancak birkaçını çözebildim." cümlesindeki altı çizili sözcüklerin türü nedir?

A) Belgisiz zamir - Sayı sıfatı

B) Belgisiz zamir- Belgisiz sıfat

C) Belgisiz sıfat - Belgisiz zamir

D) Belgisiz sıfat – Sayı sıfatı

14. "Kalem istemiştiniz, onu getirdim." cümlesindeki altı çizili sözcüğün çeşidi nedir?

A) Kişi zamiri

B) İşaret zamiri

C) Belgisiz zamir

D) İşaret sıfatı

15. "Bu" kelimesi aşağıdaki cümlelerin hangisinde zamir olarak kullanılmamıştır?

A) Bu, ilkokuldan arkadaşımıdır.

B) Onu götür, bu kalsın.

C) Biraz da bundan istiyorum.

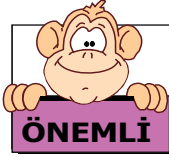
D) Bu sobanın borusu eskimiş.

FİİLLER (EYLEMLER)

Bir iş, bir oluş, bir hareket ya da bir durumu anlatan sözcüklere **fiil (eylem)** denir.

Gel, uyu, söyle, bak...

Fiiller; iş, oluş veya hareketi kişi ve zaman kavramlarına bağlayarak belirtir.

Gel - di - m
Fiil Zaman Kişi

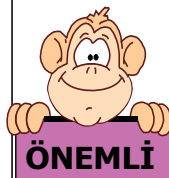
Koş - acak - lar
Fiil Zaman Kişi

Fiillerde Master

Eylemlerin zaman ve kişi eki almadan “-mek / -mak” eki ile yazılıp söylenen biçimlerine **master** denir.

Sula – mak
Koş – mak
Gel – mek...

Bir sözcüğün fiil olup olmadığını anlamak için sonuna master eklerini getirmek yeterlidir. Bu eklerin eklendiği sözcük, anlamlı bir okunuşa sahip oluyorsa o sözcüğün fiil olduğunu söyleyebiliriz.

Koş – mak → “Koş” fiildir.
Gez - mek → “Gez” fiildir.
Tahta - mak → “Tahta” fiil değildir.
Kalem - mek → “Kalem” fiil değildir.

ÇEKİMLİ FİİLLER

Fiillerin anlamıyla birlikte, zaman ve kişi gibi kavramları belirtmek üzere gerekli olan çekim ekleriyle biçimlendirilmesine **fiil çekimi**, bu şekilde biçimlenmiş fiile (zaman ve kişi eki almış fiile) ise **çekimli fiil** denir.

Gel – iyor – um

Fiil Zaman Kişi

Koş - akan - sınız

Fiil Zaman Kişi

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcüklerden fiil olanları boyayalım.

gör	kalemlik	uyu	gez	oku
sil	bak	masa	cam	bardak
su	yut	tut	kalın	kaş

2. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiillerin altlarını çizelim.

Her zaman okula erken gelmelisin.

Ayşe ile Ali sinemaya gittiler.

Bu işi mutlaka tamamlamalısın.

Öğle yemeğini hep birlikte yediler.

Kardeşim yere düştü.

FİİLLERDE ZAMAN VE KİŞİ

FİİLLERDE ZAMAN (KİP)

Fiillerin zaman ve isteğe bağlı olarak çeşitli eklerle girdikleri biçimlere **kip** denir. Kipler, zaman ve istek bildirme durumlarına göre ikiye ayrılırlar. Ancak bizler, bu ayırmadan yalnızca zaman bildirenleri inceleyeceğiz.

Zaman Bildiren Kipler (Haber Kipleri)

Bir fiilin yapılma zamanını gösteren eklerdir. Haber kipleri beşe ayrılır:

1. Di'li Geçmiş Zaman
2. Miş'li Geçmiş Zaman
3. Şimdiki Zaman
4. Gelecek Zaman
5. Geniş Zaman

1. Di'li Geçmiş Zaman

Fiillerin **(-dı, -di, -du, -dü)** eklerini almış şeklidir. İş, oluş veya hareketin geçmişte olup bittiğini ve bizim bundan kesin olarak emin olduğumuzu gösterir.

Ergin dün okula gel – di .

Di'li geçmiş zaman eki

Annem bana masal oku – du.

Di'li geçmiş zaman eki

Dedemin elindeki baston kırıl – dı.

Di'li geçmiş zaman eki

Di'li geçmiş zaman eki olan “-dı, -di” eki, Büyük Ünlü Uyumu'na ve sert sessizlerin benzeşmesi kuralına göre değişikliğe uğrayan bir ektir **(-tı, -ti, -tu, -tü)**.

ÖNEMLİ

Ör: bak(-dı) **baktı** koş(-du) **koştı**öp(-dü) **öptü...**

2. Miş'li Geçmiş Zaman

Fiillerin **(-miş, -mı, -mu, -mü)** eklerini almış şeklidir. İş, oluş veya hareketin geçmişte olup bittiğini; fakat bizim bundan emin olmadığımızı ya da görmediğimizi gösterir.

Onun en sevdiği arkadaşı yaralan – mı.

Miş'li geçmiş zaman

Babam eve erken gel – mı.

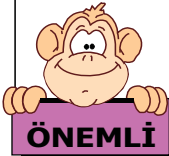
Miş'li geçmiş zaman

Dün akşam erken uyu – mu.

Miş'li geçmiş zaman

Miş'li geçmiş zaman ile di'li geçmiş zamanın ortak yanı her ikisinde de iş, oluş ve hareket geçmişte olmuştur. Farkları ise miş'li geçmiş zamanda olaydan emin değiliz; ama di'li geçmiş zamanda yapılan işten eminiz.

Miş'li geçmiş zaman eki olan "-miş" eki Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'na uygun olarak değişebilir. (-miş, -mı, -mu, -mü)

3. Şimdiki Zaman

Fiillere **-(i)yor** eki getirilerek yapılır. İş, oluş veya hareketin başladığını ve şu anda da devam ettiğini gösterir.

Ayşe denizde yüz – yor.

Şimdiki zaman

Teneffüste çocuklar bir o yana bir bu yana koş – yor.

Şimdiki zaman

Şimdiki zaman eki olan “-(i)yor”, fiillere eklenirken –yor kısmı değişime uğramaz.

4. Gelecek Zaman

Fiillerin sonuna (**-ecek / -acak**) ekleri getirilerek yapılır. İş, oluş veya hareketin henüz başlamadığını, gelecekte başlayacağını gösterir.

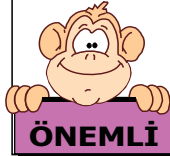
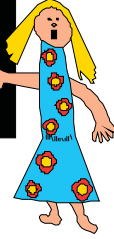
Yazın, ailece tatile çık – acak – lar.

Gelecek zaman

Bizim eve misafir gel – ecek.

Gelecek zaman

$$2 \times 3 =$$

Gelecek zaman eki olan “-ecek, -acak” ekleri, ünsüzlerin yumuşaması kuralına göre “-eceğ, -acağ” olabilir.

Ör: bak-acak (ğ)-ız gel-ecek (ğ)-im

5. Geniş Zaman

Fiillerin sonuna **–r, -(e) r, -(ı) r** eki getirilerek yapılır. İş, oluş veya hareketin her zaman yapıldığını veya yapılabileceğini gösterir.

Her sabah yüzümü yık – ar – ım.

Geniş zaman

Her akşam köpeğiyle gez – er.

Geniş zaman

Yatmadan önce yarım saat kitap oku – r.

Geniş zaman

FİİLLERDE KİŞİ

Fiilin bildirdiği işi, hareketi yapan ya da fiili oluşturan, fiilden etkilenen varlığa **eylemin kişisi** denir. Eylemlerin sonuna gelen eklerden, eylemin kişisini anlayabiliriz. Eylemin sonuna gelen eklerle de **kışi ekleri** denir.

KİŞİ	KAÇINCI KİŞİ	KİŞİ EKİ	ÖRNEK SÖZCÜKLER
Ben	1. Tekil Kişİ	-(İ) m	geldim, yapacağım, sayarım, izlemişim...
Sen	2. Tekil Kişİ	-(İ) n	geldin, yapacaksın, sayarsın, izlemişsin...
O	3. Tekil Kişİ	-	geldi, yapacak, sayar, izlemiş...
Biz	1. Çoğul Kişİ	-k / (İ)z	geldik, yapacağız, sayarız, izlemişiz...
Siz	2. Çoğul Kişİ	-(İ)niz	geldiniz, yapacaksınız, sayarsınız, izlemişsiniz...
Onlar	3. Çoğul Kişİ	-ler/ -lar	geldiler, yapacaklar, sayarlar, izlemişler...

*NOT: III. tekil kişİye ait herhangi bir kişİ eki yoktur.

“Koş” fiilinin tüm zamanlarda kişilere göre çekimlenmiş hali aşağıda verilmiştir:

Di’li Geçmiş Zaman	Miş’li Geçmiş Zaman	Şimdiki Zaman	Gelecek Zaman	Geniş Zaman
Koştum	Koşmuşum	Koşuyorum	Koşacağım	Koşarım
Koştun	Koşmuşsun	Koşuyorsun	Koşacaksın	Koşarsın
Koştı	Koşmuş	Koşuyor	Koşacak	Koşar
Koştuk	Koşmuşuz	Koşuyoruz	Koşacağız	Koşarız
Koştunuz	Koşmuşsunuz	Koşuyorsunuz	Koşacaksınız	Koşarsınız
Koştular	Koşmuşlar	Koşuyorlar	Koşacaklar	Koşarlar

“Uyu” fiilinin tüm zamanlarda kişilere göre çekimlenmiş hali aşağıda verilmiştir:

Di’li Geçmiş Zaman	Miş’li Geçmiş Zaman	Şimdiki Zaman	Gelecek Zaman	Geniş Zaman
Uyudum	Uyumuşum	Uyuyorum	Uyuyacağım	Uyurum
Uyudun	Uyumuşsun	Uyuyorsun	Uyuyacaksın	Uyursun
Uyudu	Uyumuş	Uyuyor	Uyuyacak	Uyur
Uyuduk	Uyumuşuz	Uyuyoruz	Uyuyacağız	Uyuruz
Uyudunuz	Uyumuşsunuz	Uyuyorsunuz	Uyuyacaksınız	Uyursunuz
Uyudular	Uyumuşlar	Uyuyorlar	Uyuyacaklar	Uyurlar

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki fiillerin kişilerini yazalım.

Geldim:.....

Koşuyoruz:.....

Sevdiniz:.....

Geleceksin:.....

Otururlar:.....

Bakacaksınız:.....

Attık:.....

Geziyoruz:.....

Okuduk:.....

Koştı:.....

2. Aşağıdaki fiillerden 2. tekil kişi ile çekimlenmiş olanların altlarını çizelim.

Kaçırdık

Sevdim

Gördüm

Kaçıyorsun

Tutacaksın

Okuruz

Kalırsınız

Bakarsın

3. Aşağıdaki fiillerden kişisi farklı olanın altını çizelim.

A) Baktım

Seveceğim

Görürsün

Gelirim

B) Tutacaksınız

Atarsın

Bakıyorsunuz

Okuyacaksınız

C) Geldik

Görüyoruz

Koştular

Yürüyeceğiz

D) Severler

Görecekler

Bakmışlar

Yattı

4. Aşağıdaki fiilleri di'li geçmiş zamanda kişilere göre çekimleyelim.

Gel:→.....

Bak:→.....

5. Aşağıdaki fiilleri, miş'li geçmiş zamanda kişilere göre çekimleyelim.

Gel: →

Gör: →

6. Aşağıdaki fiillerden di'li geçmiş zaman 2. tekil kişi ile çekimlenmiş olanların altlarını çizelim.

Bakıyorsun

Koşmuşuz

Geldin

Görürsün

Baktın

Koştun

Gördünüz

Bakmışsın

7. Aşağıdaki fiilleri şimdiki zamanda kişilerine göre çekimleyelim.

Zıpla: →

Oku: →

8. Aşağıdaki fiillerin zaman ve kişilerini verilen örnekteki gibi yazalım.

Koşmuşsun: -Miş'li geçmiş zaman – 2. tekil kişi

Görüyorsunuz:

Baktım:

Seviyorlar:

Oturmuş:

Gezdin:

Yatacaklar:

Atlarsınız:

9. Aşağıdaki fiilleri gelecek zamanda kişilere göre çekimleyelim.

Al: →

Ağla: →

10. Aşağıdaki fiillerden gelecek zaman 2. çoğul kişi ile çekimlenenleri boyayalım.

Geziyorsunuz	Bakacaksın	Göreceksiniz	Tutuyoruz
Kızacaksınız	Okuyacaksın	Gördünüz	Atacaksınız

11. Aşağıdaki fiilleri geniş zamanda kişilerine göre çekimleyelim.

Gel: →

Söyle: →

12. "Sahnedeki sanatçılar, güzel bir şarkı söylediler." cümlesinde fiilin kip ve kişisi hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- A) Geniş zaman – II. Çoğul Kişi
- B) Di'li Geçmiş zaman – III. Çoğul Kişi
- C) Gelecek zaman – III. Çoğul Kişi
- D) Şimdiki zaman – III. Tekil Kişi

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiilin kişisi farklıdır?

- A) Yarın pikniğe gidecek miyiz?
- B) Hep birlikte dün size geldik.
- C) Niye dün gelmedin?
- D) Her gün okula gideriz.

- 14. "Koşacağız – Gelir – Gitti" fiillerin zamanlarının doğru sıralanışı aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Gelecek zaman – şimdiki zaman – di'li geçmiş zaman
B) Gelecek zaman – geniş zaman – miş'li geçmiş zaman
C) Şimdiki zaman – geniş zaman – di'li geçmiş zaman
D) Gelecek zaman – geniş zaman – di'li geçmiş zaman
- 15. Aşağıdakilerden hangisi fiilin kişisi diğerlerinden farklıdır?**
- A) Geliriz B) Geldik C) Geleceğiz D) Geldim
- 16. "Okuyorum - uyurlar" fiillerinin zamanlarını sırasıyla gösteren seçenek aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Şimdiki zaman - geniş zaman
B) Gelecek zaman - di'li geçmiş zaman
C) Di'li geçmiş zaman - gelecek zaman
D) Geniş zaman - şimdiki zaman
- 17. Aşağıdaki fiillerden hangisi şimdiki zamanın üçüncü çoğul kişisidir?**
- A) Çağırıyorsunuz B) Düşünüyorlar C) Görmüşsün D) Kalkacak
- 18. "Kazanmak" fiilini geniş zaman ikinci tekil şahsa göre çekimlenişi aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Kazanırsın B) Kazandın C) Kazanıyorsun D) Kazanacaksın
- 19. Aşağıdaki fiillerden hangisi geniş zamandır?**
- A) Kazdılar B) Yürüyeceksiniz C) Bakmıyor D) Çıkarız
- 20. Aşağıdaki cümlelerin fiillerinden hangisinin kişisi farklıdır?**
- A) Okula yeni geldik. B) Dallarını kesmek istiyoruz.
C) Sokakta top oynayacağız. D) Tahtaya yazı yazdı.
- 21. Aşağıdaki fiillerden hangisi 3. tekil kişiye göre çekimlenmiştir?**
- A) Gülüyorum B) Atlayacak C) Unutmuşuz D) Bakarlar

22. "Çizeriz , ağlayacak , eğleniyorsunuz , korkarlar , kaçmışsın , konuşurum"
fiillerinden kaç tanesi geniş zamanlıdır?

- A) 4 B) 3 C) 2 D) 1

23. **İşin önceden yapıldığını, söyleyişin ve anlatışın sonra yapıldığını örnekleyen fiil aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Yapıyorlar B) Yapacak C) Yaptık D) Yapıyorum

24. **Aşağıdaki fiillerden kaç tanesi gelecek zamanla çekilmiştir?**

görüyoruz, anlayacak, okuyor, gülmüşler, yazacaklar, koşacağım

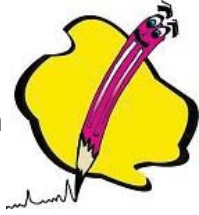
- A) 4 B) 3 C) 2 D) 1

25. **II. tekil şahısla çekilmiş olan fiil hangisidir?**

- A) Görmüşsün B) Bakıyorsunuz C) Okuyoruz D) Açtı

26. "Kurtuldu" **çekimli fiilinin zamanı hangisidir?**

- A) Şimdiki zaman B) Di'li geçmiş zaman
C) Geniş zaman D) Miş'li geçmiş zaman

27. "Çalışacak" **çekimli fiilinin zaman ve şahsı hangisidir?**

- A) Gelecek zaman - 3. tekil şahıs B) Şimdiki zaman - 2. tekil şahıs
C) Geniş zaman - 3. tekil şahıs D) Di'li geçmiş zaman - 2. tekil şahıs

28. "Koş" **fiilinin geniş zaman 3 çoğul kişiye göre çekimlenmiş şekli aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Koşar B) Koşarız C) Koşarlar D) Koştular

29. **Aşağıdakilerden hangisi, farklı bir zamanda çekimlenmiştir?**

- A) Bırakırız B) Söylerim C) Yazacağım D) Tararsınız

30. **Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde "git" fiili, zaman ve kişi eki almamıştır?**

- A) Gitmek B) Gider C) Giderler D) Gidiyoruz

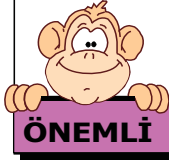
FİİLLERLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLER

*Fillerde Olumsuzluk

Bu bölüme kadar işlemiş olduğumuz fiillerin tümü, olumlu bir anlama sahip sözcüklerden oluşmuştur. Ancak bu fiillerin bir de olumsuz anlamları vardır. Bu şekilde kurulmuş olan fiillere anlam bakımından **olumsuz fiiller** denir.

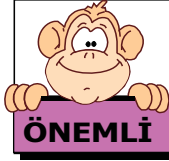
Fiillerin anlamlarında olumsuzluk yaratabilmek için **"-me / -ma"** eklerine ihtiyaç duyarız. Olumsuz fiiller şöyle oluşur:

FİİL + -me/-ma + KİP (ZAMAN EKİ) + KİŞİ EKİ

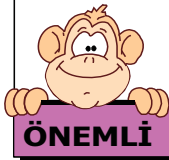
1. tekil şahıslarda geniş zamanlı fiillere olumsuz anlam katılırken geniş zaman eki düşer ve yalnızca "-me/-ma" eki ile 1. tekil şahıs eki olan "-m" kalır.

Ör: Bak-ma-m Koş-ma-m...

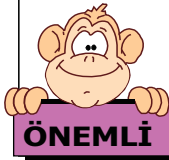
Geniş zamanlı fiillerde olumsuzluk eki olan "-me, -ma" eki, ikinci ve üçüncü kişilerde "-mez, -maz" şeklinde kullanılır.

Ör: koş-maz-sın koş-maz-lar koş-maz ...

Olumsuzluk eki olan "-me, -ma" eki, değişik görevlerde kullanılıp olumsuzluk anlamı taşımayabilir. Bu nedenle, "-me, -ma" ekini almış sözcüğün cümle içindeki anlamına bakıp onun olumsuzluk eki olup olmadığına karar vermeliyiz.

Ör: Orası ıslak, sakın oturma! Oturma odasını boyadık.

Olumsuzluk anlamı veren "-me, -ma" ekinden sonra şimdiki zaman eki olan "-yor" gelirse "-me, -ma"nın sonundaki "e, a" harfleri "ı, i, u, ü"ye dönüşür.

Ör: gel-me-yor (gelmiyor) koş-ma-yor (koşmuyor)...

**Fiillerde Soru

Fiillere soru anlamı, **"mı/mi/mu/mü"** sözcüğü ile katılır. Aynı zamanda birer **"soru eki"** olarak da bilinen bu sözcükler, her zaman için yanındaki sözcükten ayrı yazılır. Ancak soru ekinden sonra gelen ekler soru eki ile birlikte yazılır.

Geliyor mu? (Şimdiki zaman 3. Tekil kişi soru)

Gidecek miyiz? (Gelecek zaman 1. Çoğul kişi soru)

Gider misin? (Geniş zaman 2. Tekil kişi soru)

BÖLÜM V

YAPI BİLGİSİ

KÖK NEDİR VE NASIL BULUNUR?

Kök nedir?

Kelimelerin, kendi anlamlarıyla ilgili en küçük parçalarına **kök** denir. Kök olan bir sözcük, anlamlı daha küçük parçalara bölünemez.

Kelebek, çiçek, ev, gel, çalış, güzel, kırmızı, ben...

Kök Nasıl Bulunur?

Kökü bulunacak olan sözcüğün ilk harfinden itibaren sözcük sona doğru harf harf ayrılır. Bu ayırma işlemi, anlamlı bir sözcük bulana dek devam ettirilmelidir. Anlamlı bir sözcük bulunduğunda ise esas sözcükle anlamsal bir yakınlığı var mı, diye bakılır. Eğer anlamsal bir yakınlık varsa bu sözcük, esas sözcüğün kökü olur ve işlem biter. Eğer anlamsal bir yakınlık yoksa, harf harf ayırma işlemi devam eder. Anlamsal ilişki bulunduğunda ise o sözcük esas sözcüğün kökü olarak kabul edilir.

Şimdi basamak basamak bu bilgiyi örnekleyelim:

Kökü aranacak olan sözcük "**KELEBEKLER**" olsun.

1. Basamak:

ke-lebekler ("ke" anlamlı bir sözcük değil; öyleyse ayırmaya devam etmeliyiz.)

2. Basamak:

kel-ebekler ("kel" anlamlı bir sözcüktür; ama "kelebekler" sözcüğü ile anlamsal bir ilişkisi yoktur. Öyleyse ayırmaya devam etmeliyiz.)

3. Basamak:

kele-bekler ("kele" anlamlı bir sözcük değil; öyleyse ayırmaya devam etmeliyiz.)

4. Basamak:

keleb-ekler ("keleb" anlamlı bir sözcük değil; öyleyse ayırmaya devam etmeliyiz.)

5. Basamak:

kelebe-kler ("kelebe" anlamlı bir sözcük değil; öyleyse ayırmaya devam etmeliyiz.)

6. Basamak:

kelebek-ler ("kelebek" anlamlı bir sözcüktür ve "kelebekler" sözcüğü ile ilişkilidir. Öyleyse "kelebekler" sözcüğünün kökü "kelebek"tir.)

KÖK ÇEŞİTLERİ

Türkçemizde 2 çeşit kök vardır:

1. İsim Kök: İsim ve isim soylu (sonuna -mek/-mak eki getiremediğimiz) köklere **isim kök** denir.

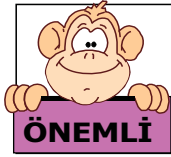
Gün, ders, araba, göz...

2. Fiil Kök: Fiillerden oluşan (sonuna -mek/-mak eki getirebileceğimiz) köklere **fiil kök** denir.

Gel(-mek), çalış(-mak), koş(-mak)...

Bazı sesteş (yazılışları aynı anlamları farklı) sözcükler, hem fiil hem de isim kök olabilir. Bu gibi durumlarda sözcüğün cümle içerisindeki anlamına bakmak gerekir.

Her yaz denize girmek için Girne'ye gideriz.

YAZ: İsim kök (mevsim anlamında kullanıldığı için)

Haydi, otur da amcalarına mektup yaz.

YAZ: Fiil kök (yazı yazma işi olduğu için)

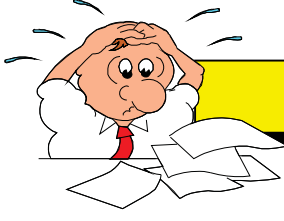

Daldan dala atlayan maymunlar, çocukların eğlencesi olmuştu.

DAL: İsim kök (ağaç dalı anlamında kullanıldığı için)

Havuzda dalmak için harekete geçti.

DAL: Fiil kök (suya dalmak işi olduğu için)

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcüklerin köklerini bulup yanlarına yazalım.

Tuzaklar:	Gölgeliklerin:
Kızgınlıkla:	Kitapçılar:
Terbiyesiz:	Balıkçının:
Uçaklar:	Gözlükçülerden:
Kuşlar:	Kalemler:
Kayak:	Masanın:

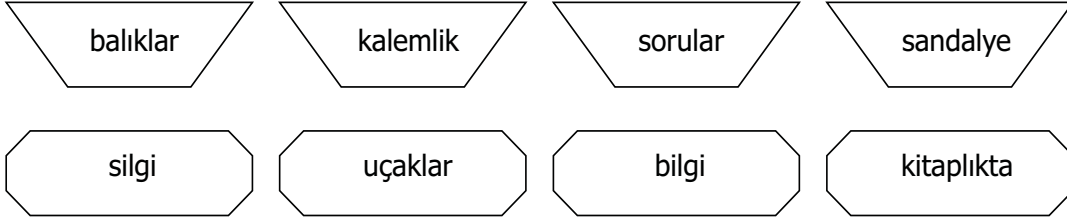
2. Aşağıdaki sözcüklerin kök çeşitlerini yanlarına yazalım.

Kalemler:	Silgiler:
Duraktan:	Balıkçılık:
Sorular:	Okullar:
Tahtanın:	Koşuyorsun:

3. Aşağıda verilen sestek sözcükleri hem isim kök hem de fiil kök olarak ayrı ayrı cümlelerde kullanalım.

Kır	
Uç	
Bin	
Yol	

4. Aşağıda yan yana sıralanmış olan sözcüklerden farklı bir köke sahip olan sözcüğü boyayalım.

5. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi farklı bir kökten türemiştir?

A) Kalemlik B) Ağaçlar C) Yazılar D) Kurdeleler

6. Aşağıdaki sözcüklerden hangisinin kökü isim köktür?

A) Okul B) Soru C) Kazıcı D) Bilet

7. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi hem isim hem de fiil kök olabilir?

A) Bel B) Gül C) Kuş D) Balık

8. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisinin kökü farklıdır?

A) Kızgın bir şekilde söyleniyordu. B) Dedem bizi pastaneye götürdü.
C) Soruları kim bitirmedi? D) Dün akşam yağmur yağdı.

9. "Tostun üstüne yağ sürdüm." cümlesinde hem isim hem de fiil kök olabilecek sözcük aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tostun B) Üstüne C) Yağ D) Sürdüm

Kuyruk – Okul – Silgi – Kalemlik – Soru – Bilet – Tahta

10. Yukarıdaki sözcüklerden kaç tanesinin kökü fiil köktür?

A) 3 B) 4 C) 5 D) 6

TÜRKÇEDEKİ EKLER

Tek başlarına anlamları olmayan ve cümle içinde sözcük olarak kullanılmayan; ancak sözcüğün sonuna gelerek anlam ve görev belirleyen ses parçacıklarına **ek** denir. Ekler, bazen bir hece şeklinde, bazen de yalnızca sessiz bir harf yığını biçiminde olabilirler.

Türkçemizde iki çeşit ek vardır:

A- ÇEKİM EKLERİ

Sözcüğün anlamını ve çeşidini değiştirmeyen; ancak cümledeki görevini belirlemeye yarayan eklerdir. Türkçemizde on bir tane çekim eki çeşidi vardır. Ancak biz, programımız gereği bunlardan yalnızca dokuz tanesini inceleyeceğiz:

1. Çoğul ekleri (-ler, -lar)

Odunlar, çocuklar, kelebekler...

2. İyelik ekleri (-m, -n, -i, -miz, -niz, -leri)

Evimiz, evleri, eviniz...

3. Durum ekleri (-i, -e, -de, -den)

Masayı, masaya- masada, masadan...

4. Soru ekleri (mı, mi, mu, mü)

Geldi mi? Yaptı mı? Sordu mu?

5. Zaman ekleri (-di, -miş, -yor, -ecek, -r)

Oturuyor, gelecek, koşmuş, oynar...

6. Olumsuzluk ekleri (-me, -ma)

Gelmiyor, yürümemiş, koşmadı...

7. Tamlama ekleri (-ın, -in, -un, -ün, -ı, -i, -u, -ü)

Şehrin yolu, okulun kapısı...

8. İlgî eki (-ki)

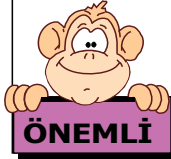

Benimki, onunki, masanınki...

9. Kişî ekleri (-m, -n, -k, -niz, -ler)

Gideceğim, oynadılar, geldik, geldin...

Çekim eklerini ele alırken bu ekleri unutmamak için aşağıdaki kısaltma formülünü öğrenmemizde yarar var:

"ÇİDSZOTİK"

(Çoğul, İyelik, Durum (Hal), Soru, Zaman, Olumsuzluk, Tamlama, İlgî, Kişî Ekleri)

B- YAPIM EKLERİ

Sözcüğün bazen türünü, her zaman için de anlamını değiştiren eklerdir. Bu ekler, yeni kelimeler türetmeye yarar.

İsimden isim yapan yapım ekleri

Çiçek	-ci:	Çiçekçi
Vatan	-daş:	Vatandaş
Odun	-lık:	Odunluk
Ben	-cil:	Bencil

İsimden fiil yapan yapım ekleri

Baş	-la:	Başlamak
Su	-la:	Sulamak
Yaş	-e(-a):	Yaşamak
Sarı	-ar:	Sararmak
Su	-sa:	Susamak

Fiilden isim yapan yapım ekleri

Sev	-gi:	Sevgi
Solu	-k:	Soluk
Oku	-l:	Okul
Oku	-ma:	Okuma (Kitabı).....Olumsuzluk DEĞİL
Böl	-en:	Bölen
Aç	-ık:	Açık
Uç	-ak:	Uçak
Kız	-gın:	Kızgın
Yaz	-ı:	Yazı

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki sözcüklerden sadece yapım eki alanların altlarını çizelim.

Kitapçılar	Gezi	Kalemlik	Salgın
Sepetler	Camcılar	Gözlükler	Balıkçının
Arkadaşlık	Sorular	Yazıcılık	Bahçeli

2. Aşağıdaki sözcükleri kök ve eklerine ayırarak eklerinin çeşitlerini yazalım.

Yazıcılıktan: Yaz(kök) - ı (yapım eki) -cı (yapım eki) -lık (yapım eki) -tan (çekim eki)

Yarasaların: :.....

Bakıyorum: :.....

Güzellikler: :.....

Sevgiler: :.....

3. **Aşağıdaki sözcüklerden hangisi, sadece çekim eki almıştır?**
A) Yolumuzda B) Yolcular C) Yolculukta D) Yolluk
4. **Hangi sözcük, iki yapım eki birden almıştır?**
A) Görevimiz B) Tehlikeli C) Dünyaca D) Yurttaşlık
5. **Hangi sözcük yapım eki almamıştır?**
A) Balık B) Birinci C) Şampiyonluk D) İzinsiz
6. **Aşağıdaki sözcüklerden hangisinde çekim eki vardır?**
A) Babaları B) Ormanlık C) Oduncu D) Büyüklük
7. **Hangi seçenekteki sözcük, çekim eki almıştır?**
A) Korku B) Dikim C) Evim D) Bakımlı
8. **"Gözlükçülerde" sözcüğünün kök ve eklerinin doğru ayrılışı aşağıdakilerden hangisinde gösterilmiştir?**
A) Kök + Yapım eki + Çekim eki + Çekim eki
B) Kök + Yapım eki + Çekim eki
C) Kök + Yapım eki + Yapım eki + Çekim eki + Çekim eki
D) Kök + Yapım eki + Yapım eki + Çekim eki
9. **"Öğrencilerden" kelimesinin kök ve eklerinin doğru sıralanışı hangi seçenekte verilmiştir?**
A) Kök-çekim eki – yapım eki – ismin hal eki
B) Kök – ismin hal eki – çekim eki – yapım eki
C) Kök – yapım eki – çekim eki – ismin hal eki
D) Kök – yapım eki – yapım eki – ismin hal eki
10. **İki kez yapım eki alan sözcük aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Okullar B) Sevgisiz C) Çocukluk D) Gidiyordu
11. **Sözcüklerin hangisinde çekim eki bulunur?**
A) Ağacımız B) Ağaçlık C) Ağaç D) Ağaçlı

12. Aşağıdaki sözcüklerin hangisinde hem yapım hem de çekim eki vardır?
A) Devrimci B) Yapıcılar C) İhtiyarlık D) Balıkçı
13. "-li, -lı" yapım eki aşağıdaki sözcüklerin kaç tanesine eklenirse yeni sözcük türetilir?
"Lise-Ses-Bak-Güneş-Kuzey-Nokta"
A) 2 B) 3 C) 4 D) 5
14. "Çekingen" sözcüğündeki yapım eki aşağıdakilerden hangisinin sonuna getirilmez?
A) Alın B) Sürün C) Kay D) Git
15. Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili sözcüklerden hangisinde hem yapım eki hem de çekim eki vardır?
A) Bankaya bir dilekçe yazmıştım.
B) Hasta olunca hemen doktora gitmeliyiz.
C) Pastacıdan bir kilo baklava aldım.
D) Erken kalkmak için erken yatmalısın.
16. Hangi kelimede birden çok yapım eki vardır?
A) Buzlu B) Öğrenciliğimi C) Birlik D) Topraksız
17. Aşağıdaki kelimelerden hangisi sırasıyla iki yapım eki, bir de çekim eki almıştır?
A) Tatlıcılar B) Gözlüklerden C) Kilercilerin D) Kitaplıklara
18. Aşağıdakilerden hangisi hem yapım hem de çekim eki almıştır?
A) Yaralıyı B) Kalemlik C) Saygılı D) Çocukluk
19. "Balıkçıda" kelimesinin yapısıyla ilgili olarak aşağıdaki sıralamalardan hangisi doğrudur?
A) Kök – çekim eki – hâl eki B) Kök – yapım eki – hâl eki
C) Kök – yapım eki – çoğul eki D) Kök – yapım eki – yapım eki

20. "-ım, -im" eki aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde yapım eki olarak kullanılmamıştır?

- A) Bakım yapmak için arabayı servise götürdüm.
- B) Sana olan sevgim hiç bitmeyecek.
- C) Verim almak için çok çalışmalıyız.
- D) Yazım yanlışlarına dikkat etmelisin.

21. Aşağıdaki sözcüklerden hem yapım hem de çekim eki alanların altını çizelim.

Kapıcılar	dostluk	işçimiz	denizler
İnatçı	Kalemlik	ağaçlar	gözlükten
Sporcular	gerici	yazlık	konuda

YAPILARINA GÖRE SÖZCÜKLER

Dilimiz, sondan eklemeli bir dil olduğu için eklerle şekillenen bir özelliğe sahiptir. Bu bakımdan, dil yapımızın da kökler ve ekler üzerine kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz. Sözcüklerimizin yapısal özelliklerini incelediğimizde ise onları üç farklı grupta toplayabileceğimizi görürüz:

1. BASİT SÖZCÜKLER

Yapım eki almamış veya birleşmemiş sözcükler basit sözcüklerdir. Yani kök halinde olan ya da yalnızca kök ve çekim eklerinden oluşan sözcüklerdir.

Dilimizde basit sözcükler, çoğunlukla bir veya iki hecelidirler. Zaman zaman üç heceli olanları da görülür.

Saç, gel, ayı, tepenin, ağaç, okudu, araba, masayı, pencere, kelekler, geldim...

2. TÜREMİŞ SÖZCÜKLER

Sözcüğün köküne yapım eki getirilerek oluşturulan sözcüklerdir. Türemiş sözcük, kökteki anlamı yansıtır. Yani, kök ile türemiş sözcük arasında anlam bakımından bağlantı vardır. Bu şekilde kurulmuş olan sözcükler yanlarına çekim eki de alabilirler.

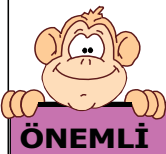
Gözlük, gözlükçü, gözlükçülük, gözlükçüler, gözlüklerin, gözlüğü, uçaklar, silginin, oduncu, okulda, kareli, temizlikçi...

3. Bİ(R)LEŞİK SÖZCÜKLER

Ses düşmesi, ses türemesi, anlam kayması ya da sözcük türündeki değişiklik nedeniyle kalıplaşmış iki veya daha çok kelimeden oluşan sözcüklerdir. Bileşik sözcükler her zaman için bitişik yazılmak zorunda DEĞİLDİR.

Akciğer, açığöz, kadınbudu, rica etmek, dedikodu, cumartesi, hanımeli, imambayıldı, nişan almak, Nişantaşı, Gönendere, Yeşilköy, Erol, Atatürk, seyret, hisset, kaybet, kaybol vb.

Bir soruda belli bir sözcüğün üzerinde durulup o sözcikle ilgili soru şekli "yapısına göre" "yapısı bakımından" "yapıca" "yapısal bakımdan" gibi yapı kavramlarını sorguluyorsa o sözcüğün **BASİT – TÜREMİŞ – BİLEŞİK** olma durumu sorgulanıyor demektir.

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi, yapıcı öteki sözcüklerden farklıdır?

- A) Evimiz şu tepenin arkasındadır.
B) Adam ansızın ağlamaya başladı.
C) Çocuğu evin gölgesine oturttu.
D) O çocuk hiç okula gitmemişti.

YANIT:

Tepe – n – in BASİT

Adam..... BASİT

Gölge – s – i – n – e BASİT

Oku – l – a TÜREMİŞ

Doğru Yanıt: "D"

Bazı sözcükler sestelik özelliği gösterdiğinden tek başlarına kullanıldıklarında yapı bakımından birkaç gruba girebilirler. Bu nedenle sözcüğün cümle içindeki anlamı önemlidir.

"YAZI" sözcüğünü ele alalım:

"Bu yazı güzel yazılmamış."

Yaz-ı: -ı Yapım Eki (**TÜREMİŞ YAPILI**)

"Bu yazı anneannemde geçireceğim."

Yaz-ı: Yaz mevsimi-n-i (-i hal eki) (Çekim Eki) (**BASİT YAPILI**)

"KAZI" sözcüğünü ele alalım:

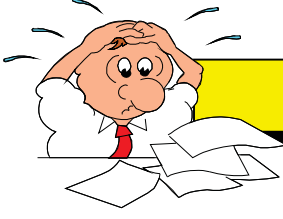
"Kazı çalışmaları yeni başlamıştı."

Kaz-ı: -ı Yapım Eki (**TÜREMİŞ YAPILI**)

"Bu kazı çiftlikte beslemek gerekiyor."

Kaz-ı: Kaz hayvanı-n-ı (-i hal eki) (Çekim Eki) (**BASİT YAPILI**)

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin yapısını altlarına yazalım.

Kardeşimle bahçeden çiçek topladık.

Elindeki yazıyı annesine uzattı.

Öğretmenler, yükselen yeni nesil sizin eseriniz olacaktır.

Elindeki kitabı okulda unutmuş.

Sihirbaz, tavşanı birdenbire kaybetti.

2. Aşağıdaki sözcüklerden türemiş olanların altını çizelim.

Kızgın	Dereler	Soydaş	Soru
Okul	Balıkların	Tarak	Siyah
Defterler	Silgi	Uçaklar	Kayak
Masamız	Tuzak	Arkadaş	Kırık

3. "Yapı – Kızgın – Balık – Taşkinköy" sözcüklerinin sırasıyla yapılarını yazalım.

YAPI

KIZGIN

BALIK

TAŞKINKÖY

4. Dört tane birleşik sözcük yazalım.

5. Dört tane türemiş sözcük yazalım.

--	--	--	--

6. Dört tane basit sözcük yazalım.

--	--	--	--

7. "Muhtarlık" sözcüğü yapısı bakımından nasıl bir sözcüktür?

- A) Basit B) Yalın C) Bileşik D) Türemiş

8. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi türemiş yapılı bir sözcüktür?

- A) Pencere B) Tarla C) Silgi D) Irmak

9. "Yaralı – kasaba – gölge – Anadolu" sözcüklerinin yapılarını doğru olarak belirten seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Basit – basit – basit – türemiş
B) Türemiş – basit – türemiş – bileşik
C) Türemiş – basit – basit – bileşik
D) Basit- türemiş – türemiş – bileşik

10. Hangisi bileşik yapılı kelime değildir?

- A) Biraz B) Kaptıkaçtı C) Cengizköy D) Kapkara

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "-li" yapım eki almış sözcük bulunmaktadır?

- A) Kadın balkondan halı silkelemeye kalkmış.
B) Çocuk yaylı yatağın üstünde neşeyle zıplıyor.
C) Denizin kıyısındaki yalı yıktırılacaktı.
D) Bu olayın aslı bir gün ortaya çıkacak.

- 12. "Balığımız – uçağımız – yatağımız" sözcüklerinin yapısı sırasıyla aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Türemiş – türemiş – türemiş B) Basit – türemiş – basit
C) Basit – türemiş – türemiş D) Türemiş – türemiş – basit
- 13. Hangi sözcük yapı bakımından farklıdır?**
- A) Delik B) Kesik C) Beşik D) Eğik
- 14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bileşik bir kelime vardır?**
- A) Büyüklerimize karşı her zaman nazik konuşmalıyız.
B) Toplumdaki başıbozuk kişiler çevrelerini rahatsız ederler.
C) Okul, bizim ikinci yuvamızdır.
D) Karnesini henüz almamış.
- 15. Aşağıdaki cümlelerden hangisi tümüyle basit kelimelerden oluşmuştur?**
- A) Her akşam kitap okurum. B) Annem elbiselik kumaş almış.
C) Nöbetçi öğrenci sizi arıyor. D) Uçak en hızlı araçtır.
- 16. Aşağıdaki kelime gruplarından her ikisi de türemiş olanı hangisidir?**
- A) Vergi – dağ B) Meslektaş – camcı
C) Halk – şaka D) Duygusuz – kağıtlar
- 17. "Şekerci – işçi – güllerden – kitaptan – kelebek – tuzluk" sözcüklerden kaç tanesi türemiş kelimedir?**
- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4
- 18. "Okul kapısının önünde bekledik." cümlesindeki altı çizili sözcüğün yapısı bakımından benzeri, aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisinde vardır?**
- A) Yaz mevsiminde havalar çok sıcak olur.
B) Ağacın dalları arasında yuva bulduk.
C) Annem, bahçede kazları besliyor.
D) Kızgın taraftarlar maçta olay çıkardı.

19. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi basit yapıli bir sözcüktür?

- A) Yıkım işi hızlanmış. B) Kuşlar havada uçuşuyor.
C) Yazı yazmak için çok çalıştı. D) Çizgileri doğru çizmek önemlidir.

20. "Sevimli kedim bugün çok yaramazlık yapıyor." cümlesinde kaç tane türemiş sözcük vardır?

- A) 2 B) 3 C) 4 D) 5

21. "Tuzak – Kiralık – Terlik – Günaydın" sözcüklerinin yapısı sıra ile aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Basit – türemiş – basit – birleşik
B) Türemiş – türemiş – basit – birleşik
C) Basit – basit – basit – birleşik
D) Basit – türemiş – basit – basit

22. Aşağıdaki kelime çiftlerinden hangisi yapısı bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Yaz – yazlık B) Bal – balık
C) Kitap – kitaplık D) Söz – sözlük

23. "Gezi zevkli geçebilir." cümlesindeki sözcüklerin yapısı sırasıyla aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türemiş – türemiş – basit B) Basit – türemiş – bileşik
C) Bileşik – basit – basit D) Türemiş – türemiş – bileşik

24. Aşağıdaki kelimelerden yapısı bakımından farklı olanı işaretleyiniz?

- A) Acı B) Davacı C) Kapıcı D) Yalancı

25. "Bugün grev yüzünden eve hapsoldük." cümlesinde bileşik yapıli kaç sözcük yer almaktadır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

BÖLÜM VI

CÜMLENİN ÖĞELERİ

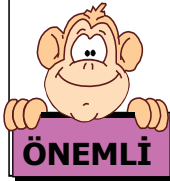
CÜMLENİN ÖĞELERİ

Cümle, sözcük veya sözcüklerden oluşan bir bütündür. Her sözcüğün cümle içinde bir görevi vardır. Sözcüklerin cümledeki görev adlarına ise **öge** denir. Bu nedenle bu konuyla ilgili sorularda hem "**cümlelerin öğeleri**" hem de "**sözcüklerin cümledeki görevleri**" ifadesi kullanılabilir. Bizler, programımız çerçevesinde cümle içinde görev alabilecek üç tür ögeyi inceleyeceğiz. Bunlar:

1. Yüklem

2. Özne

3. Tümleç

Yüklem ile özne, cümlelerin en temel öğeleridir. Tümleçler ise cümlelerin yardımcı öğeleridir. Yani, her cümlede mutlaka yüklem ve özne bulunması gerekir, diyebiliriz. Bunlar arasında ise en önemli öge ise yüklemdir.

1- YÜKLEM

Yüklem, cümlelerin temelidir. Öznenin yaptığı iş, oluş veya hareketi bildirir.

Ali ile Kemal dün top oynadılar.

Yüklem

Meryem, dün meyveli bir pasta yaptı.

Yüklem

2- ÖZNE

Yüklemin bildirdiği iş, oluş veya hareketi yapan veya bu durumu yerine getiren varlığa **özne** denir.

Özne, tek bir sözcük veya sözcük grubundan (tamlamalardan) oluşabilir.

Ali her gün araba ile okula gider.

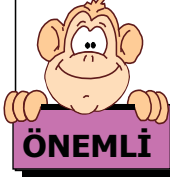
Özne

Yüklem

Ali'nin çantası okulda kaybolmuş.

Özne

Yüklem

Cümlede özneyi bulmak için yüklemde belirtilen fiili esas alarak yükleme "-an/-en kim" ya da "-an/-en ne" sorusu sorulur. Sorunun cevabı öznedir.

Teyzem dün akşam bize geldi.

Yüklem

Gelen kim?

Teyzem → **özne**

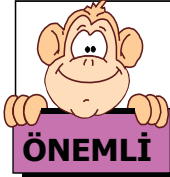

Uçağa binen yolcular, beklemekten sıkıldılar.

Yüklem

Sıkılan kim?

Uçağa binen yolcular → **özne**

Cümlede özne açıkça belirtilmemişse bu cümlelerin öznesi **GİZLİ ÖZNE** olur ve bu da yüklem sonundaki kişi ekinden anlaşılır.

Bu akşam televizyon izleyeceğiz. (**izle-y-ecek-iz**)

Yüklem

İzleyen kim? Biz (Gizli özne)

Dün akşam sinemaya gittim. (**git-ti-m**)

Yüklem

Giden kim? Ben (gizli özne)

Özneler hiçbir zaman hal eki alamaz. Alırlarsa tümleş olurlar.

Ali sınava hazırlanıyor.

(Ali: **ÖZNE**)

Ali'yi sınava hazırladık.

(Ali'yi: **TÜMLEÇ**)

(Biz: **Gizli Özne**)

3- TÜMLEÇ

Cümlede özne ile yüklem dışında kalan sözcüklerin oluşturduğu ögelere **tümleç** denir. Tümleçler, cümlenin anlamını; yer, zaman, durum gibi çeşitli yönlerden belirten sözcük ya da sözcük gruplarıdır.

<u>Kerem</u>	<u>yarışlara</u>	<u>katıldı.</u>
Özne	Tümleç	Yüklem
(Katılan kim?)	(Neye?)	(Ne yaptı?)

<u>23 Nisan törenlerinde</u>	<u>yeni elbisesini</u>	<u>giyecek.</u>	(Gizli Özne: O)
Tümleç	Tümleç	Yüklem	
(Nerede?)	(Neyini?)	(Ne yapacak?)	

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. "Dağın eteğindeki şu küçük köyde yaşayan insanlar, birbirlerini severler." cümlesinde tümleç hangi sözcüktür?
A) Şu B) Dağın C) İnsanlar D) Birbirlerini
2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıralama "tümleç-özne-tümleç-yüklem" sıralamasındadır?
A) Bu akşam Mine bize gelecek.
B) Filiz gitti bu sabah çarşıya.
C) Çocuklar bahçede top oynuyor.
D) Küçük çocuk koşarak eve gitti.
3. "Kültürlü insanlar, çevresindeki insanları aydınlatırlar." cümlesinin öznesi aşağıdakilerden hangisidir?
A) İnsanlar B) Kültürlü insanlar
C) Çevresindeki insanları D) İnsanları
4. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi özne olabilir?
A) Fatma'ya B) Fatma'dan C) Fatma D) Fatma'yı

5. Aşağıdaki cümlelerin öğelerini bulalım ve altlarına yazalım.

Ali ile Zeynep pikniğe gittiler.

Dün akşam teyzem bizi ziyaret etti.

Kardeşim elindeki bardağı yere düşürdü.

Ayşe'yi dün akşam sinemada gördüm.

Uçağa binen yolcular, beklemekten sinirliydiler.

Kayıkçı, küreklere asılıp bizi karşı kıyıya götürdü.

Sert esen rüzgar evlerin damını uçurdu.

Alkım, dün akşam dolma yemiş.

Burak ile annesi, tatil için hazırlıklara başladılar.

Onat ile Ataman top oynamayı çok seviyorlar.

Köpek, hırsız görüncü onu kovaladı.

Karşıdan gelen araba, yanımızdan geçerken korna çaldı.

6. "Bir gün maden kuyusunda çalışıyordum." **cümlesinin öznesi aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Ben B) Bir gün C) Maden kuyusunda D) Benim
7. "Koyun güneyinde bir koruluk vardı." **cümlesinin öznesi ve yüklemi sırasıyla hangisidir?**
A) Koyun - vardı B) Güneyinde – vardı
C) Bir koruluk - vardı D) O - vardı
8. "Aylardan beri yağan yağmur, nihayet dindi." **cümlesinin öznesi hangisidir?**
A) Yağmur B) Dindi
C) Aylardan beri yağan yağmur D) Nihayet
9. "Okulun bahçesinde bir çocuk çamura düştü." **cümlesinde özne hangisidir?**
A) Okulun bahçesinde B) Bir çocuk
C) Çocuk D) Çamura
10. "Ben güzel bir resim yaptım." **cümlesinin tümleci hangisidir?**
A) Güzel B) Bir resim
C) Güzel bir D) Güzel bir resim
11. "Ayşe, sarı büyük topunu sınıfa getirmemiş." **cümlesinin yüklemi hangisidir?**
A) Getirmemiş B) Sınıfa C) Topunu D) Büyük
12. "Şişman adam, bir sporcu gibi hızlı hızlı koşuyordu." **cümlesinde özne hangi kelimedir?**
A) Adam B) Sporcu C) Bir sporcu D) Şişman adam
13. "Tarih, bir milletin varlığını inkar edemez." **cümlesinin öğelerinin dizilişi, hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?**
A) Tümleç-özne-yüklem B) Özne -yüklem
C) Tümleç-yüklem D) Özne-tümleç-yüklem

14. "Büyük sözü dinleyen, yüce dağlar aşar." **atasözünün öznesi hangisidir?**
A) Büyük sözü B) Sözü dinleyen
C) Büyük sözü dinleyen D) Yüce dağlar
15. "Kapının önündeki araba çalındı." **cümlesinde tümleç hangisidir?**
A) Kapının önündeki B) Araba
C) Çalındı D) Tümleç yoktur.
16. "Bir güvercin havuzun suyunu kana kana içiyordu." **cümlesinde özne aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Kana kana B) Havuzun suyunu
C) Güvercin D) Bir güvercin
17. "Fırtına, gece yarısından sonra şiddetini iyice artırmıştı." **cümlesinde özne hangi kelimedir?**
A) Artırmıştı B) Fırtına C) Gece yarısından D) İyice
18. "Denize düşen yılanı sarılır." **tümleç aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Denize B) Düşen C) Yılanı D) Sarılır
19. **Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki öge dizilişi "tümleç-özne-yüklem" sıralamasındandır?**
A) Ayşe dün akşam bize geldi.
B) Akşamleyin sokakta top oynadılar.
C) Manavdan Ahmet mandalina aldı.
D) Akşam teyzem geldi.
20. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde gizli özne vardır?**
A) Ekmek alması gerektiğini söylemeyi unutmuşum.
B) Ben, bu kış kayak dersleri alacağım.
C) Babam, doğum günümde bana bir saat aldı.
D) Erkan, sınavları başarı ile tamamladı.

BÖLÜM VII

NOKTALAMA İŞARETLERİ VE YAZIM KURALLARI

NOKTALAMA İŞARETLERİ

1) NOKTA

a. Cümlelerin sonuna nokta konur.

Ali bugün bize geldi.

b. Kısaltmalardan sonra nokta konur.

Dr. Hasan dün akşam hastanede nöbetçiydi.

c. Gün, ay ve yıl gösteren tarihlerde kullanılır.

25. 05. 2009

d. "-inci, -ıncı" eklerinden sonra nokta konur.

IV. Murat, 100. sayfa

e. Saat ve dakika sayılarını birbirinden ayırmak için kullanılır.

Dersim, sabah saat 9.45'te başlıyor.

2) VİRGÜL

a. Cümlede eş görevli kelime veya kelime grupları arasına virgöl konur.

Özlem, Fatma ve Funda okulda oyun oynuyorlar.

b. Resmi yazılarda veya mektuplarda hitap kelimelerinden sonra virgöl kullanılır.

Sayın Başkan, Sevgili Murat,

c. Uzun cümlelerde özneyi ayırmak için kullanılır.

Komşular, yeni gelen ev sahiplerine hoş geldin ziyareti yapmayı düşünüyorlar.

d. Sıfatları ve benzeri kelime türlerini ayırırlar.

Çalışkan, terbiyeli, zeki insanlar topluma yararlı bireyler olurlar.

e. Aynı sıfatın tamamladığı isimleri ayırır.

Bu ülkede verimli bahçeler, bağlar, tarlalar vardı.

f. İşaret sıfatı ile şahıs zamiri olan "o" kelimesini ayırmada kullanılır.

O kalem aldım. (İşaret sıfatı)
O, kalem aldım. (Şahıs Zamiri)

3) İKİ NOKTA

a. Açıklanacak öğelerden önce kullanılır.

KKTC'nin beş ilçesi: Girne, Güzelyurt, İskele, Lefkoşa ve Gazimağusa'dır.

b. Bir yerden veya bir kimseden alınmış sözlerden önce konur.

Atatürk diyor ki: "Yurtta barış dünyada barış."

c. Karşılıklı konuşmalarda birinin cevap vereceğini bildiren sözlerden sonra kullanılır.

Aylin arkadaşına seslendi:

- Buraya gelir misin?

4) ÜNLEM İŞARETİ

a. Ünlem sayılan, ünlem anlamı taşıyan kelime, deyim veya cümlelerden sonra

Vayyy! Ali sen misin?

Yaşasın Cumhuriyetimiz!

b. Komutalarda sert söylenen sözcük ve cümlelerden sonra kullanılır.

Herkes önümde toplansın!

Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz...

c. Şaşma, acıma, sevinç ve kızma gibi duyguları anlatan kelime veya cümlelerin

Oh! Ne güzel deniz.

Yazık! O kadar emek boşa gitti demek.

5) SORU İŞARETİ

a. Cümlelerin sonunda soru kelimesi, soru eki bulunursa cümlelerin sonuna konur.

Dün gece neredeydin?

Ali okula geldi mi?

6) ÜÇ NOKTA

a. Bir cümle bitirilmediğini göstermede kullanılır.

Yanınıza gelirsem...

b. Örneklerin çokluğu nedeniyle söylenmeyip, benzerlerini göstermede kullanılır.

Çarşıdan ihtiyaçlar alınmıştı: süpürge, fırça, boya...
Bizim bahçemizde, patlıcan, biber, domates... yetişir.

7) KISA ÇİZGİ

a. Satır sonuna sığmayan sözcüklerin hecelerinin devamını göstermede kullanılır.

Bu günlerde sıcaklar da artmıştı. Halbuki yaz tatilinin gelmesine daha vardı.

b. Birbiriyle ilişkili tarih, yer vb. kavramlar arasında kullanılır.

Birinci Dünya Savaşı, 1914-1918 yılları arasında oldu.

c. Kelimeleri hecelerine ayırmak için kullanılır.

Ka-la-ba-lık

d. Dilbilgisinde kökleri ve ekleri ayırt etmek için kullanılır.

-i, -e, -de, -den (İsmin hal ekleri)

8) UZUN ÇİZGİ (KONUŞMA ÇİZGİSİ)

a. Yazıda, karşılıklı konuşmaların başına konur.

- Kimse yok mu ?
- Yok.

9) KESME İŞARETİ

a. Özel isimlere getirilen çekim eklerini ayırmak için kullanılır.

Tatilde, İzmir'den Antalya'ya uçtuk.

b. Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılır.

BRT'nin , KKTC'ye

c. Sayılara getirilen ekleri ayırt etmek için kullanılır.

1980'de, 2002'ye

d. Bir harf ya da ekten sonra gelen ekleri ayırmak için kesme işareti kullanılır.

A'dan Z'ye her şeyi almışlar.

10) TIRNAK İŞARETİ

a. Bir başka kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözlerin başında ve sonunda tırnak işareti kullanılır.

Atatürk'ün en güzel sözlerinden biri de "Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur." sözüdür.

b. Yazı içinde geçen eser isimleri tırnak içine alınır.

Orhan Pamuk'un "Kar" adlı romanını yeni okudum.

c. Yazı içinde önemi vurgulanmak istenen kelimeler tırnak içine alınır.

Akdeniz bölgesinde "makiler" çok yetişir.

11) PARANTEZ (AYRAÇ)

a. Cümle içindeki açıklayıcı bilgiler parantez içinde yazılır.

Sesli (ünlü) harflerin, her hecede bulunması gerekir.

b. Açıklama gereği duyulduğunda kullanılır.

Türkiye'nin en çok nüfusa sahip kenti (13 milyon)
İstanbul'dur.

c. Kişilerin doğum ve ölüm tarihleri ile önemli olayların tarihleri parantez içine yazılır.

Atatürk (1881-1938)

Kıbrıs Barış Harekati (1974)

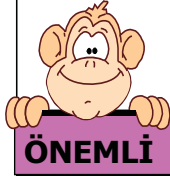
YAZIM KURALLARI

Özel isimlere gelen ekler

Özel isimlere gelen çekim ekleri kesme işareti ile ayrılırlar.

Ahmet'e, Lefkoşa'da, Kıbrıs'ın...

Özel isimlerin sonuna gelen **(-li, -siz, -ci, -gil, -cik, -ler, -ce, -lik)** ekleri ise birer yapım eki olduklarından kesme işareti ile ayrılmazlar. Bu eklerden sonra gelen ekler de özel isimlere bitişik yazılırlar. (Bu konu "isimler" konusunda işlenmişti.)

Ayşeler, Ayşelerin, Ayseciklerin, Türkçe, Kıbrıslı,
Müslümanlık...

Sayılarla gelen eklerin yazımı

Sayılarla gelen eklerin yazımında, sayının okunuşundaki son harfe göre bazı eklerde sertleşme olabilir.

Kısaltmalara gelen eklerin yazımı

Kısaltmalarda, kısaltmanın son harfine göre çekim eki gelir.

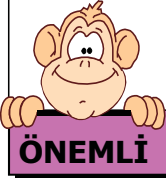

BRT'nin (doğru) BRT'nun (yanlış)

KKTC'yi (doğru) KKTC'ni (yanlış)

"-de" eki ile "de" bağlacının yazımı

İsmi hal eki olan "-de" eki sözcüğe bitişik yazılırken, bağlaç olan "de" sözcükten ayrı yazılır.

Sözcükten ayrı yazılan "-de" bağlacı, cümleden çıkarıldığı zaman cümledeki okunuşu bozulmaz. Ancak sözcük ile birlikte yazılan "-de" hal eki cümleden çıkarıldığı zaman cümledeki okunuşu bozulur.

Ayşe'de kalmak zorundayım. (-de hal eki)

Ayşe kalmak zorundayım. (cümledeki okunuşu bozuldu.)

Sen de bizimle gel. (de bağlacı)

Sen bizimle gel. (cümledeki anlamı bozulmadı.)

"-ki" eki ile "ki" bağlacının yazımı

Bağlaç olarak kullanılan "ki" sözcüğü, diğer sözcüklerden ayrı yazılır. Görevi, anlamca ilgili cümleleri birbirine bağlamak olan bu sözcük, cümleden çıkarıldığı zaman cümledeki okunuşu bozulmaz.

Bize gel ki ders çalışalım.

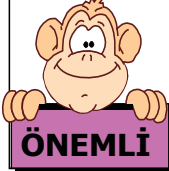
Bize gel ders çalışalım. (Cümledeki okunuşu bozulmadığı için bağlaç görevindedir ve ayrı yazılmalıdır.)

* "-ki" eki ile ilgili önceki bilgilerimizi hatırlayalım:

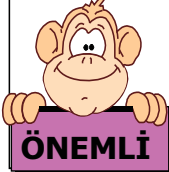
"-ın, -in, -un, -ün, -im" ekinden sonra "-ki" eki gelirse bu ilgi zamiridir.

Ör: Benimki seninkinden güzeldir.

İsmiñ hal eki olan –de (-de, -da, -te, ta) ekinden sonra –ki eki geliyorsa sıfattır.

Ör: Ağaçtaki çocuk, evdeki hesap, bankadaki adam

Zaman bildiren sözcüklerden önce -de/-da eki gelmemesine rağmen bu sözcükler -ki ekini alıyorsa sıfattır.

Ör: Akşamki, Sabahki, Öğlenki, Yılki, Seneki...

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. "Atatürk diyor ki () 'Hayatta en hakiki yol gösterici bilimdir.'"
cümlesindeki () yere hangi noktalama işareti konulmalıdır ?
A) Nokta B) Virgül C) İki nokta D) Ünlem
2. "Elimde güzel bir meşe sopası () çimenlerin arasında güle oynaya yürüyordum() Arkadan bir ses ()
-Merhaba Hasan Bey, nereye böyle ()"
Yukarıdaki parantezlerin içine aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisinin getirilmesi uygun olmaz ?
A) Virgül (,) B) Nokta (.)
C) Konuşma çizgisi (-) D) Soru işareti (?)
3. "Aman Allah'ım () Güneş altında pırıl pırıl parlayan kocaman bir balık () oltanın ucunda çırpınıp duruyordu ()"
Yukarıdaki parantezlerin içine sırasıyla hangi noktalama işaretleri gelmelidir?
A) (?) (,) (...) B) (!) (,) (.)
C) (!) (,) (;) D) (.) (,) (!)

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "-de" nin yazımıyla ilgili bir yanlışlık yoktur?

- A) Ayşe'de bizimle birlikte gelmek istiyor.
- B) Bizim sınıfımızda boyandı.
- C) Kardeşim de okumayı öğrendi.
- D) Okul çantamı masam da unuttum.

5. Hangi cümlede -de eki ayrı yazılmalıdır?

- A) Çocuk balosunda çok güzel eğlendik.
- B) Bu akşam sende bize katılmalısın.
- C) Gemide iki tane can simidi vardı.
- D) Bu kitapta güzel bir görünüm var.

6. Aşağıdaki cümlelerde parantez içine uygun noktalama işaretleri koyalım.

- A) Babası () Ahmet'e () "Uçağa binmek ister misin ()" diye sordu ()
- B) Yaşlı kadın tüm gücüyle bağırdı ()
() Yetişin, hırsız var ()
- C) Atatürk şöyle der () () Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur () ()
- D) Bakkaldan elma () armut () şeftali () aldım ()

7. Aşağıdaki cümlelerde yapılan yazım hatalarını düzelterek cümleyi yeniden yazalım.

- A) hasan bizde karpaza gidelim

- B) doktor ayşe hanım hastayı muayene etdikden sonra doğruldu.

- C) bankdaki çocuk elindeki bardakı yere düşürdü.

- D) bize gelki birlikde sokaka çıkalım.

8. Aşağıdaki cümlelerde parantez içerisine uygun noktalama işaretleri koyalım.

Geçen gün çok sevdiğim () fikirlerine her zaman saygı duyduğum bir dostum bana () () Sence sanat konusunda en güç davamız hangisidir () () diye bir soru sordu ()

9. "Büyük bir bahçe () ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev () Sağ köşesinde her zaman oturduğum beyaz perdeli oda..." cümlesinde boş bırakılan yerlere uygun noktalama işaretleri koyalım.

10. Aşağıdaki boşlukların içine uygun noktalama işaretleri koyalım.

Çocuk () halının üstüne yatmıştı () Önünde haftalık bir dergi vardı ()
Ablası sordu ()
() Ne okuyorsun ()
- Bir şey okumuyorum ()

11. "Anlamlarına göre kelime çeşitleri şunlardır ()" cümlesinin sonuna hangi noktalama işareti getirilmelidir?

A) Soru işareti B) Ünlem işareti C) İki nokta D) Üç nokta

12. "Kesme işareti, kişi adlarından sonra konur. Gerektiğinde, bütün özel isimlerden sonra da konabilir." Bu kurula göre aşağıdaki cümlelerden hangisinde bir yazım yanlışlığı yapılmıştır?

A) Bahar'ı okula yazdırdık.
B) Bahar'da bu kitap var.
C) Bahar'ı görmeden yaz geldi.
D) Bahar'dan aldığım kalem ile yazıyorum.

13. Hangi cümlede tırnak işareti doğru olarak kullanılmıştır?

A) Artık "bu evde oturamaz" oldu.
B) Eyvah "bu da mı gelecekti başıma!"
C) Baba "yollar kar yağdığı" için mi kapalı ?
D) Bana, "Yarın gel de görüşelim." dedi.

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin sonuna soru işareti koymak yanlış olur?

- A) Gelip gelmediğini bilmiyorum B) Bu işin yanlışlığı size söylenmedi mi
C) Bugün hangi derse çalışacaksın D) Yarın kiminle konuşacaksın

15. Atalarımız: () Ayağını () yorganına göre uzat. () demişler. cümlesinde () içine hangi noktalama işaretleri gelmelidir?

- A) (:) (!) (?) B) (") (,) (") C) (-) (:) (.) D) (!) (,) (!)

16. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin sonuna nokta işareti koymak uygun değildir?

- A) Ne zaman döneceğini bana söylemedi
B) Bana yalan mı söyledi
C) Beni saat 10.20'de uykudan kaldırın
D) Tatile ne zaman çıkacağımı bilmiyorum

17. "Sağlıklı adamı tanımak çok kolaydır; o herkese gülümser. Ben hasta değilim, der gibi tatlı konuşur."

Yukarıdaki cümlelerde hangi sözcükler tırnak içine alınabilir?

- A) Ben hasta değilim B) O herkese gülümser
C) Sağlıklı bir adamı D) Tatlı konuşur

18. Karşılaştığım ilk kişiye sordum:

Burada otel var mı?

Evet.

Nerede?

Yukarıdaki yazının kaç yerine konuşma çizgisi (uzun çizgi) konmalıdır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

19. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlem işareti kullanılmalıdır?

- A) Bugün sınavda çok heyecanlandın ()
B) En çok hangi kitaptan hoşlanırsın ()
C) Eyvah, derse geç kaldım ()
D) Ahmet, ödevlerini düzenli yapar ()

20. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru işareti kullanılmaz?

- A) Bu kitabı kim aldı ()
- B) Öğretmen babamın adını sordu ()
- C) Matematik sınavından kaç aldın ()
- D) Bu resmi kim yaptı ()

21. "Babam, bu sene işimiz zor dedi." cümlesinde hangi bölüm tırnak içine alınmalıdır?

- A) Babam
- B) Bu sene
- C) Bu sene işimiz zor
- D) Dedi

22. " Mehmet, bu soruya şöyle cevap verdi " cümlesinin sonuna hangi noktalama işareti konulmalıdır?

- A) Ünlem işareti
- B) Soru işareti
- C) İki nokta
- D) Nokta

23. "Bütün gün zavallı kız kardeşini arayıp durdu." cümlesinde virgül hangi kelimeden sonra konulursa arayanın kız olduğu anlaşılır?

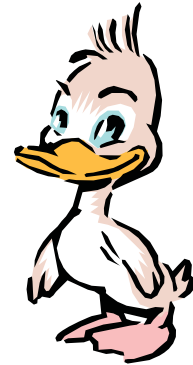
- A) Kız
- B) Gün
- C) Kardeşini
- D) Zavallı

24. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin sonuna nokta konulmalıdır?

- A) Onlar size de mi geldi
- B) Güzel mi güzel bir ev aldılar
- C) Acaba hangi yoldan gittiler
- D) Bana da dondurma alır mısın

25. Aşağıdaki cümlelerden hangisi hem yazım, hem de noktalama yönünden hatasızdır?

- A) Girne, KKTC'nin en güzel şehirlerinden biridir.
- B) Girne KKTC'nin en güzel şehirlerinden biridir?
- C) Girne, KKTCnin en güzel şehirlerinden biridir!
- D) Girne, KKTC'nin En Güzel Şehirlerinden biridir.

BÖLÜM VIII

METİN TÜRLERİ

METİN TÜRLERİ

ŞİİR

İnsan ruhunda derin ve güzel etki bırakan, bunun yanında sanat değeri taşıyan yazılara **şiiir** denir. Şiirlerin her bir satırına **dize (mısra)** denir. Dört dizelik her bir bölümüne ise **kıta** denir.

MASAL

Yaşanması mümkün olmayan, olağanüstü (gerçek dışı) olayları anlatan yazı türlerine **masal** denir. Masallarda olay, kişi, yer ve zaman da hayal ürünüdür. Masal başlarında ise **tekerlemelere** yer verilir.

FABL

Ders çıkarmak amacıyla anlatılan ve karakterleri hayvan, bitki, eşya veya diğer varlıklar olan yazılara **fabl** denir. Fablların en önemli özellikleri, bu yazıların da tıpkı masallarda olduğu gibi olağanüstü yeri kişi ve karakterleri içermeleridir.

EFANE

Eski çağlardan beri söylenegelen olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikayelere **efsane** denir. Efsanelerin masal ve fabllardan farkı, bunların birer kahramanlık hikayesi niteliğinde olmalarıdır.

ÖYKÜ (HİKAYE)

Gerçek ya da gerçeğe uygun olarak tasarlanmış olayların yer, zaman, kişi gösterilerek anlatıldığı kısa yazı türüne **öykü** denir.

ANI (HATIRA)

Kişilerin çeşitli yerlerde ve çeşitli zamanlarda başlarından geçen olayları anlatan yazı türüne **anı** denir. Anılar, yeni yetişenlere örnek olması, geçmiş zamanın yaşayış şeklini ve geleneğini yansıtmaları bakımından çok önemlidir.

GEZİ YAZISI

Gezilen ve görülen yerlerin ilgi çekici özelliklerini, bu yerlerle ilgili gözlem ve izlenimlerini resimlerle anlatan yazı türlerine **gezi yazısı** denir.

BİYOĞRAFI / OTOBİYOĞRAFI

Bilim, sanat, siyaset, eğitim, spor ve askerlik gibi alanlarda yaptıklarıyla üne kavuşmuş kişilerin yaşam öykülerini anlatan yazılara **biyografi** denir. Biyografide anlatılan kişinin kendi yaşam öyküsünü kendisinin yazmasına ise **otobiyografi** denir.

FEN VE DOĞA OLAYLARINI ANLATAN YAZILAR

Fen ve doğa olayları ile buluş ve keşifleri anlatan yazı türlerine **fen ve doğa olaylarını anlatan yazılar** denir.

GÜNLÜK (GÜNCE)

Bir kişinin günlük yaşadığı olayları günü gününe not aldığı ve yalnızca kendine ait bir bakış açısıyla olayları değerlendirdiği yazılara **günlük (günce)** denir.

KONU DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

1. "İnsanlar dışındaki canlı ve cansız varlıkların konuşturulduğu, sonunda ders verici bir bölümün bulunduğu yazı türüne denir."

Yukarıdaki (.....) yere aşağıdakilerden hangisi konulmalıdır?

- A) Fabl B) Hikaye C) Masal D) Biyografi

2. "Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer tellal iken pireler berber iken, ben dedemin beşiğini tıngır mıngır sallarken bir padişahın güzel bir kızı varmış..." sözü hangi tür yazının başlangıcı olabilir, aşağıdaki boşluğa yazalım.

.....

3. "Ünlü kişilerin yaşam öykülerinin başkaları tarafından yazılmasına denir." cümlesinde boş bırakılan yere hangi yazı türü yazılmalıdır?

.....

GENEL DEĞERLENDİRME

- Aşağıdaki kelimelerden hangisi, sözlük sıralamasında baştan üçüncü sırada yer alır?**
A) Meyve B) Merdane C) Minik D) Mevlit
- "Bunu ona hanginiz verdi?" cümlesinde kullanılmayan zamir türü aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Kişi zamiri B) Belgisiz zamir C) Soru zamiri D) İşaret zamiri
- Aşağıdakilerden hangisinde filin kişisi diğerlerinden farklıdır?**
A) Bakarız B) Baktık C) Bakacağız D) Bakmışım
- "Çok küçük ve önemsiz olay" anlamına gelen deyim aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Sakla samanı gelir zamanı B) Kıymet bilmemek
C) Parmak kadar olmak D) İncir çekirdeğini doldurmamak
- Hangi cümlede işaret sıfatı kullanılmıştır?**
A) Şunu sana kim aldı ?
B) Kırmızı kalemi bana ver.
C) Aldığın elmayı şu sepete koy.
D) Bu, benim en sevdiğim elbisemdir.
- Aşağıdaki tamlamalardan hangisi farklıdır?**
A) Ahmet'in evi B) Uzun adamın kolları
C) Dedemin yeni bastonu D) Tahta kalem
- "Çökmek" kelimesi hangi cümlede mecaz anlamında kullanılmıştır?**
A) Adamcağız üzüntüden çöktü.
B) Evin damı çöktü.
C) Taşıtların ağırlığından yol çöktü.
D) Depremde yüzlerce ev çöktü.
- İki kez yapım eki alan sözcük aşağıdakilerden hangisidir?**
A) Okulun B) Sevgili C) Çocukluk D) Gidiyordu
- Hangisinde tek sestten oluşan bir hece vardır?**
A) Yurt B) Seğer C) Eser D) Besler

(10. soru aşağıdaki şiire göre cevaplandırılacaktır.)

Yaşamak varken çiçeği koklayıp,
Salıncak kurmak dallara,
Gökyüzünün mavisıyla boyanmak.
Isınmak varken sevgiye,
Ne olur bana savaştan söz etme!

10. Yukarıdaki şiire göre şairi korkutan nedir?

- A) Çiçeklerin kuruması
B) Sevgiyle yaşamak
C) Gökyüzünün boyanması
D) Savaşlardan söz edilmesi

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özel isimlerin yazımına bağlı bir yazım yanlışlığı yapılmıştır?

- A) Soğukdan donuyorum.
B) Omuzuna şal atmış.
C) Lefkoşa'lılar yaz akşamları parka gider.
D) Biz gelki birlikte oynayalım.

12. "O, bu sınava zoraki hazırlanıyor." cümlesindeki "zoraki" sözcüğünün yerine aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?

- A) İstemedem B) İstekli C) Gönüllü D) Bilmeden

13. "Annem, beni eve çağırdı." cümlesinin öge sıralanışı aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Özne – tümleç – tümleç – yüklem
B) Tümleç – özne – tümleç – yüklem
C) Tümleç – özne – yüklem
D) Yüklem – özne – tümleç

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "özlem" söz konusudur?

- A) Ah, nerede o eski günler!
B) Ah, bunu ben neden yaptım!
C) Oh, burası ne kadar güzel bir yer!
D) Ah, onu elime bir geçirsem!

15. "Bir" sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde belgisiz sıfattır?

- A) Bir yıl sonra sınava gireceğim.
- B) Onun istedikleri bir ay sonra gelecek.
- C) Mutlaka bir gün geleceğim.
- D) Sınav bir saat sürecek.

(16. ve 17. sorular aşağıdaki parçaya göre cevaplandırılacaktır.)

Bilimin amacı, gerçeği bulmaktır. Olayların nedenini fayda ve zararlarını, sonuçlarını öğrenme içgüdüdür ki ilk çağlardan bu yana insan zekâsını, sürekli bir araştırma ve incelemeye yöneltmiştir. Bu araştırma ve inceleme, uygarlığın gelişmesinde büyük rol oynamıştır.

Özellikle müspet (pozitif) ilimlerin kesin ve değişmez kurallar halinde ortaya koyduğu gerçekler, insanoğluna daha rahat, daha uygar ve insanca yaşama yolunda önemli bir ışık tutmuştur.

16. İnsan zekâsını sürekli bir araştırma ve incelemeye yönelten nedir?

- A) Akıllı olması
- B) Araştırmacı yapısı
- C) Öğrenme içgüdü
- D) Duygularına göre hareket etmesi

17. Bilimin hedefi nedir?

- A) İnsan zekâsını sürekli araştırmaya yönlendirmektir.
- B) İnsanca araştırma yapmayı sağlamaktır.
- C) İlk çağlara ışık tutmaktır.
- D) Gerçeği bulmaktır.

18. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin sonuna soru işareti konmamalıdır?

- A) Yaşlı mı yaşlı bir adama rastladık
- B) Bize geliyor musunuz
- C) Bu kitapları sana kim verdi
- D) O garip adam tekrar gelecek mi

19. Alfabemizin 5. – 1. – 15. sırasındaki harflerle oluşturulacak olan sözcük hangisidir?

- A) DAL
- B) SAL
- C) BAĞ
- D) BAK

20. Aşağıdaki sözcüklerden hangisinin kökü tek heceli bir sözcüktür?

- A) Yazıcılık B) Balıkçılık C) Öğretmen D) Kiralık

(20., 21. ve 22. sorular aşağıdaki parçaya göre cevaplandırılacaktır.)

Anadolu genç kızı ve kadını gördüklerini, duyduklarını, coşkularını, düşüncelerini, sevgilerini inançlarını el işleri yardımıyla resimleyerek dile getirmiştir.

Anadolu halk sanatı ürünlerine baktığımızda, önümüze çok zengin desenler çıkar. Ağaçlar, kuşlar, dallar, çiçekler, çadırlar, halk sanatı ürünlerinin konularını oluşturur. O hem soyut hem somut çalışır.

Anadolu kadını, el işlemelerini öğrenmeye 6-7 yaşında başlar. Çünkü genç kız, kendi çeyizini kendi elleriyle hazırlar. Gelin olunca da yarattığı çeşitli el sanatı eserlerini evinde sergiler.

21. Anadolu genç kızı ve kadını duygularını nasıl dile getirir?

- A) Şarkılar söyleyerek B) Türküler yakarak
C) El işleriyle D) Ev işleriyle

22. Anadolu kadını ve genç kızı el işlerini yaparken nasıl çalışır?

- A) Soyut B) Somut
C) Soyut ve somut D) Fırçasıyla tuval üzerine

23. Anadolu kadını hangi amaçla el işi öğrenir?

- A) Çeyizini yapmak için
B) Para kazanmak için
C) Boş vakitlerini değerlendirmek için
D) Kendisini beğendirmek için

24. "Kedime her gün ılık süt veririm." cümlesinde kaç tane iyelik eki kullanılmıştır?

- A) 4 B) 3 C) 2 D) 1

25. Aşağıdaki cümle parçacıklarından anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturmak için hangi sıralamanın yapılması gerekir?

1. İyice kavradıktan
2. Ne okursak
3. Yapmak gerekir
4. Sonra eleştiri
5. Okuyalım, onu

- A) 2 – 3 – 5 – 4 – 1 B) 2 – 5 – 1 – 4 – 3
C) 2 – 5 – 1 – 3 – 4 D) 2 – 1 – 5 – 4 – 3

26. Aşağıdaki sözcüklerin hangisinde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı aranmaz?

- A) Bilet B) Turp C) Kelebek D) Kuyu

27. "Tekerlemelerle başlayan ve gerçek dışı olayları anlatan yazı türüne denir." cümlesinde noktalı yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Hikaye B) Masal C) Fabl D) Anı

28. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hece düşmesine uğramış bir sözcük vardır?

- A) Karşısında oğlunu görünce sevindi.
B) Yere düşünce omuz kemiği çatladı.
C) Paketlerin ağızlarını yapıştırıcı ile kapattı.
D) Başını ellerinin arasına aldı.

29. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi hem yapım hem de çekim eki almıştır?

- A) Yeni kalemlik aldım.
B) Kitaplık yeniden düzenlendi.
C) Durağın camı kırılmış.
D) Yazlık evimize taşındık.

30. "Öğretmenin güler yüzü, temiz giyinişi ve sınıfta ders anlatışı gözümün önünden hiç gitmiyor." diyen öğrenci aşağıdakilerden hangisini anlatmak istiyor?

- A) Öğretmenini devamlı ziyaret ettiğini
- B) Takdir ettiği öğretmenini çok özlediğini
- C) Öğretmeni gibi olmak istediğini
- D) Öğretmenin resmine devamlı baktığını

Uçak yapımcılığı pek çabuk ilerledi. Hele İkinci Dünya Savaşı'nda uçakların askerlikte ne kadar çok işe yaradığı anlaşılınca endüstride ileri milletler, birbirleriyle yarışa girdiler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir anda uçak endüstrisinde gelişmeler oldu.

Havacılıkta deney ve bilgiler arttıkça hem motorlu hem de motorsuz uçaklar gelişti. Yeni uçaklar, hafif fakat dayanıklı maddelerden yapılıyor. İçlerinde, yapacakları işlere göre boy boy, çeşit çeşit silah bulunuyor.

31. Parçada, uçak yapımcılığının ilerleme sebepleri arasında aşağıdakilerden hangisinden söz edilmemiştir?

- A) Endüstride ileri milletlerin birbirleriyle yarışmaları
- B) İkinci Dünya Savaşı'nda uçakların öneminin anlaşılması
- C) Havacılıkta deney ve bilgilerin artması
- D) Uçaklarda silahların bulunması

32. Uçak endüstrisi hangi olaydan sonra gelişmeye başlamıştır?

- A) Havacılıktaki deney ve bilgilerin artmasından sonra
- B) Savaş uçaklarının hızlı uçuşundan sonra
- C) Yeni silahların bulunmasından sonra
- D) Endüstrideki ilerlemeden sonra

33. "Acayip bir şey! Bu saate kadar nerede kalabilir? Çıkarken hiç kimseye bir şey söylemedi mi? Odasına mı kilitlendi? Her zaman böyle mi yapardı?" diye konuşan bir kişi için aşağıdakilerden hangisi söylenir?

- A) Sevinçli
- B) Endişeli
- C) Üzüntülü
- D) Korkak

34. Aşağıda verilen eşleştirmelerden hangisi doğru değildir?

- A) Koşuyoruz - Şimdiki zaman - I. çoğul kişi
- B) Yazacaksın - Gelecek zaman - II. tekil kişi
- C) Gelmemiş - Miş'li Geçmiş zaman - II. çoğul kişi
- D) Kazanır - Geniş zaman - III. tekil kişi

35. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde şahıs zamiri vardır?

- A) Şehre vardığımızda henüz saat sekizdi.
- B) Babam, beni parka götürerek salıncakta salladı.
- C) Akşamları hep annemi hayal ederdim.
- D) Mahallenin bütün çocukları oyun oynuyordu.

36. "Akşamları yatarken müzik dinlemeyi çok seviyorum." cümlesinde Büyük Ünlü Uyumu Kuralı'nı bozabilecek eklerden kaç tanesi kullanılmıştır?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4

37. Aşağıdaki tümcelerin hangisinde hem yumuşama hem benzeşme vardır?

- A) Yarışta dördüncü olmuş.
- B) Kitabını masanın altında buldu.
- C) Ders çalışma metodumuz çok güzel.
- D) İşçiler yorulunca işi bıraktılar.

38. "Yanıt" sözcüğünün zıt anlamlısı hangi cümlede kullanılmıştır?

- A) Bana cevap verecek misin ?
- B) İki cümle ile yanıtlayın.
- C) O soruyu önce kendi sormalı.
- D) Evet veya hayır demeyin sakın.

39. "Evet, yaşamak zor ama hangi şartlar altında olursa olsun, yaşama isteğini ve neşesini korumak gerekiyor." diyen ve uygulayan bir kişi için hangi tanımı yapabiliriz?

- A) Güçlü ve yaşama bağlı
- B) Duygusal
- C) İçine kapanık
- D) Umursamaz tavırlı

40. Aşağıdakilerden hangisinde soyut isim vardır ?

- A) Denizin suyu ılıktı.
- B) Yazı masası eskimişti.
- C) Dolap yeni elbiselerle doluydu.
- D) Rüyasını bana da anlattı.